

Департамент освіти і науки
Миколаївської облдержадміністрації
Миколаївський обласний інститут
післядипломної педагогічної освіти

Кафедра теорії й методики
дошкільної та початкової освіти

**ВІД ТВОРЧОГО
ВЧИТЕЛЯ –
ДО КОМПЕТЕНТНОГО
УЧНЯ-ЧИТАЧА
ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ**

*Миколаїв
2024*

*Збірник
матеріалів*

Департамент освіти і науки
Миколаївської облдержадміністрації
Миколаївський обласний інститут
післядипломної педагогічної освіти
Кафедра теорії й методики
дошкільної та початкової освіти

ВІД ТВОРЧОГО ВЧИТЕЛЯ – ДО КОМПЕТЕНТНОГО УЧНЯ-ЧИТАЧА ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ

Збірник матеріалів

Миколаїв • 2024

УДК 37.091.27:811.161.2-047.22
В 42

Упорядник:

Рибачук О. А. – методист кафедри теорії й методики дошкільної та початкової освіти МОІППО.

Загальне редагування:

Сокуренок О. О. – кандидат педагогічних наук, доцент, завідувач кафедри теорії й методики дошкільної та початкової освіти МОІППО.

Рецензенти:

Стойкова В. В. – кандидат педагогічних наук, заступник директора з науково-педагогічної роботи МОІППО;

Войхевич В. В. – учитель початкових класів Миколаївської загальноосвітньої санаторної школи-інтернату I–III ступенів № 4 Миколаївської обласної ради, учитель-методист, учитель вищої категорії.

Відповідальна за випуск:

Стойкова В. В. – кандидат педагогічних наук, заступник директора з науково-педагогічної роботи МОІППО.

*Рекомендовано до друку рішенням ученої ради Миколаївського
обласного інституту післядипломної педагогічної освіти,
протокол від 19.06.2024 № 3.*

В 42 **Від творчого вчителя – до компетентного учня-читача початкової школи** : збірник матеріалів / Упоряд. О. А. Рибачук ; за заг. ред. О. О. Сокуренок. – Миколаїв : центр редакційно-видавничої діяльності МОІППО, 2024. – 174 с.

ISBN 978-617-8265-59-5

У збірнику репрезентовано напрацювання педагогів Миколаївщини – учасників обласної творчої групи «Від творчого вчителя – до компетентного учня-читача початкової школи» для набуття практичних навичок роботи з посібником «Абетка літературознавства» (автор – Василь Шуляр).

Матеріали збірнику призначені для педагогів закладів загальної середньої освіти, студентів педагогічних закладів вищої освіти Миколаївщини.

УДК 37.091.27:811.161.2-047.22

ISBN 978-617-8265-59-5 © Кафедра теорії й методики дошкільної та початкової освіти, 2024.
© Центр редакційно-видавничої діяльності МОІППО, 2024.

ЗМІСТ

Від маленького творця – до інтелігентного читача

Шуляр В. І., доктор педагогічних наук, доцент, професор кафедри мовно-літературної та художньо-естетичної освіти, директор МОППО, заслужений учитель України _____ 6

Збагачення духовного світу учнів на основі взаємодії естетичного сприймання художніх творів та медіапродуктів

Мхитарян О. Д., кандидат педагогічних наук, доцент кафедри теорії й методики мовно-літературної та художньо-естетичної освіти МОППО _____ 15

Творча група «Від творчого вчителя – до компетентного учня-читача початкової школи»

Сокурєнко О. О., кандидат педагогічних наук, доцент, завідувач кафедри теорії й методики дошкільної та початкової освіти МОППО;

Рибачук О. А., методист кафедри теорії й методики дошкільної та початкової освіти МОППО _____ 28

Розробки учасників творчої групи – педагогів закладів освіти Миколаївської області з використанням посібника

«Абетка літературознавства» (автор – Василь Шуляр) на уроках української мови

Білик І. П., учитель початкових класів Краснопільського ліцею Березанської селищної ради Миколаївського району (Т. Коломієць «Снігова казка») _____ 35

Гавриляк О. В., учитель початкових класів Шуринського ліцею Веснянської сільської ради Миколаївського району (Т. Шевченко «Світає, край неба палає») _____ 45

Галавай О. В., учитель початкових класів Великоолександрівської гімназії Казанківської селищної ради Баштанського району (Д. Кремінь «Вишиванка») _____ 54

Жулай Л. В., учитель початкових класів Воронівського ліцею Олександрівської селищної ради Вознесенського району (О. Зубер «Як заєць сон шукав») _____ 63

Деркач С. П., учитель початкових класів Кобзарцівської початкової школи з дошкільним підрозділом Снігурівської міської ради (А. Качан «Хвилювалось море») _____ 73

Забродська О. Г., учитель початкових класів Миколаївської гімназії № 7 Миколаївської міської ради (О. Чорновіл «Осінній концерт») _____ 82

Захарова Л. С., учитель початкових класів Червонодолинського ліцею Широківської сільської ради Баштанського району (О. Іваненко «Дружелюбний Джмелик») _____ 89

Зельман Г. Д., учитель початкових класів Червонодолинського ліцею Широківської сільської ради Баштанського району (Легенда про Богдана Хмельницького) _____ 99

Іщенко А. А., учитель початкових класів Ольшанського ліцею Ольшанської селищної ради Миколаївського району (Г. Черінь «Пишіть українські листи») _____ 110

Остапенко Г. В., учитель початкових класів Щербанівського ліцею імені Героя Соціалістичної Праці М. М. Рябошапки Дорошівської сільської ради Вознесенського району (В. Нестайко «Одиниця з обманом») _____ 121

Рижак Н. В., учитель початкових класів Курячелозівської гімназії Кривоозерської селищної ради (Т. Шевченко «Встала весна») ____ 130

Позднякова Н. В., учитель початкових класів Червонодолинського ліцею Широківської сільської ради Баштанського району (Б. Бойко «По телефону») _____ 143

Сапсай А. І., учитель початкових класів Червонодолинського ліцею Широківської сільської ради Баштанського району (Т. Шевченко «Встала весна») _____ 149

Шерстюченко Л. Л., учитель Миколаївської гімназії № 21 Миколаївської міської ради (А. Костецький «Ранок») _____ 164

ЛІТЕРАТУРА _____ 171

Від маленького творця – до інтелігентного читача

*Шуляр В. І., доктор
педагогічних наук, доцент,
заслужений учитель України*

Сьогодні як ніколи важливо віднайти ті методики й технології, які допоможуть кожному суб'єктові літературної освіти пережити почуття задоволення (естетичного й інтелектуального) від прочитання художнього твору. Зорієнтувати кожного, що шлях для досягнення тканини художнього твору складний і праця ЧИТАЧА – важка. Переконати кожного в тому, що пройшовши цей шлях, ти допоможеш самому собі вибудувати стратегію саморозвитку, самовдосконалення, духовного самозбагачення, жити за вищими духовними законами й нормами, щоб зберегти Себе-і-Світ.

Орієнтиром є загальна мета літературної освіти, що містить низку завдань, а саме: «ввести учнів у світ прекрасного, прилучаючи до національного і світового мистецтва слова у його взаємозв'язках із мовою, історією, музикою, живописом, архітектурою, до духовних пошуків видатних письменників; виховувати потребу в читанні, інтерес до художнього слова, високі смаки, здатність і вміння естетично і творчо сприймати прочитане, сформувані на цій основі правильне розуміння загаль-

нолюдських цінностей і тим самим сприяти вихованню духовно багатого, щирого, відданого своєму народові громадянина вільної України» (за Концепцією літературної освіти).

Концепція Нової української школи передбачає формування компетентного випускника, зберігши його українську ідентичність. Типові освітні програми містять мовно-літературну освітню галузь і відповідний предмет «українська мова і літературне читання». На сьогодні маємо дві базові програми. Перша, підготовлена під керівництвом академіка Олександри Савченко, і визначає мету початкового курсу мовно-літературної освіти як «розвиток особистості дитини засобами різних видів мовленнєвої діяльності, формування ключових, комунікативної та читацької, компетентностей; розвиток здатності спілкуватися українською мовою для духовного, культурного й національного самовияву, послуговуватися нею в особистому й суспільному житті, у міжкультурному діалозі; збагачення емоційно-чуттєвого досвіду, розвиток мовленнєво-творчих здібностей» [<https://mon.gov.ua/ua/osvita/zagalna-serednya-osvita/navchalni-programi/navchalni-programi-dlya-pochatkovoyi-shkoli>]. Низка нетипових освітніх програм увідповіднена до державного стандарту: «Інтелект України», «На крилах успіху», «Діти – майбутнє України» та ін.

Освітню програму з рідномовної освіти створено на основі Державного стандарту початкової освіти під керівництвом Ро-

мана Шияна. Мету рідномовної освіти для загальної середньої освіти цим колективом визначено так: «Розвиток здатності спілкуватися українською мовою для духовного, культурного й національного самовияву, послуговуватися нею в особистому і суспільному житті, у міжкультурному діалозі, бачити її передумовою життєвого успіху; плекання здатності спілкуватися рідною мовою (якщо вона не українська); формування шанобливого ставлення до культурної спадщини; збагачення емоційно-чуттєвого досвіду».

Головними завданнями рідномовної освіти у початковій школі автори визначили в такий спосіб:

- виховання стійкої мотивації до читання та прагнення вдосконалювати своє мовлення;
- сприяння індивідуальному самовияву учнів та взаємодії між ними через розвиток комунікативних умінь, зокрема діалогічного мовлення, театралізацію;
- розвиток умінь вдумливого читання і базових правописних умінь;
- збагачення духовного світу учнів через естетичне сприйняття творів художньої літератури та медіапродуктів;
- розвиток уяви та творчого мислення учнів за допомогою творів літератури та мистецтва, медіатекстів, театралізації, гри;
- формування умінь опрацьовувати тексти різних видів (художні, науково-популярні, навчальні, медіатексти);

- розвиток здатності спостерігати за мовними явищами, експериментувати зі звуками, словами, фразами, зокрема і в мовних іграх, для опанування початкових лінгвістичних знань і норм української мови;
- створення сприятливого мовного середовища у школі, зокрема й через пізнання сучасної дитячої літератури різної тематики та жанрів.

Об'єднувальним для авторських колективів є розвиток особистості дитини засобами слова для «духовного, культурного й національного самовияву» та здатність послуговуватися комунікативними нормами в житті.

Відповідно до окреслених завдань, у початковому курсі мовно-літературної освітньої галузі виокремлено такі змістові лінії: «Взаємодіємо усно», «Читаємо», «Взаємодіємо письмово», «Досліджуємо медіа», «Досліджуємо мовлення» (Олександра Савченко і Роман Шиян), «Театралізуємо» (Р. Шиян). Назване нами враховувалося під час розроблення технології вивчення теоретико-літературних понять із візуалізацією їх у схемах, моделях, образах тощо. Такого підходу вимагає загальна мета-ідея першого циклу Нової української початкової школи: 1–2 клас – адаптаційно-ігровий. Учні-читачі другого циклу (3–4 класи) не менш потребують візуалізації та доречної ігрової діяльності під час вивчення художніх творів.

Зважаючи на традиції минулого, маємо адаптувати кожного суб'єкта жити і діяти

в сучасному інформаційно та технічно орієнтованому просторі. Засобами літератури допомогти приймати рішення і нести за них відповідальність, бути затребуваним. Вершинним на цьому шляху ЧИТАЧА – стати духовно багатим, інтелігентним читачем, демонструючи високий рівень ЛЮДИНИ КУЛЬТУРИ, яка здатна жити і діяти за вищими духовними законами і нормами.

Тож нові завдання освіти ставлять по-новому вимоги не лише до змісту програм із літератури, але й до інтерпретації та методів аналізу художніх творів.

Запропонована вашій увазі в цьому посібнику технологія аналізу твору ставить своїм основним завданням виховання естетично розвиненого читача, здатного до розуміння позиції автора художнього тексту, власного судження про твір і життєві явища, які в ньому відбиті.

Теоретична база технології містить ідеї як класичних досліджень літературознавців, так і сучасних; ураховує психологічні основи теорії поколінь, філософських засад теорії людино- / дитино- / текстоцентризму.

Що спонукало розпочати сьогодні роботу по втіленню у життя концептуальних положень літературознавців?

Викликає, по-перше, занепокоєння за непадом, вимиранням «читаючої» країни, по-друге, нерозуміння учнями потреби в читанні, яке принесло б їм емоційне задоволення. Це обумовлено консерватизмом, засиллям соціологізаторства під час ви-

вчення літератури, роботою за шаблоном, без урахування можливостей і потреб розвитку як особливо обдарованих дітей, так і тих, котрі не мають особливих здібностей, ні навіть бажання вчитися.

Література часто уподібнювалася до художньої ілюстрації політичних ідей, лозунгів (це по-друге). Акцентувалася увага на тому, що кожний талановитий митець – неповторне явище зі своїм особливим баченням світу, власною манерою творчості (з Концепції літературної освіти). І основне – це мистецтво слова великого українського народу.

По-третє, сьогодні яскраво виражені два типи неадекватного читацького сприйняття. Перший тип, широко розповсюджений не лише серед дітей, але й серед дорослих, одержав назву «наївний реаліст». Такий читач сприймає художній твір не як умовну модель світу, яка створена за допомогою авторської уяви і яка виражає авторську позицію, а як реальне життя, яке нібито запротокольовано автором, дзеркально відображено у творі. Цей читач не йде далі співпереживання героя, який йому полюбився, а інколи й сам стає на його місце, з азартом уживаючись у його пригоди.

Другий тип неадекватного читача менш розповсюджений, але являє собою іншу крайність. Такий читач (умовно його можна назвати «формалістом-естетом») з точки зору мистецтвознавства має певну суму знань, здатний оцінити складність форми

твору. Але таке «естетство» залишає його майже байдужим як до переживань оповідача й героїв, так і до думок та почуттів автора, і як він (автор) оцінює створений ним світ.

Згідно з концепцією Михайла Бахтіна, предмет літературної діяльності – художньо цілісний твір, художня модель світу у всьому багатстві, складнощах і суперечностях. Образно продовжити позицію попередника можна твердженням Клавдії Фролової, яка вказує спосіб озброєння читача: «Думаю, розумінням і відчуттям самої матерії художності, здатністю до заглиблення у нетлінну сутність цієї таємничої матерії». Або, за Михайлом Бахтіним, естетично розвинений читач у процесі прочитання художнього тексту одночасно «вживається» в умовний світ, який створює автор, і «виходить» за межі цього світу, намагаючись побачити його «очима автора», зрозуміти авторську позицію.

Увійшовши у світ митця, читач вступає у співтворчість з автором, звичайно, якщо одна з перших умов буде читачем (а вчителем на уроці), виконана – налаштувати свої почуття. «Твір треба сприймати не лише розумом, а й почуттям і, може, в першу чергу почуттям», – переконує нас К. Фролова у згаданій вище праці.

Після того, як учні підготували себе до зустрічі з митцем і його творінням, повірили в те, що можуть самі творити, складати, прийняти «авторську позицію». Завдання

вчителя поступово забезпечувати їх засобами цієї найскладнішої авторської роботи. Зрозуміти, як працює автор, пережити його труднощі, пропустити через себе радість творчості допомагає уява, фантазія, на рівні яких і починається співтворчість письменника і читача. Важливо, що справжній читач – це співавтор, співтворець, який виконує разом із письменником важку роботу, заглиблюючись у таїну художньої тканини твору.

Література як мистецтво слова виконує свою специфічну місію, реалізує низку напрямків і завдань. Як результат такої співпраці- поява націозорієнтованого інтелігентного (компетентного) учня-читача / учениці-читачки. Це і закладено моделлю, яка подана у наступній схемі.

ЛІТЕРАТУРА – МИСТЕЦТВО СЛОВА

СВІТ КРАСИ ХУДОЖНЬОГО ТВОРУ

- розгляд художнього твору як естетично-гуманістичного феномену;
- широке використання можливостей літературознавчого аналізу;
- визначення за текстом смислової поліфонії і настанова на проблемно-діалогічну структуру заняття;
- розвивати розумові сили, багатство мови, логічне мислення, довільну пам'ять, увагу, відтворювальну уяву, образне мислення;
- використання компаративістики як компонента творчого процесу, як форми освоєння досвіду інших мистецтв / літератур / культур;
- аналіз / інтерпретування літературного твору та художньої системи письменника з урахуванням стилю доби.

ФОРМУВАННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ САМОСВІДОМОСТІ УКРАЇНСЬКОГО УЧНЯ

З аналітичним підходом до літературного твору та самостійним поціновуванням його змісту і форми як компетентний та інтелігентний читач.

ВІД МУДРОГО ПИСЬМЕННИКА ДО ТВОРЧОГО ЧИТАЧА

Уміти читати – означає бути чутливим до змісту й краси слова, до його найтонших відтінків. Тільки той учень читає, у свідомості якого слово виграє, тріпоче, переливається барвами і мелодіями навколишнього світу.

Василь Сухомлинський

Збагачення духовного світу учнів на основі взаємодії естетичного сприймання художніх творів та медіапродуктів

*Мхитарян О. Д., к. пед. н.,
доцент кафедри теорії й мето-
дики мовно-літературної та
художньо-естетичної освіти*

*Без високої культури читання немає
ні школи, ні справжньої розумової праці.
Читання – це найважливіший інструмент
навчання та джерело багатого духовного життя.*
(В. Сухомлинський)

*Щоб дитина грамотно споживала
медіа, треба поставити її в позицію творця.*
(Любов Найдьонова)

Літературні твори є джерелом духовного, інтелектуального, творчого розвитку особистості учня. Завдання вчителя-майстра – навчити сприймати, інтерпретувати художні твори, розвивати у школярів літературне чуття, що забезпечує емоційно-естетичні основи розвитку особистості засобами мистецтва слова.

Специфіка вивчення художніх творів зумовлена особливостями літератури як мистецького феномену, що впливає на читача через вербально виражену змістову композицію, підтекст образів і ситуацій, стиль, жанрову своєрідність. Літературний

образ відтворює події, людину, факт, виражаючи в цій конкретності узагальнювальну людську сутність. Такий етико-естетичний ефект створюється не лише звучанням, формою художнього слова, а забезпечується змістом і підтекстом завдяки художньому контексту.

Провідними психолого-особистісними факторами, що визначають сприймання художнього твору учнями є: а) життєвий досвід (вікові особливості); б) рівень уміння читати художній текст; в) сформованість операцій мислення й уяви, що містить високий ступінь розвитку спостережливості, відтворювальної й творчої уяви, емоційно-образної пам'яті; г) здатність до співпереживання, емоційності; ґ) здатність до образної конкретизації й образного узагальнення; д) індивідуальний тип пізнання світу (сприймання навколишнього середовища через домінуючі типи аналізаторів).

Сприймання художньої літератури учнями в навчальній і позанавчальній роботі – складний інтелектуальний та емоційний процес, детермінований багатьма факторами, у якому, за О. Никифоровою, розрізняють три стадії: 1) безпосереднє сприймання твору, тобто відтворення й переживання образів творів, коли ключовим є процес уяви (емоційно-відтворювальна); 2) розуміння ідейного змісту твору, що спирається на мислення, яке не нівелює емоційність сприймання твору, а поглиблює її (аналітична); 3) вплив художньої літерату-

ри на особистість читача, що є результатом сприймання твору (синтетична).

Візуально процес художнього сприймання мистецтва слова можна зобразити за допомогою таких показників (сфер), якот: художній твір, що вписаний в культурний контекст; власне сприймання учня, розміщене у структурі його індивідуальної культури й досвіду:

Складники художнього сприймання твору учнями

До складників художнього сприймання належать:

1. Частина твору, що сприймається так, як вона створена автором (авторами). Саме те, що автор хотів сказати і сказав, а читач хотів сприйняти й сприйняв.

2. Той пласт, що зумовлений не безпосередньо сприйманням, а культурним надбанням читача. Це те, про що автор хотів сказати і сказав, а читач не хотів сприйняти, але сприйняв завдяки власній культурі, досвіду і духовним надбанням.

3. Те, чого в тексті немає, і автор про це не хотів говорити, але сказав, завдяки культурі, у яку вписаний цей твір, а читач хотів це сприйняти і сприйняв унаслідок своїх знань, обумовлених культурним контекстом.

4. Те, що є в тексті, автор про це хотів сказати і сказав, але читач не хотів це сприйняти і не сприйняв, це та частина твору, що не сприймається.

5. Те, про що автор не говорив, і не хотів сказати, але читач сприйняв (у творі цього немає, але є у сприйманні читача). Саме ця царина сприймання твору і є найголовнішою: заради неї пишеться твір, щоб у читача народилися ті думки, яких немає навіть у автора. Це і є активна творчість читача, що часто залежить і від типу репрезентативної системи.

6. Те, чого немає ні у творі, ні у сприйманні читача. Автор не хотів сказати про цю зону, але сказав, а читач не хотів сприймати, але сприйняв: те культурне підсвідоме, що говорить з нами замість автора. Це ті коди, архитипічні образи, через які читаємо задум автора: нашою свідомістю це не сприймається, але підсвідоме згадує цю інформацію й таким чином входить у зону нашого сприймання. Сприймання художнього твору – це безпосередньо творчий акт, і саме заради активної творчості читача й пишеться художній твір, щоб читач почув ту думку, що недоступна навіть самому автору.

Письменник зображує художні картини не просто за допомогою слова, а робить це самим словом. Художнє слово стає образом людського життя, поняттям узагальнених цінностей, формує естетичну красу й морально-етичне навантаження тексту. Водночас аналіз твору за його образними компонентами має бути гармонійним, не перенасиченим характеристиками та аналітичними суб'єктивними оцінками, адже, на

думку Т. Браже, це «сковує думку вчителя та учня». Тож вивчення твору учнями ґрунтується на усталених дидактичних принципах аналізу, серед яких, як указує, Є. Пасічник, визначальними є: розгляд твору в єдності змісту і форми; історичний підхід до аналізу художніх явищ; сприймання художніх образів не лише розумом, а й серцем.

Методисти зосереджують увагу на висвітленні взаємодії змісту й форми конкретного художнього твору, зауважують, що теоретико-літературні знання допомагають учням «чути», «бачити», «відчувати» зображене й виражене майстром слова, співпереживати з його героями. Розкриваючи специфіку читацької роботи учнів, Б. Степанишин окреслив найважливіші методичні засади аналізу художнього тексту:

1. В основі аналізу художнього твору – текст, а не літературознавчий чи методичний посібник.

2. Розкриття умовності підтексту та інших аспектів ідейно-художнього змісту твору, зокрема функціонального значення художніх засобів, їх фактури.

3. Мистецьке, а не вульгарно-соціологічне чи побутове трактування змісту художнього твору.

4. Подолання наївно-реалістичного підходу до художнього твору.

5. Теорія літератури – своєрідний компас аналітичного процесу.

6. Зразок аналізу – у літературно-критичній класиці.

7. Мета аналізу – розвиток естетичних читацьких смаків учнів.

8. Аналіз не повинен бути ілюстрацією до готових тверджень.

9. Варіативність аналізу.

Відтак зміст твору найкраще аналізувати крізь призму його форми: від конкретного явища до його сутності. Тобто, дії учнів мають відбуватися у такому порядку: від споглядання й осмислення поведінки й почуттів літературних героїв – до висновків про характер персонажа та його функцію в тексті, й далі – про значення твору та його вплив на читача. Провідниками на цьому шляху виступають автор виучуваного твору, вчитель та учні, сукупність оцінювальних суджень яких так чи інакше здійснює свій формувальний вплив на всіх учасників обговорення.

Розбудова сучасного освітнього середовища на уроках літературного читання як важливого фактора модернізації вітчизняної освіти на засадах реалізації ідей Нової української школи пов'язується з переходом запровадження ІКТ від одно-разових проєктів до системного процесу, який охоплює всі види діяльності, що актуалізує проблему розвитку інформаційної компетентності педагогів як їх інтегративної професійної якості. У типовій освітній програмі мовно-літературної галузі зазначено прості медіапродукти, рекомендовані для використання у процесі навчання молодших школярів української літератури:

візуальні (малюнок, світлина, комікс, колаж, книжка, журнал, газета) та аудіальні (звукзаписи, радіо) медіа; аудіовізуальні медіа (телевізійні програми, мультфільми, фільми); інтернет (комп'ютерні ігри, інтернет-ресурси для дітей); реклама у друкованих виданнях, на радіо та телебаченні.

Використання медіа в початковій школі, за визначенням Л. Баженової, передбачає чотири основних види діяльності: 1) формування навичок сприймання медіапродуктів; 2) інтерпретація результатів сприймання, оцінка побаченого, почутого; 3) отримання знань про кожний засіб комунікації, його мову, засоби виразності; 4) творча діяльність на основі використання різних медіапродуктів, створення власного медіапродукту.

Під час навчання української літератури в роботі з медіазасобами виділяють три напрями: 1) використання медіапродуктів для розвитку різних видів мовленнєвої діяльності; 2) дослідження медіатекстів; 3) створення простих медіапродуктів. Зауважимо, що раціональне застосування ІКТ у вивченні будь-якого предмета передбачає глибоке усвідомлення педагогом усіх його переваг і недоліків із метою оптимального використання наявного потенціалу та усунення негативних аспектів. Згідно положень сучасної методичної науки, для якої засадничим є поняття «міри» в організації пізнання, методика застосування ІКТ спирається й на ретельне врахування

навчально-виховних ресурсів традиційного навчання, тому, як наголошує Г. Клочек щодо шкільної літературної освіти, інтеграція медіаосвітніх дискурсів у вивчення будь-якого предмета має відбуватися поступово. Крім того, використання мультимедійних засобів актуалізує висновок Є. Пасічника про те, що «наочність у навчанні може забезпечити успіх лише тоді, коли вона диктується логікою навчального процесу, коли наочні образи на уроках розумно поєднуються зі словом учителя».

В умовах тимчасового припинення очного освітнього процесу внаслідок карантинних обмежень і повномасштабної російсько-української війни значно підвищуються вимоги до використання вчителем у навчальному процесі медіапродуктів. Насамперед ідеться про здатність педагога формувати медіаімунітет учнів, що передбачає не лише їх медіаобізнаність, а й запобігання вразливості до медіаманіпуляцій і медіанасильства, утечі від реальності, поширення медіазалежностей. Особливо ця проблема загострюється тепер, коли саме медіаосвіта стає фундаментальною складовою інформаційної безпеки країни, відіграє стратегічну роль у вихованні патріотизму дитини, формуванні її української ідентичності.

Формування медіаімунітету особистості розкрито в оновленій «Концепції упровадження медіаосвіти в Україні» як одне з головних завдань медіаосвіти, спрямоване

на розвиток здатності людини протистояти агресивному медіасередовищу й деструктивним медіаінформаційним впливам, що забезпечує психологічний комфорт під час споживання медіапродукції та передбачає медіаобізнаність, уміння обирати потрібну інформацію, оминати інформаційне «сміття», захищатися від потенційно шкідливих матеріалів із урахуванням прямих і прихованих впливів. В аспекті навчання літератури це означає необхідність розроблення такого методичного інструментарію, що в умовах технологізації вивчення художнього твору допомагатимуть педагогічній спільноті «відвойовувати» увагу дитини й навчатимуть використовувати методи впливу на свідомість із метою формування повноцінної мислячої особистості зі стійкою психологічною несприйнятливістю негативних факторів, здатною «протистояти маніпулятивним технологіям, що затягують у віртуальний простір» (І. Кириченко).

Основними критеріями створення та застосування в едукативному процесі якісного навчального медіапродукту, спрямованого на формування медіаімунітету учнів-читачів, за І. Ціко, визначаємо: емоційний відгук, нестандартне рішення, простоту, «читабельність». Розглянемо детальніше кожен із них.

Ураховуючи критерій емоційного відгуку, слід пам'ятати, що сучасний школяр завдяки великій кількості різноманітних, часто конкурентних масмедіа (телебачен-

ня, радіо, інтернет-ресурси, преса, видавництва, вуличні бігборди, постери тощо), щодня контактує з розмаїттям інформації в усіляких проявах. Нерідко до створення такого продукту долучені професіонали (дизайнери, піар-технологи), що добре знаються на засобах свідомого та несвідомого впливу на емоційну й почуттєву сферу людини, делікатно, майже непомітно, формують бажану поведінкову модель. Зрештою, так само через емоції, педагог може викликати інтерес у школяра до навчального матеріалу (теми, явища), актуалізувати й активізувати його увагу, мотивувати до співпраці. Нехтування цього критерію є причиною того, що часто продемонстровані й опрацьовані на уроці матеріали (схеми, тексти, зображення, відеофрагменти та ін.) просто полишені учнівської уваги, бо «недосягають» до строкатості сучасного медіапростору, у який органічно вплетена дійсність молодого покоління.

Дотримання критерію нестандартного рішення виводить процес навчання на значно вищий рівень, де немає місця сірості й буденності шкільного нудного життя (очима учня). У цьому важливо напрацювати якісний діалог між педагогом і його вихованцями. Учитель, який знається на вподобаннях й естетичних смаках учнів і вміє трансформувати (адаптувати, видозмінювати, комбінувати, моделювати) на основі певних положень навчальну інформацію, подає її креативно.

Найзрозумілішим поясненням вимоги простоти навчального медіапродукту є загальновідома істина про те, що все геніальне у світі – просте. Нередагований, надмірно чи штучно уяскравлений контент (анімація, що відволікає, немотивована орнаменталістика, зайві елементи, повторюваність тощо) лише шкодить сприйманню інформації та навчальному процесу в цілому. За таких умов у школярів, чия освітня діяльність і так перевантажена змістом наявних програм, формується ще й відчуття зайвої інформації, а інтерес і мотивація можуть стрімко знижуватися. Мова про те, що зміст навчального продукту має бути не банально спрощеним, а таким, коли кожен елемент виконує певну дидактичну функцію.

Опора на критерій «читабельності» передбачає, що всі явні й завуальовані складники навчального засобу (текст, статичне чи динамічне зображення, аудіо й відео, фонові елементи тощо) належно сприймаються аудиторією. Навчальний медіапродукт не має бути переобтяжений суцільним текстом – усе подається у вигляді опорних понять, а ключові фрагменти можуть увиразнюватися різним шрифтом (не більше трьох відмінних гарнітур), типом накреслення, кеглем, заміщуватися невербальними елементами (символами й знаками, упізнаваними за текстом і контекстом), виокремлюватися кольором (технологічний прийом багаторівневого шрифто-кольорового маркування – за Г. Аствацатуровим).

Доречним є і створення чи використання готових прикладів візуалізованого тексту (слово- й фразообрази, шрифтові й шрифто-зображувальні композиції, зразки лєтеринґу, каліграм і монограм та ін.). Окрім того, уміле й ненадмірне оформлення текстової тканини із застосуванням прийому шрифтової стилізації значно розширює можливості вчителя й учнів у процесі творчого оформлення наочності й навчальних проєктів.

Отже, для якісних зрушень у літературному зростанні учнів важливо подолати властивий їм глибокий розрив між вимогою адекватного сприймання художнього твору й можливостями сприймання ними художніх узагальнень. Адже вікові особливості й незначний читацький досвід учнів вступають у суперечність із критеріями контекстного сприймання твору, за якими треба побачити не тільки зображене, а й виражене в ньому, проникнувши через буквальний зміст слів і речень у художню форму відображення певної естетичної позиції письменника. Нині це вимагає не лише активізації всього учнівського досвіду, передусім – відтворювальної й творчої уяви, емоцій і почуттів, образного мислення, а й урахування вчителем під час створення й застосування в навчанні літератури якісного медіапродукту. Окреслені аспекти формування медіаімунітету сучасного школяра на уроках літературного читання набувають особливої значу-

щості в умовах подолання освітніх втрат, оскільки дають змогу вчителю в межах навчального простору запропонувати учням медіапродукт, здатний конкурувати з тим, що деформує систему цінностей, шкодить розвитку критичного мислення, спрямованості на перспективу плекання психічно та фізично здорового молодого покоління.

**Творча група
«Від творчого вчителя –
до компетентного учня-читача
початкової школи»**

***Сокурєнко О. О.**, к. пед. н.,
доцент, завідувач кафедри
теорії й методики дошкіль-
ної та початкової освіти*

***Рибачук О. А.**, методист
кафедри теорії й методики
дошкільної та початкової
освіти*

*Школа — це насамперед читання:
вдумливе, зосереджене, таке,
що захоплює розум і серце.*

(В. Сухомлинський)

Набуття звички читання як щоденної практики, а також формування читацької компетентності визначають можливість для якісного здобуття освіти, розвитку критичного мислення, самореалізації особистості та загалом більшої задоволеності життям в умовах інформаційного перенасичення, нестабільної політичної чи економічної ситуації в державі, є одним із ключових чинників розвитку людського потенціалу.

У березні 2024 року схвалено Стратегію розвитку читання на 2023–2032 роки «Читання як життєва стратегія», розроблену

Міністерством культури та інформаційної політики. Її реалізація має створити умови не тільки для формування звички й потреби у читанні всіх українців, а й є складовою гуманітарної безпеки України. Розроблення Стратегії зумовлене потребою кардинально змінити підходи до промоції читання. Читання має стати усвідомлено обраним дозвіллям, освітньою практикою та способом саморозвитку українців. Все це задля всебічного й гармонійного розвитку особистості, зокрема, критичного мислення.

Читацька компетентність молодшого школяра – це володіння комплексом читацьких знань, умінь і навичок, які дають змогу учневі свідомо здійснювати пошук книжок, відбір інформації для вирішення навчально-пізнавальних завдань, розуміння текстів різних жанрів, обізнаності з колом читання (доступного дітям цього віку), сформованості особистісних суджень. Основою формування компетентності є досвід діяльності здобувачів освіти, їхні потреби, що мотивують до активної пізнавальної діяльності, до навчання. Для досягнення такої властивості необхідне вироблення досвіду виконання способів діяльності, вправлення в застосуванні знань і вмінь у навчальних і життєвих обставинах.

За Державним стандартом початкової освіти ключова компетентність «вільне володіння державною мовою» передбачає вміння усно і письмово висловлювати свої думки почуття чітко та аргументовано пояснювати факти а також любов до чи-

тання, відчуття краси слова, усвідомлення ролі мови для ефективного спілкування і культурного самовираження, готовність вживати українську мову в різних життєвих ситуаціях.

Для реалізації вимог Державного стандарту створена творча група «Від творчого вчителя – до компетентного учня-читача початкової школи», робота якої спрямована на підвищення ефективності фахової підготовки вчителів початкових класів: формування професійної й мовно-літературної компетентності педагогів і забезпечення науково-методичного супроводу професійного розвитку освітян області, набуття практичних навичок роботи з посібником «Абетка літературознавства» (автор – Василь Шуляр, доктор педагогічних наук, доцент, професор кафедри теорії й методики мовно-літературної та художньо-естетичної освіти, директор МОІППО, заслужений учитель України), адже результатам навчання учнів сприяють вимоги не лише до змісту нових програм та підручників із мовно-літературної освіти, але й до інтерпретації та методів аналізу художніх творів. Посібник для вчителів початкової школи «Абетка літературознавства» пропонує технологію аналізу твору, яка сприяє вихованню естетично розвинутого читача, здатного до розуміння позиції автора художнього тексту, власного судження про твір і життєвих явищ, які в ньому висвітлені. Це враховано в технології опрацювання

на уроках теоретико-літературних понять, візуалізованих у моделях, схемах, образах. Такого підходу вимагає організація освітнього процесу в Новій українській школі: застосування діяльнісного підходу на інтегрованій основі з переважанням ігрових методів у першому циклі (1–2 класи) та на інтегровано-предметній основі у другому циклі (3–4 класи).

Розроблений опорний матеріал передбачає організацію співпраці суб'єктів навчання, надання допомоги педагогічному працівникові в досягненні теоретичного матеріалу для становлення дитини-читача, здатної до самостійної читацької, творчої діяльності; здійснення її мовленнєвого, літературного, інтелектуального розвитку; формування морально-естетичних уявлень і понять та створення сприятливого мовного середовища у школі, зокрема й через пізнання сучасної дитячої літератури різної тематики та жанрів.

Основними завданнями творчої групи визначено:

- розвиток умінь вибудовувати основні стратегії організації читацької діяльності здобувачів освіти з художнім твором;
- формувати компетентного учня-читача;
- розроблення методичних матеріалів із впровадження творчого підходу у викладанні української мови в початкових класах.

Учасники творчої групи на онлайн зустрічах під час інтерактивних, практич-

них занять, майстер-класів ознайомились з особливостями використання посібника «Абетка літературознавства» для формування читацької компетентності молодших школярів засобом візуалізації, моделювання роботи молодших школярів із літературними творами для формування комунікативної, читацької та інших ключових компетентностей, із засобами розвитку здібностей учнів спілкуватися українською мовою для духовного, культурного й національного самовияву, послуговуватися нею в особистому і суспільному житті, міжкультурному діалозі, бачити її передумовою життєвого успіху, формування шанобливого ставлення до культурної спадщини, збагачення емоційно-чуттєвого досвіду.

Якщо учень початкової школи не оволодів навичками читання, виникає ціла низка проблем із інших предметів – це факт незаперечний, який дає можливість актуалізувати важливість діяльності в роботі творчої групи фахівців-початківців і фахівців-філологів. Разом в такій співпраці і взаємодії це питання вирішуємо дійсно різнобічно, комплексно, з позицій дидактики початкової освіти, методик викладання з єдиною метою: практично реалізовувати принцип наступності, те, що закладається в початковій школі, вчителі базової середньої освіти мають логічно продовжувати.

Розуміння філософії, концептуальної основи візуалізованого посібника допоможе впроваджувати ідеї та матеріали в практику роботи:

- використання програм, побудованих на ідеях гуманної, особистісно-орієнтованої та національно визначеної педагогіки;
- зміна методичного забезпечення на більш ровивальне і диференційоване;
- врахування природовідповідної складової – психологічних та фізіологічних особливостей дитини;
- відповідність екологічній складовій носферного підходу: практична організація педагогічного простору в справді екологічному, гуманному освітньому процесі, врахування екології думки, мислення, мови, слова, художнього твору, допомога людині у формуванні себе як Я-особистості.

Місія колективу Миколаївського обласного інституту післядипломної педагогічної освіти взагалі і кафедри теорії й методики дошкільної та початкової освіти зокрема: роботу вибудовуємо, залучаючи необхідний мінімум теоретичних основ, з акцентом на прикладну складову – практичне використання і застосування посібника «Абетка літературознавства», яким забезпечений кожен заклад освіти І ступеня області, в роботі. Маємо вже і досвід використання посібника учителями початкових класів, які адаптували матеріали відповідно моделі викладання літературного читання за обраною програмою, на інтегрованих заняттях із художнього, образотворчого, музичного мистецтва, де розглядається

такі поняття як види мистецтва, настрої художнього твору.

Програмою роботи творчої групи забезпечено ефективну діяльність учителів початкової школи як під час участі в заході, так і в межах їхньої самостійної роботи, вдосконалення професійної і мовно-літературної компетентності, розвиток та вдосконалення творчих здібностей, креативності, професійної, ціннісно орієнтованої, загальнокультурної, комунікативної, компетентностей педагогічних працівників; формування вміння створювати інноваційний продукт.

РОЗРОБКИ
учасників творчої групи педагогів
закладів освіти Миколаївської
області з використанням посібника
«Абетка літературознавства»
на уроках

*Білик Ірина Петрівна,
вчитель початкових класів
Краснопільського ліцею
Березанської селищної ради
Миколаївського району*

**І. ІНФОРМАЦІЙНА КАРТКА
ЗА ЛІТЕРАТУРНОЮ ТЕМОЮ**

(із використанням візуального
посібника В. Шуляра)

**1. Назва літературної теми для 1–2 кл.
(ЛТ)**

Тамара Коломієць «Снігова казка»
(«Українська мова та читання»: підруч. для
2 кл. закладів загальної середньої освіти
(у 2-х частинах): Ч.1/ І. О. Большакова,
М. С. Пристінська. – Харків: Вид-во «Ранок», 2019, с. 93)

2. Цільові завдання до ЛТ (ЦЗ_п ЛТ)

- 1) **Виразно прочитати** вірш (вчитель).
- 2) **Визначити** оповідача й літературного героя.
- 3) **Виокремити** зміст назви твору – припущення. (Уявіть, що ви автор. Чому ви

так назвали свій вірш? Яким ви уявляєте автора? А може це авторка?). Факти з біографії Тамари Коломієць.

- 4) **З'ясувати** значення складних слів (*відлига, зирить, куцохвості, мандрівник*); споріднені слова.
- 5) **Попрацювати** з малюнком до твору (*Чи може бути заголовок підписом до малюнка? Чому?*)
- 6) **Сконструювати** («творю» «репліку-оклик») під час виразного читання (*остання строфа: А – ЛГ («репліка-оклик»*).
- 7) **Створити** історію від імені сніговика.

3. Літературна компетентність

Літературознавча – навички виразного читання вірша та переказування своїми словами.

4. Наскрізні вміння

Виявляти проблеми, висувати припущення, практично їх перевіряти та обґрунтовувати.

5. Читацькі вміння

Володіти різними видами читання і відтворення змісту художнього твору.

6. Ціннісне ставлення

Виявляти готовність продукувати нові ідеї, розгортаючи сюжетні лінії в творчому мовленнєвій читацькій діяльності.

7. Ціннісно-етична норма (ЦЕН)

Любов до тварин.

8. Освітні ситуації до ЦЗ, ЛТ (ОС₁ до ЦЗ₉¹ ЛТ)

СЮЖЕТНІ ЕЛЕМЕНТИ ЗАНЯТТЯ:

- 1) читання вірша вчителем;
- 2) висунення припущень щодо назви вірша учнями;
- 3) визначення типу оповідача і ліричного героя;
- 4) факти про Тамару Коломієць;
- 5) значення складних слів (відлига, зирить, куцохвості, мандрівник); споріднені слова;
- 6) читання вірша учнями (за строфами);
- 7) робота з малюнком до твору;
- 8) конструювання «репліки-оклику» з наступним виразним читанням;
- 9) читання за строфами;
- 10) творення / видозмінювання вірша – розповідь історії від імені сніговика.

II. СЮЖЕТНО-ЗМІСТОВІ ЛІНІЇ ДІАЛОГОВОГО СПІВРОБІТНИЦТВА ВЧИТЕЛЯ-ЛІТЕРАТОРА Й УЧНІВ-ЧИТАЧІВ

1. Читаємо вірш і виявляємо тип «оповідача» й «ліричного героя (ЛГ)»

ЦЗ_д¹⁻³ – ОС₁₋₃ (цільове завдання –1–3, увідповіднене до освітньої ситуації – 1–3).

Види діалогової читацької діяльності (ВДЧД): голосне читання вірша вчителем; висловлення припущення щодо змісту вірша за його назвою; мовчазне перечиту-

вання вірша учнями-читачами; виявлення типу оповідача та літературного героя (ЛГ).

Завдання і запитання:

- 1) Прочитайте назву вірша. З'ясуйте, чи є в нього автор. Яке її прізвище? Чи чули вже про неї? Про що буде йти мова?
- 2) Прослухайте вірш «Снігова казка». Чи виправдалися ваші сподівання щодо змісту вірша за його назвою?

Методична ремарка 1: на даному етапі важливо на розгорнутій «книзі» розміщуємо символ «автора». З'ясовуємо, для кого автор написав вірш: розміщуємо символ «учня-читача». Виявляємо роль читача і позначаємо символом-стрілкою: **А** – «пише» або «складає», завдання читача – **Ч** – символ «читає». У будь-якому творі є герої, персонажі, дійові особи. У вірші героєм, як правило, є ЛІРИЧНИЙ герой. У вірші «Снігова казка» автор і є ліричним героєм: **А = ЛГ**.

2. З'ясовуємо факти, художні засоби, виявляємо «реальне / вигадане», «пряме / переносне значення слова», уособлення, позначаємо символи: ЛГ^о

ЦЗ₉⁴⁻⁶ – ОС₄₋₆ (цільове завдання – 4–5, у відповіднене до освітньої ситуації – 4–6).

Види діалогової читацької діяльності (ВДЧД): робота з віршем; повторне перечитування його учнями; з'ясування фактів про Тамару Коломієць; пояснення значення слів (відлига, зирить, куцохвості, мандрів-

ник); споріднені слова у вірші; виявлення й «ліричного героя» «оповідача» (колективно визначають) символічне позначення.

Запитання і завдання:

- 1) Перечитайте першу строфу вірша. З'ясуйте хто є оповідачем? З'ясувати де відбувалася подія?
- 2) Виокреміть складне слово «відлига» - поясніть значення цього слова; виявлення припущення назви вірша; споріднені слова до слова «сніг», «казка»; знайдіть і прочитайте рими.
- 3) Розгляньте модель
- 4) Перечитайте другу строфу. Поясніть значення цього слова «зирить» ; знайдіть споріднені слова до слова «сніг»; визначте рими.
- 5) Із другої строфи прочитайте рядки, де говориться про тварин.
- 6) Перечитайте третю строфу. Виокреміть складне слово «куцохвості» - поясніть значення цього слова; знайдіть і прочитайте рими.
- 7) Із третьої строфи вичитайте рядки, в яких говориться про тварин.
- 8) Перечитайте четверту строфу. Поясніть значення слова «мандрівник»; знайдіть споріднені слова до слова «сніг», «казка»; знайдіть і прочитайте рими.
- 9) Із четвертої строфи прочитайте рядки, де говориться про сніговика.
- 10) Конструювання «репліки-окику» з наступним виразним читанням.

3. Творимо «репліку-оклик», читаємо строфами, робимо ціннісно-етичний вибір

Види діалогової читацької діяльності (ВДЧД): читання строфами; виокремлення висловів; конструювання мовленнєвої ситуації «репліка-оклик».

ЦЗ_д⁶⁻⁷ – ОС₇₋₉:

- 1) Перечитайте вірш строфами. Виявіть строфу, де «явно прихований» **А^о** – автор і **ЛГ** одночасно?
- 2) Виокреміть вислів / вираз / слова **А^о** – автора, й вислів / речення оклик.
- 3) Попрацюйте в парі з товаришем, читаючи останню строфу. Зверніть увагу, як має вимовлятися речення з окликом.
- 4) Моделювання ситуації: конструювання оновленої історії від імені сніговика.

Можливий варіант:

Одного разу увесь двір засипало снігом. Діти зіпили мене – сніговика-мандрівника. Вбрали мене в капелюха і сказали, що я буду казкарем...

ІІІ. ТЕКСТ ДЛЯ ОПРАЦЮВАННЯ Тамара Коломієць «Снігова казка»

Методична ремарка 4:

Для учнів пропонуємо розглянути символ «Розгорнутої книги». Вони висловлюють припущення, що це може бути зошит, журнал, щоденник, записник, підручник, книга. Учитель відбирає найбільш прийнятну назву: книга або

підручник. З'ясовуємо, що в книзі / підручнику вміщено твори. Будь-який **ХТ** має автора. Після цього біля символу «розгорнутої книги» з'являється символ **А°** – автор, письменник».

Наступний крок: окреслюємо завдання **А°** (автора) і розміщуємо стрілочки-символи: «пише», «складає», «висловлює» (свою думку, ставлення, дає оцінку, точку зору – символ «око»). Для кого **А°** пише: для учнів-читачів. Завданням учнів є: навчитися «читає», «висловлює», «оцінює» і т.д.

Праворуч з'являється символ **Ч** (учня-читача), а поруч різні стрілки-символи, що позначають роль і завдання учнів-читачів.

У кожному **ХТ** (художньому творі) є герої, персонажі, дійові особи. У вірші (ліричному творі) – **ЛГ** (ліричний герой) – на книзі вміщуємо відповідний символ. Про події в **ХТ**, почуття передають оповідачі **А°**. Ним може бути сам **А°**, **ЛГ**. Оповідати вони можуть від свого імені – **Я**. Є й інші типи оповідачів, але про них поговоримо згодом.

Розміщуємо скопійований текст **ХТ**. До нього підбираємо символи, позначки, елементи із Посібника. Таким чином Ви продемонструєте доречно вибраний набір символів. Цей набір має узгоджуватися із цільовими завданнями (**ЦЗ**), освітніми ситуаціями (**ОС₁**) та видами читацької діяльності (**ВДЧД**). У такий спосіб усе між собою буде увідповіднюватися з урахуванням проміжних результатів читацької співпраці учнів-читачів із художнім твором (**ПР ДЧД**).

УВАГА: символи з'являються по чергово і їх не повинно бути багато. Осно-

вне – робота із **ХТ** – твороцентризм. Символи можуть демонструватися по чергово; на «сторінці» книги можуть залишитися лише ті символи-поняття, які будуть відпрацьовуватися вперше. Наприклад, «складає» **Ч** (читач) репліку-оклик, конструює новий віршований текст за опорними початком.

СНІГОВА КАЗКА

Тамара Коломієць

Усе засипав білий сніг.
А з ним – відлига на поріг.
І ми в дворі, де я живу,
Зліпили казку снігову.
Ось ведмідь – товстий дивак –
Сніжку пробує на смак.
Ось вовчисько-м'ясолюб
Зирить взять кого на зуб...
Ось лисичка гостровуха
Гороб'ячий щебет слуха.
Ось зайчиська куцохвості
Всіх запрошують у гості.
А оце – сніговик,
В цілім світі мандрівник.
В капелюх його вберем,
Буде в нас він казкарем!

Джерело:
dlya-ditey

<https://dovidka.biz.ua/tamara-kolomiets-virshi->

Етнографічна довідка

Тамара Коломієць (1935–2023 р.р.) – поетеса того покоління (народилася на Черкащині), дитинство котрого було обпалене війною. Сільські школярики, зачитувалися її першою книжечкою віршів «Проліски», виданою ще в студентські роки, рядки з якої і досі бентежать душу: «Чия там юність полем відшуміла? Моя ступила тільки на поріг!». Гай-гай, давненько вже відшуміла юність і авторки цих хвилюючих рядків, і тих, для кого вони писались! Нині Тамара Коломієць – відома письменниця, чимало перекладала віршів для дітей з багатьох мов. Окрім низки книжок лірики для дорослого читача, її перу належить близько двох десятків для дітей різного віку: «Пастушок», «Хиталочка-гойдалочка», «Котилося котильце», «Починаються дива» та інші. В яких тільки жанрах вона не виступає: казки, небилиці, лічилки, смішинки, загадки! У них — природність інтонацій, жвава ритміка, характерна дитячому сприйманню образності. І жартівливо, і серйозно вміє розмовляти з малим читачем.

[illegible]

*Гавриляк Ольга Василівна,
вчитель початкових класів
Шуринського ліцею Веснян-
ської сільської ради Миколаїв-
ського району*

I. ІНФОРМАЦІЙНА КАРТКА ЗА ЛІТЕРАТУРНОЮ ТЕМОЮ

(із використанням візуального
посібника В. Шуляра)

1. Назва літературної теми для 1–2 кл. (ЛТ)

**Тарас Шевченко «Світає, край неба
палає»** («Українська мова та читання» під-
ручник для 2 класу закладів загальної се-
редньої освіти (у 2-х частинах) Больша-
кова І. О.; Пристінська М. С., 2019, в-во
«Ранок», с.64).

2. Цільові завдання до ЛТ (ЦЗ_л ЛТ)

- 1) **Виразно прочитати** вірш (вчитель).
- 2) **Визначити** оповідача, ліричного героя, настрій, описи природи.
- 3) **Виокремити** настрій поезії в цілому та ЛТ зокрема.
- 4) **Відпрацювати** навички виразного чи-тання.
- 5) **З'ясувати** які почуття вірш викликає у читачів; значення слів – назв дій.
- 6) **Попрацювати** над розумінням явищ природи та художніх засобів у тексті.
- 7) **Сконструювати** репліку-оклик.
- 8) **Створити** малюнок чи колаж до вірша.

3. Літературна компетентність

Аксіологічна – розвиток уявлення про красу української мови, поезії та природи.

4. Наскрізнi вміння

Здобувати потрібні дані з надійних джерел, висувати припущення, практично їх перевіряти та обґрунтовувати.

5. Читацькі вміння

Володіти різними видами читання і відтворення змісту художнього твору (ХТ).

6. Ціннісне ставлення

Виявляти готовність продукувати нові ідеї, розгортаючи сюжетні лінії в творчо-мовленнєвій читацькій діяльності.

7. Ціннісно-етична норма (ЦЕН)

Краса рідної природи.

8. Освітні ситуації до ЦЗ, АТ (ОС₁ до ЦЗ₈¹ АТ)

СЮЖЕТНІ ЕЛЕМЕНТИ ЗАНЯТТЯ:

- 1) читання вірша вчителем;
- 2) висунення учнями припущень про зміст вірша за назвою;
- 3) визначення типу оповідача і ліричного героя;
- 4) з'ясування значення незрозумілих слів (словникова робота);
- 5) читання вірша учнями (за строфами);
- 6) робота з пейзажними малюнками;

- 7) конструювання «репліки-оклику» з наступним виразним читанням;
- 8) читання за строфами;
- 9) створення малюнка до вірша.

II. СЮЖЕТНО-ЗМІСТОВІ ЛІНІЇ ДІАЛОГОВОГО СПІВРОБІТНИЦТВА ВЧИТЕЛЯ-ЛІТЕРАТОРА Й УЧНІВ-ЧИТАЧІВ

1. Читаємо вірш і виявляємо тип «оповідача» й «ліричного героя (ЛГ)»

ЦЗ_д¹⁻³ – **ОС**₁₋₃ (цільове завдання –1–3, відповіднене до освітньої ситуації – 1–3).

Види діалогової читацької діяльності (ВДЧД): голосне читання вірша вчителем; з'ясування значення слів; мовчазне перечитування учнями-читачами; виявлення типу оповідача та ліричного героя; читання за строфами та виявлення настрою ліричного героя.

Завдання і запитання:

- 1) Прочитайте назву вірша. З'ясуйте, про що буде йти мова?

***Методична ремарка 1:** на даному етапі важливо згадати факти із біографії Тараса Григоровича Шевченка, історію написання вірша.*

- 2) Послухайте вірш. Чи виправдались ваші сподівання, про зміст твору?
- 3) Прочитайте вірш мовчки.

- 4) Виокреміть слова – назви дій.
- 5) Заповнення узагальнювальної таблиці колективно (на дошці).

Проміжний продукт читацької діяльності (ПР ЧД): сформоване уявлення про пейзаж, красу природи та її інтерпретація Тарасом Шевченком; читання за строфами; заповнення таблиця.

Методична ремарка 2: важливо привчати учнів до вдумливого читання і виокремлення ліричного героя.

- 6) Перечитайте вірш «Світає, край неба палає»
- 7) Хто оповів читачам про світанок?
- 8) Продовжіть думку: ліричний герой – це...

Методична ремарка 3: на розгорнутій «книзі» розміщуємо символ «автора». З'ясовуємо, для кого автор написав вірш: розміщуємо символ «учня-читача». Виявляємо роль читача і позначаємо символом-стрілкою: **А** – «пише» або «складає», завдання читача – **Ч** – символ «читає». У будь-якому творі є герої, персонажі, дійові особи. У вірші героєм, як правило, є **ЛІРИЧНИЙ** герой – **ЛГ^о**. Примітка: ці рекомендації враховує вчитель, який тільки розпочав використання методу візуалізації літературного матеріалу на своїх заняттях, формуючи компетентних учнів-читачів.

Можемо познайомити школярів, що в українській мові є окличні речення,

а в літературі це називають риторичні фігури: риторичний оклик, риторичне запитання, риторичне звертання, риторичне заперечення.

2. З'ясуємо факти, художні засоби, виявляємо «реальне / вигадане», «пряме / переносне значення слова», уособлення, позначаємо символи: ЛГ^о

ЦЗ_о⁴⁻⁶ – ОС₄₋₆ (цільове завдання – 4–5, увідповіднене до освітньої ситуації – 4–6).

Види діалогової читацької діяльності (ВДЧД): робота з віршем; вибіркове вичитування висловів; повторне перечитування учнями; з'ясування настрою вірша із візуалізацією шляхом символічного позначення; виразне читання учнями: за строфами, цілісне читання.

Запитання і завдання:

- 1) Перечитайте першу строфу вірша.
- 2) Виокреміть епітет, який використовує поет.
- 3) Розгляньте модель «Пряме і переносне значення слова» («Соловейко в темній гаї сонце зустрічає»)
- 4) Перечитайте другу строфу вірша. Які слова – назви дій використовує поет?
- 5) Із третьої строфи вчитайте рядки, де автор використовує порівняння.
- 6) Прочитайте четверту та останню строфи. Який настрій ліричного героя?

Проміжний продукт читацької діяльності (ПРЧД): читання за строфами виокремлених образних висловів; трактування виявлених значень понять / слів / термінів; вичитування слів **А^о**; виявлення ставлень **А^о – ЛГ – УЧ**.

***Методична ремарка 4:** під час побудови системи видів читацької діяльності варто продумати можливі варіанти відповідей; використання необхідних символів. Використання символів сприятиме довготривалому запам'ятовуванню фактів / понять / термінів. Пам'ятайте: ліва півкуля головного мозку «читає», виконує функцію короткочасної пам'яті, а права – довготривала, сприймає і запам'ятовує образи-символи і допомагає відтворювати інформацію. Треба зважати, що багатократне повторення та активності (дії) також сприятимуть цьому і допомогатимуть формувати літературно компетентних учнів-читачів...*

3. Творимо власний текст із використанням узагальнювальної таблиці, робимо ціннісно-етичний вибір

Види діалогової читацької діяльності (ВДЧД): заповнення узагальнювальної таблиці (виокремлення тверджень; конструювання мовленнєвої ситуації: «моє ставлення до прочитаного»).

ІІІ. ТЕКСТИ ДЛЯ ОПРАЦЮВАННЯ

Тарас Шевченко «Світає, край неба палає»

Біографічна довідка

Майже два сторіччя тому народився в селі Моринці, що на Черкащині, хлопчик Тарас. Рано померли його батьки, і на долю сироти випали тяжкі поневіряння. Т. Г. Шевченко прожив лише 47 років, із них 24 роки був кріпаком, 10 – в засланні і лише 13 – на волі...

Доля переслідувала його в житті, скільки лиш могла, та вона не зуміла перетворити золото його душі на іржу, а його любов до людей – на ненависть і погорду.

Т. Г. Шевченко – ушавлений народний поет, геніальний Кобзар України – був також видатним художником.

Сьогодні ви ознайомитеся із віршем «Світає, край неба палає», який був написаний поетом в далекому 1844 році. Творчість і життєвий шлях Т. Г. Шевченка будете вивчати протягом усіх шкільних років, а до його «Кобзаря» повертатиметеся все життя.

СВІТАЄ, КРАЙ НЕБА ПАЛАЄ

Тарас Шевченко

...Світає,
Край неба палає;
Соловейко в темнім гаї
Сонце зустрічає.
Тихесенько вітер віє,
Степи, лани мріють,
Меж ярами над ставами
Верби зеленіють.
Сади рясні похилились,
Тополі по волі
Стоять собі, мов сторожа,
Розмовляють з полем.
І все то те, вся країна,
Повита красою,
Зеленіє, вмивається,
Дрібною росою,
Споконвіку вмивається,
Сонце зустрічає...
І нема тому почину,
І краю немає!

*Галавай Оксана Володимирівна,
учитель початкових класів Вели-
коолександрівської гімназії Каза-
нківської селищної ради Баштан-
ського району*

I. ІНФОРМАЦІЙНА КАРТКА ЗА ЛІТЕРАТУРНОЮ ТЕМОЮ

(із використанням візуального
посібника В. Шуляра)

1. Назва літературної теми для 1–2 кл. (ЛТ)

Дмитро Кремінь «Вишиванка» («Жив-
люща сила Ємигії» (для початкової школи),
2019, с. 82-83).

2. Цільові завдання до ЛТ (ЦЗ^н ЛТ)

- 1) **Виразно прочитати** вірш.
- 2) **Визначити** основну ідею вірша.
- 3) **Виокремити** ключові слова, які вико-
ристовуються в описі вишиванки.
- 4) **З'ясувати** значення вишиванки в укра-
їнській культурі та традиціях.
- 5) **Попрацювати** над порівнянням виши-
ванки з іншими національними симво-
лами.
- 6) **Сконструювати** опорний текст із твер-
джень етнографічної довідки (*«творю»*
авторський текст: «Моя вишиванка»,
«Вишиванка моєї сім'ї») під час вивчен-
ня / аналізу вірша.
- 7) **Створити** малюнок про вишиванку,
використовуючи власні уявлення та
емоції.

3. Літературна компетентність

Аксіологічна – формувати усвідомлення цінності української вишиванки як символу національної ідентичності.

4. Наскрізні вміння

Виявляти та розвивати мовленнєві, читацькі та мистецькі вміння, емоційну сприйнятливність та творчі здібності.

5. Читацькі вміння

Володіти вмінням висловлювати власні думки та почуття щодо прочитаного, розуміти та доречно використовувати інформацію.

6. Ціннісне ставлення

Виявляти вміння цінувати українську культуру та традиції.

7. Ціннісно-етична норма (ЦЕН)

Повага до історичних традицій та спадщини.

8. Освітні ситуації до ЦЗ₉ ЛТ (ОС₁ до ЦЗ₉¹ ЛТ)

СЮЖЕТНІ ЕЛЕМЕНТИ ЗАНЯТТЯ:

- 1) читання вірша вчителем;
- 2) висунення гіпотез про зміст вірша;
- 3) визначення основної думки та з'ясування важливих деталей вірша;
- 4) з'ясування значення нових слів, які зустрілися у вірші;

- 5) читання учнями вірша за строфами;
- 6) робота з пазлом «Символіка вишиванки»;
- 7) конструювання власної вишиванки з паперу та ниток;
- 8) читання за строфами та в особах;
- 9) творення / видозмінювання вірша про вишиванку.

II. СЮЖЕТНО-ЗМІСТОВІ ЛІНІЇ ДІАЛОГОВОГО СПІВРОБІТНИЦТВА ВЧИТЕЛЯ-ЛІТЕРАТОРА Й УЧНІВ-ЧИТАЧІВ

1. Читаємо вірш і виявляємо тип «оповідача» й «ліричного героя (ЛГ)»

ЦЗ_д¹⁻³ – ОС₁₋₃ (цільове завдання –1–3, у відповіднене до освітньої ситуації – 1–3).

Види діалогової читацької діяльності (ВДЧД): голосне читання, обговорення значення слова «вишиванка» після прослуховування вірша, опрацювання етнографічної довідки та заповнення узагальнювальної таблиці в парі або колективно, мовчазне перечитування учнями-читачами вірша; виявлення типу оповідача / ліричного героя (ЛГ).

Завдання і запитання:

- 1) Прочитайте назву вірша. З'ясуйте, що таке вишиванка?
- 2) Прослухайте вірш. Чи розуміння значення слова «вишиванка» змінилося у вас, учні-читачі?

Методична ремарка 1: на даному етапі важливо дати учням можливість самостійно міркувати, порівнювати свої уявлення про вишиванку з тим, що вони дізналися з вірша.

- 3) Перечитайте етнографічну довідку про вишиванку.
- 4) Виокреміть твердження до вислову «Вишиванка – це ...».
- 5) Заповнення узагальнювальної таблиці в парі / колективно (на дошці).

Проміжний продукт читацької діяльності (ПР ЧД): твердження: «Вишиванка – це одяг, прикрашений вишивкою»; «Вишиванка – це символ української культури»; «Вишиванка – це оберіг». Узагальнювальна таблиця.

Методична ремарка 2: важливо привчати учнів виділяти ключові слова й твердження, а також використовувати таблиці для узагальнення інформації.

- 6) Перечитайте вірш «Вишиванка». Хто оповів читачам про вишиванку?
- 7) Продовжіть думку: «Оповідач вірша – це...»

Методична ремарка 3: на розгорнутій «книзі» можна зазначити, що оповідач вірша – це сам автор. Він розповідає про вишиванку, як про щось рідне, близьке, що має особливе значення для нього.

2. З'ясовуємо факти, художні засоби, виявляємо «реальне / вигадане», «пряме / переносне значення слова», уособлення, позначаємо символи: ЛГ

ЦЗ₉⁴⁻⁶ – ОС₄₋₆ (цільове завдання – 4–5, увідповіднене до освітньої ситуації – 4–6).

Види діалогової читацької діяльності (ВДЧД): робота з віршем; вибіркове вчитування висловів; заповнення таблиці; створення власного тексту.

Запитання і завдання:

- 1) Перечитайте першу строфу вірша.
- 2) Виокреміть епітет, який описує «дитячі рученьки».
- 3) Розгляньте модель «Пряме і переносне значення слова». До образу «рученьки» доберіть ще епітети.
- 4) Перечитайте другу строфу (с. 82, або додаток-хрестоматія). Вчитайте рядки, які розкривають образ «поля» і «голки». Зверніть увагу на те, які художні засоби використовує автор для створення цих образів.
- 5) Перечитайте третю строфу. Що символізують собою нитки «червоні й чорні», «золоті і голубі»?
- 6) Прочитайте четверту строфу. З'ясуйте, про який урок життя «мовлять і бабуся, і дідусь»? Про що просить автор Мирославу?

Проміжний продукт читацької діяльності (ПРЧД): читання за строфами виокремлених образних висловів; трактування виявлених значень понять / слів / термінів; вичитування слів; виявлення ставлень.

***Методична ремарка 4:** під час побудови системи видів намагайтеся зорієнтувати учнів на можливі варіанти відповідей.*

3. Творимо власний текст із використанням узагальнювальної таблиці, робимо ціннісно-етичний вибір

Види діалогової читацької діяльності (ВДЧД): заповнення узагальнювальної таблиці; виокремлення тверджень; конструювання мовленнєвої ситуації: «мій вибір».

1) В узагальнювальній таблиці за змістом вірша «Вишиванка» можна відобразити такі відомості:

Автор	
Жанр	
Тема	
Ідея	
Головні герої	
Сюжет	

***Методична ремарка:** узагальнювальна таблиця може виконуватися в один із таких способів: колективно, від колективного до самостійного, індивідуально та ін.*

2) Виокремлення тверджень

У творі можна виділити такі твердження:

- Вишиванка – це не просто одяг, а й символ української культури та самобутності.
- Вишивка – це мистецтво, яке передається з покоління в покоління.
- Вишивка – це спосіб вираження себе та своєї любові до України.

3) Ціннісно-етичний вибір

Ціннісно-етичний вибір, який можна зробити після прочитання твору, стосується ставлення до української вишивки. Читач може зробити висновок, що вишиванка – це важлива частина української культури, яку потрібно берегти та популяризувати.

4) Власний текст

На основі узагальнювальної таблиці та тверджень, виділених у творі, можна написати такий власний текст:

Вишиванка – це не просто одяг, а й символ української культури та самобутності. Це мистецтво, яке передається з покоління в покоління. Вишивка – це спосіб вираження себе та своєї любові до України.

5) Робота із картою України

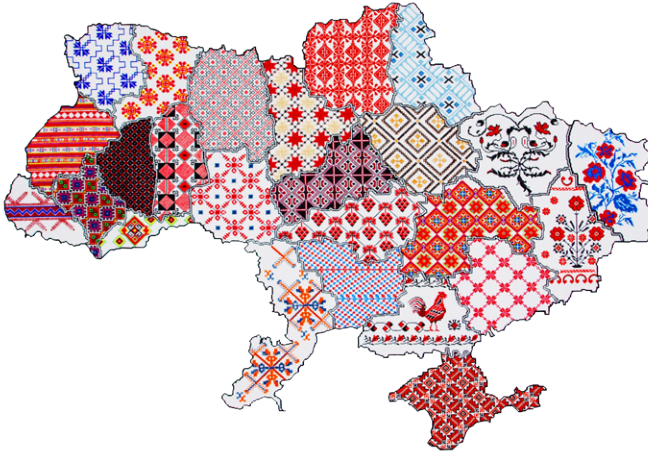
Розглянь «Вишивану карту України». Віднайди на ній Миколаївщину і Закарпаття. Зверни увагу на особливості узорів цих областей і кольорову гаму. Чому про ці дві області йде мова?

III. ТЕКСТИ ДЛЯ ОПРАЦЮВАННЯ

1. Хрестоматія сучасної української дитячої літератури для читання в 1–2 класах

Ресурс: <https://www.slideshare.net/ssuserd5398a/12-70203810>

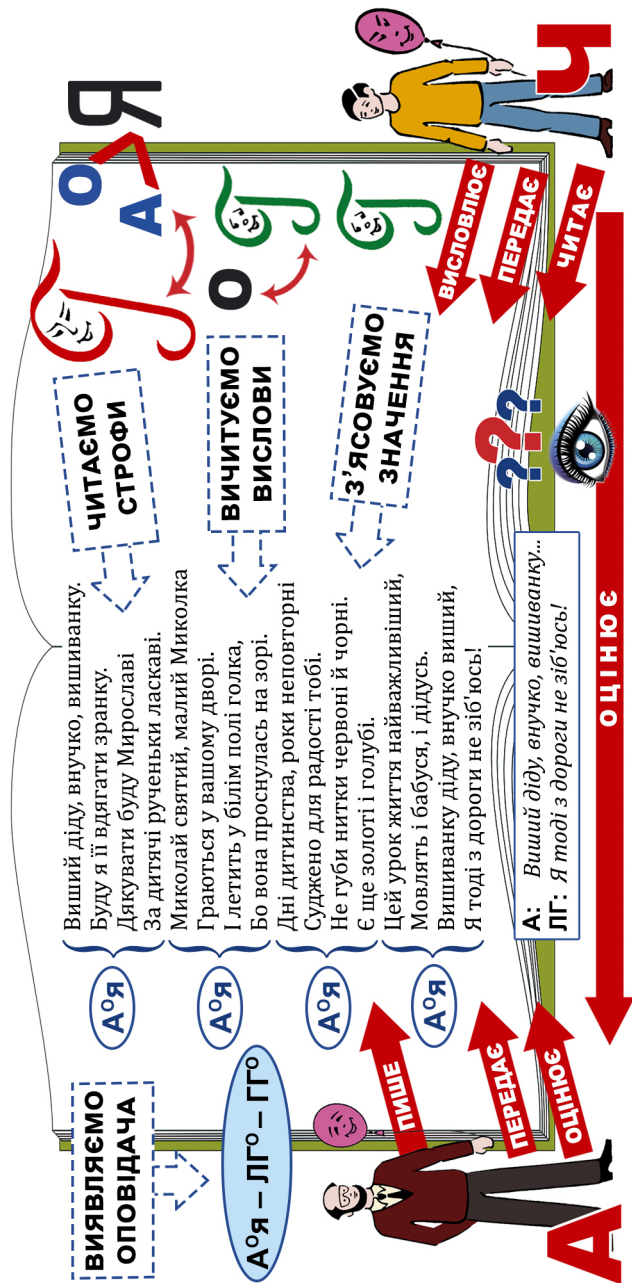
2. Вишивана карта України

3. Контурна карта України

Дмитро Кремень «ВИШИВАНКА»

*Жулай Людмила Володимирівна,
учитель початкових класів, Воро-
нівського ліцею Олександрівської се-
лищної ради Вознесенського району*

I. ІНФОРМАЦІЙНА КАРТКА ЗА ЛІТЕРАТУРНОЮ ТЕМОЮ

(із використанням візуального
посібника В. Шуляра)

1. Назва літературної теми для 1–2 кл. (ЛТ)

Ольга Зубер «Як заєць сон шукав»
(«Українська мова. Буквар» підручник для
1 класу закладів загальної середньої осві-
ти (у 2-х частинах) М. С. Вашуленко, 2019,
в-во Освіта, друга частина, с. 88–89).

2. Цільові завдання до ЛТ (ЦЗ, ЛТ)

- 1) **Виразно прочитати** казку (*вчитель*).
- 2) **Визначити** настрій твору із підбором символу-«настрою».
- 3) **Виокремити** види настрою: відкритий і прихований.
- 4) **З'ясувати** види мистецтв (*театралізація*).
- 5) **Попрацювати** з словами, близькими за значенням (*синонімами*).
- 6) **Сконструювати** власний текст («тво-рю» і «театралізую») із введенням іншої дійової особи, яка має протилежні наміри (*не Сова, а Совище*).
- 7) **Створити** опис героїв за власними спо-стереженнями.

3. Літературна компетентність

Аксіологічна, літературознавча.

4. Наскрізнi вiмннн

Аналiзувати описанi ситуацiї художньо-го твору в цiлому i лiтературнi персонажi.

5. Читацькi вiмннн

Володiти рiзними видами читання i вiдтворення змiсту художнього твору (ХТ), демонструвати досконале володiння матерiалом, аргументувати свої враження вiд прочитаного.

6. Цiннiсне ставлення

Усвiдомлювати цiннiсть художнього твору для формування естетичних смакiв, усвiдомлювати потребу в читаннi художнього твору для задоволення та рефлексiї над прочитаним.

7. Цiннiсно-етична норма (ЦЕН)

Потреби, тiсно пов'язанi з iнтересами.

8. Освітнi ситуацiї до ЦЗ, ЛТ (ОС₁ до ЦЗ,¹ ЛТ)

СЮЖЕТНІ ЕЛЕМЕНТИ ЗАНЯТТЯ:

- 1) читання лiтературної казки вчителем;
- 2) висунення припущень щодо назви казки;
- 3) визначення виду настрою (вiдкритий чи прихований);
- 4) з'ясування настрою твору iз вiдбором символу «настрiй»;

- 5) читання казки учнями, визначення настрою героїв;
- 6) робота в парах;
- 7) конструювання власного тексту із введенням іншої дійової особи, яка має протилежні наміри;
- 8) читання в особах;
- 9) творення власного тексту з елементами театралізації.

II. СЮЖЕТНО-ЗМІСТОВІ ЛІНІЇ ДІАЛОГОВОГО СПІВРОБІТНИЦТВА ВЧИТЕЛЯ-ЛІТЕРАТОРА Й УЧНІВ-ЧИТАЧІВ

1. Читаємо казку і виявляємо «настрій»: прихований чи відкритий

ЦЗ_д¹⁻³ – ОС₁₋₃ (цільове завдання –1–3, у відповіднене до освітньої ситуації – 1–3).

Види діалогової читацької діяльності (ВДЧД): голосне читання казки вчителем; мовчазне перечитування учнями-читачами; виявлення настрою головного героя; символічне позначення «настрою»; підбір синонімів до базового «настрою».

Завдання і запитання:

- 1) Прослухайте авторську казку «Як заєць сон шукав». Визначте її настрій, використовуючи словничок настрою.
- 2) Прочитайте казку «Як заєць сон шукав». Який настрій зайчика на початку казки та в кінці?

Методична ремарка 1: на даному етапі важливо, щоб учні виокремили види настрою: відкритий і прихований.

- 3) Скільки головних героїв в казці? Чи збігається ваш настрій із настроями персонажів?
- 4) Виберіть символ «настрою» і розмістіть навпроти головного героя (на дошці).
- 5) Відберіть близьке за значенням слово (синонім), який конкретизує основний настрій головного героя.

Проміжний продукт читацької діяльності (ПР ЧД): узагальнювальна таблиця «Театр», тематичний словничок «Художній твір і настрої».

Методична ремарка 2: на розгорнутій «книзі» розміщуємо символ «автора». З'ясовуємо, для кого автор написав казку: розміщуємо символ «глядач». Виявляємо роль глядача і позначаємо символом-стрілкою: **Г** – «оцінює» головного героя або «оцінює» роль героя; завдання читача – **Г** – символ «дивиться» та «слухає». У будь-якому творі є герої, персонажі, дійові особи. У казці героєм, як правило, є головний герой – **Г**.

У казці «Як заєць сон шукав» головним героєм є **Г** – заєць. Виявляємо настрій **Г** на початку казки та вкінці, позначивши символом: **«СУМНИЙ»** (похмурий, печальний, жалібливий, стривожений, журливий), **«ВЕСЕЛИЙ»** (радісний, піднесений, жартівливий, грайливий)

- 6) Перечитайте слова зайчика на початку казки.
- 7) З яким настроєм потрібно читати його слова?
- 8) Визначте настрій головного героя із підбором символу «настрою» та виокремте види настрою.

Методична ремарка 3: на розгорнутій «книзі» біля Г учні визначають настрій головного героя та передають їх за допомогою інсценізації.

2. З'ясовуємо факти, художні засоби, виявляємо «реальне / вигадане», «пряме / переносне значення слова», уособлення, позначаємо символи: ЛГ^о

ЦЗ_о⁴⁻⁶ – ОС₄₋₆ (цільове завдання – 4–5, увідповіднене до освітньої ситуації – 4–6).

Види діалогової читацької діяльності (ВДЧД): читання в особах; виокремлення висловів; конструювання мовленнєвої ситуації; доповнені твердження; театралізація казки учнями-читачами.

Запитання і завдання:

- 1) Перечитайте казку в особах. З'ясуйте: від чого залежить настрій Г- зайчика?
- 2) Виокремте образні вислови, щоб це довести (слова прохання про допомогу).
- 3) Моделювання ситуації. Підійшов Зайчик до старої сосни, на якій жило старе, страшне, велике Совище. Відкрив-

ши гострий дзьоб, висунувши кігті, вона вигукнула... *(складіть свою репліку)*. Яка реакція на це могла бути Зайчика? Простежте, чи змінився настрій Зайчика?

4) Доповніть твердження:

Настрій головного героя Зайчика у казці залежить від... *(від поведінки/дій/вчинку/мовлення іншої дійової особи)*

5) У твердженні підкресліть правильний варіант відповіді: настрій казки *відкритий або/і прихований*.

6) Театралізуємо доповнений текст із використанням казкових дійових осіб: Зайчик, Їжачок, Совище.

Проміжний продукт читацької діяльності (ПРЧД): виразне читання в особах; визначаємо настрій героя, настрій твору та читача; творимо власний текст.

3. Творимо власний текст із використанням узагальнювальної таблиці, робимо ціннісно-етичний вибір

Види діалогової читацької діяльності (ВДЧД): заповнення...; виокремлення..., вичитування висловів.

III. ТЕКСТИ ДЛЯ ОПРАЦЮВАННЯ

ЯК ЗАЙЧИК СОН ШУКАВ

Ольга Зубер

Настала ніч, а Зайчикові не спиться. Сидить собі під ялинкою, оченятами кліпає.

Зашелестів у листячку Їжачок.

– Чого не спиш, Зайчику? – питає.

– Та, не спиться! Десь сон мій подівся, – відповідає Зайчик.

– Де ж це ти бував, що сон загубив? – посміхнувся Їжачок та й подріботів собі далі.

– А й справді, – думає Зайчик, – Де ж це мій сон подівся? Треба його пошукати.

Позаглядає він під ялинкою, у кущиках, заглянув у мишачу нірку, а сну ніде немає.

– Піду, в Сова спитаю. Вона мудра, може підкаже, де мені сон шукати.

Пішов Зайчик до старої сосни, на якій жила премудра Сова й питає:

– Добрий вечір, тітонько Сова! Підкажіть, будь ласка, де мені мій сон шукати. Вам з високої гори все видно. Чи не бачили його? Без нього заснути не можу! Дуже він мені потрібен! – просить Зайчик.

– Бачу, бачу! – відповіла, примружившись Сова. – Он де він, на тім краю лісу під ялинкою сидить, журиться. Тебе чекає. Біжи мерщій!

Зайчик кинувся на край лісу. А ліс великий. Довго доведеться йому серед сосен та ялинок стрибати. Біг, біг. Стомився, упав під сосною, лежить, відхемлюючись.

– Ось, трішки відпочину, а потім далі побіжу! – каже Зайчик.

Та від бігу так стомився, що незчувся, як і заснув.

Так і ніч минула.

А вранці, як прокинувся, нічого не втратить, де він, що з ним.

Сів, почухав потилицю. Згадав, нарешті, як сон шукав.

– Ой! – каже, – Здається мені, що сон мене швидше знайшов, ніж я його! Добре, що він у мене прудкий та спритний, а то довелося б мені по нього аж на край лісу бігти!

Методична ремарка: досліджуємо, виявляємо, інсценізуємо.

1) Виразне читання казки:

Прослухайте авторську казку «Як заєць сон шукав», з'ясуйте, яким настроєм про-йнятий увесь текст?

2) Визначення настрою:

Підберіть символ «настрою». Від чого залежить настрої головного героя?

3) Настрій твору і читача:

Хто є дійовими особами казки? Чи однаковий у них настрій? Чи збігається ваш настрій із настроями персонажів: Зайчика, Їжачка, Сови?

4) Творимо власний текст:

Уявіть, що дійовими особами є Зайчик і Совище. Яким тоді буде її зміст? Зайчик і Совище: чи можемо сказати, як автор ставиться до цих персонажів?

Якщо вони йому подобаються і ставить-ся автор до них шанобливо, настрої буде однаковим чи різним? А якщо зустрінеться на цій «галявині» Зайчик і Совище? Чи змінюється ставлення до дійових осіб?

Підготуйте репліку Совище і Зайчику. Подумайте, чи зміниться настрої у чита-

ча до персонажів? А від чого це залежить? Спробуйте в парі з товаришем відтворити ці репліки за ролями. Учні-актори й учні-глядачі: які будуть ваші завдання? (У-А: грати, передати настрій. У-Г: дивитися, слухати, оцінювати – такі поняття з'являються на розгорнутій книжці, див. ЛСМ (логіко-семіотична модель «Театр», с. 27, тематичний словничок «Художній твір і настрій», с.41–42). Розмалюйте малюнки відповідними кольорами, покажіть «настрій» героїв за допомогою кольору.

ТЕАТРАЛІЗУЄМО

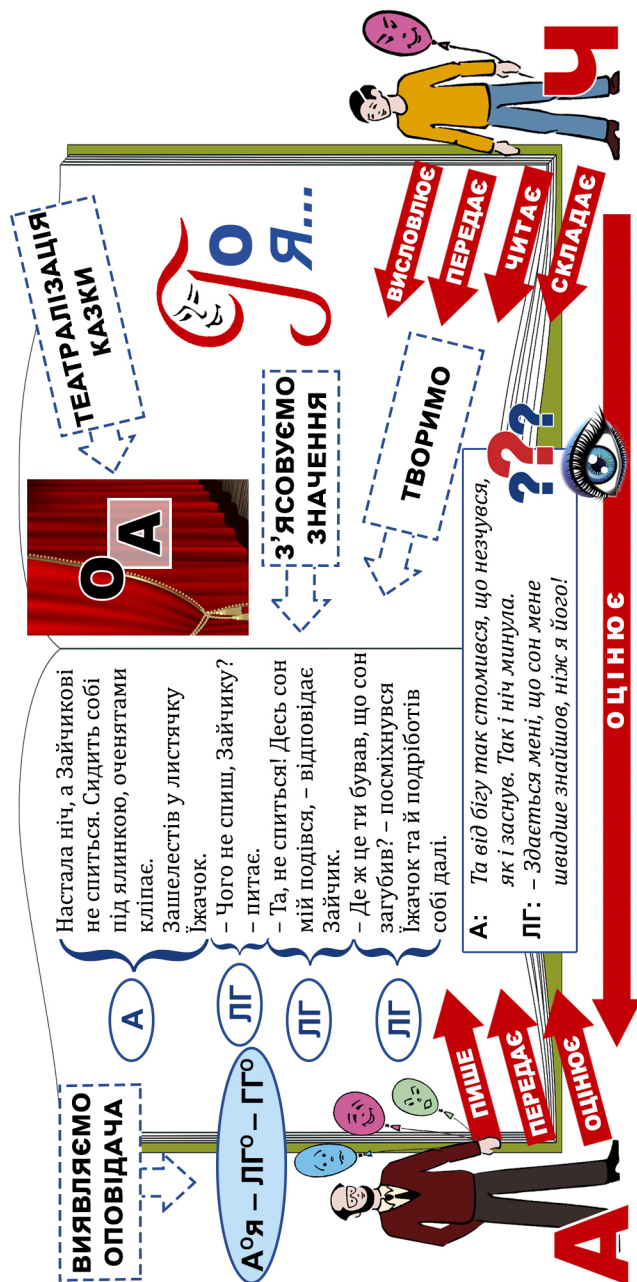
Творю свій текст: відберіть персонажів відповідно до завдання АБО виберіть тих дійових осіб, за допомогою яких ви можете продемонструвати різні

настрої, зважаючи на вираз «обличчя» (образ). Підберіть репліку і запишіть. Оберіть

героїв і спробуйте з однокласником розіграти в ролях, створити свій «театр на малій сцені» (у класній кімнаті) – див. ЛСМ – Театр, с. 27

Ольга Зубер «ЯК ЗАЙЧИК СОН ШУКАВ»

*Деркач Світлана Петрівна,
учитель початкових класів Коб-
зарцівської початкової школи з
дошкільним підрозділом Снігурів-
ської міської ради*

I. ІНФОРМАЦІЙНА КАРТКА ЗА ЛІТЕРАТУРНОЮ ТЕМОЮ

(із використанням візуального
посібника В. Шуляра)

1. Назва літературної теми для 1–2 кл. (ЛТ)

Анатолій Качан «Хвилювалось море»
(«Українська мова та читання», підручник
для 2 класу закладів загальної середньої
освіти (у 2-х частинах), Савченко О. Я., ча-
стина 2 (с.77-78).

2. Цільові завдання до ЛТ (ЦЗ^п ЛТ)

- 1) **Виразно прочитати** вірш «Хвилюва-
лось море» Анатолія Качана; ознайоми-
тися із життєтворчістю поета.
- 2) **Визначити** за назвою та ілюстраціями,
про що йтиметься в даному творі.
- 3) **Виокремити** художні засоби твору.
- 4) **З'ясувати** значення нових слів.
- 5) **Попрацювати** над розвитком худож-
нього, образного мислення.
- 6) **Сконструювати** узагальнюючу табли-
цю до твору.
- 7) **Створити** мовленнєву ситуацію.

3. Літературна компетентність:

Аксіологічна – створити емоційно-цін-

нісне ставлення до подій, які описав поет у вірші.

4. Наскрізнi вiння

Читати з розумінням; висловлювати власну думку; критично мислити; проявляти творчість, ініціативність, здатність логічно обґрунтовувати позицію; здатність співпрацювати з іншими людьми; приймати рішення; розв'язувати проблеми; конструктивно керувати емоціями.

5. Читацькi вiння

Читати свідомо: розуміння задуму твору, ставлення автора до зображеного; читати правильно: тренувальні вправи на формування чіткої вимови та правильного дихання під час читання, робота над попередженням помилок під час читання, над лексичним значенням нових слів; вміння читати виразно: проявляється тільки після цілковитого усвідомлення змісту прочитаного твору та після дотримання логічних і психологічних пауз, логічного наголосу, інтонації, тембру, темпу і ритму читання.

6. Ціннісне ставлення

Вміння вчитися: емоційно сприймати події, зображені в творі, проявляти позитивні навички спілкування, налагоджувати взаємодію під час роботи в парі, в колективі.

7. Ціннісно-етична норма (ЦЕН)

Емоційна сприйнятливість описаної

події: зустріч моряків далекого плавання.
Глибока повага до професії і праці моряків.

8. Освітні ситуації до ЦЗ, ЛТ (ОС₁ до ЦЗ₉¹ ЛТ)

СЮЖЕТНІ ЕЛЕМЕНТИ ЗАНЯТТЯ:

- 1) читання назви вірша, розгляд ілюстрацій (с. 77) передбачення учнями, про що йтиметься у вірші;
- 2) ознайомлення з життєтворчістю Анатолія Качана;
- 3) висунення тверджень: хто є оповідачем вірша, а хто – літературними героями описаних у вірші подій;
- 4) визначення головної думки твору;
- 5) з'ясування значення слів: рейд, лащилось, скелі, якір, платан, браві;
- 6) читання вірша вчителем, напівголосне читання вірша учнями, читання діалогу в парах;
- 7) робота над художніми, образними засобами вірша;
- 8) конструювання учнями реплік (уявних подорожей моряків);
- 9) читання за строфами: I – опис природи; II – опис події; III – опис літературних героїв, їх настрою;
- 10) творення / видозмінювання вірша.
Завдання для учнів: замінити словосполучення II і IV строфи, дібравши рими до слів.

II. СЮЖЕТНО-ЗМІСТОВІ ЛІНІЇ ДІАЛОГОВОГО СПІВРОБІТНИЦТВА ВЧИТЕЛЯ-ЛІТЕРАТОРА Й УЧНІВ-ЧИТАЧІВ

1. Читаємо вірш і виявляємо тип «опо- відача» й «ліричного героя (ЛГ)»

ЦЗ_д¹⁻³ – **ОС**₁₋₃ (цільове завдання –1–3, у відповіднене до освітньої ситуації – 1–3).

Види діалогової читацької діяльності (ВДЧД): читання вголос та напівголосно правильно, плавно, цілими словами з дотриманням засобів виразності в темпі, який дає можливість зрозуміти зміст твору; вибіркове вичитування висловів, вжитих в переносному значенні, поглиблений смисловий і структурний аналіз тексту, розгляд і обговорення ілюстрацій до твору.

Завдання і запитання:

- 1) Прочитайте назву вірша. Висловіть передбачення, чому хвилювалось море?
- 2) Прослухайте вірш. Чи справдилось ваше передбачення?

Методична ремарка 1: на даному етапі важливо вияснити, що море виступає в ролі літературного героя.

- 3) Перечитайте рядки вірша, де розповідається, хто зійшов на берег?
- 4) Виокреміть твердження: «Хвилювалось море, лащилось до скель». Чи доводилось вам спостерігати таку картину природи в реальному житті? Опишіть її.

- 5) Заповнення узагальнювальної таблиці в парі / колективно (на дошці).

Проміжний продукт читацької діяльності (ПР ЧД): як ви зрозуміли твердження: «Шелестить до мене юний ще пла-тан, в голові зеленій море запитань»?

***Методична ремарка 2:** важливо привчати учнів виокремлювати рядки з вірша, в яких зустрічаються слова зі словникової роботи.*

- 6) Перечитайте напівголосно вірш «Хвилювалось море». Хто оповів читачам події, які описані у вірші?
- 7) Продовжіть думку: ці морські орли повернулися з...

***Методична ремарка 3:** на розгорнутій «книзі» автор передає читачам вірша своє захоплення моряками.*

2. З'ясуємо факти, художні засоби, виявляємо «реальне / вигадане», «пряме / переносне значення слова», уособлення, позначаємо символи: ЛГ^о

ЦЗ_о⁴⁻⁶ – ОС₄₋₆ (цільове завдання – 4–5, увідповіднене до освітньої ситуації – 4–6).

Види діалогової читацької діяльності (ВДЧД): Робота з віршем: вибіркове читання висловів, поглиблений смисловий і структурний аналіз тексту, робота над лексичним значенням нових слів, самостійне читання, читання в парах, творча робота,

виокремлення потрібної інформації, розгляд і обговорення ілюстрацій до вірша.

Запитання і завдання:

- 1) Перечитайте шосту строфу вірша. Виокреміть епітет, який характеризує моряків.
- 2) Розгляньте модель формування літературно-творчих здібностей учнів (добір і заміна рим до вказаних вчителем рядків вірша).
- 3) Перечитайте другу строфу вірша і дайте відповідь на запитання: чи відповідає ілюстрація рядкам вірша?
- 4) Із другої строфи вичитайте рядки, які характеризують моряків.

Проміжний продукт читацької діяльності (ПРЧД): читання за строфами, виокремлених образних висловів; вправи на вдосконалення виразності: дотримання ритмічних пауз, зумовлених розділовими знаками і змістом вірша, читання слів із розставленими наголосами.

***Методична ремарка 4:** під час побудови системи видів діалогової читацької діяльності приділити увагу розвитку усвідомленості читання.*

3. Творимо власний текст із використанням узагальнювальної таблиці, робимо ціннісно-етичний вибір

Види діалогової читацької діяльності (ВДЧД): заповнення таблиці, поглибле-

ний смисловий і структурний аналіз вірша, читання в парах; виокремлення словникових слів із тексту вірша, вичитування образних висловів (слова, вжиті в переносному значенні, епітети, метафори), робота над інтонацією вірша.

III. ТЕКСТИ ДЛЯ ОПРАЦЮВАННЯ

- **Презентація «Біографія А. Качана»**

Ресурс: <http://surl.li/tgyws>

- **Український інститут книги. Живі письменники/ Анатолій Качан**

Ресурс: <http://surl.li/egjlb>

Назва ХТ. Припущення. Тип оповідача. Творення нового вірша

Методична ремарка 4

Припущення: про що повідомляє читачам заголовок вірша? Тип оповідача – автор А. Качан є учасником події, яка описана у вірші «Хвилювалось море». Точка зору А і ЛГ збігається: радість від зустрічі з кораблем і моряками. У вірші реальним є море і небо, жива і нежива природа, моряки і автор (оповідач), який прийшов зустрічати моряків, що зійшли на берег. Нереальним є зелений платан, який запитує в оповідача: «Звідки повернулись ці морські орли?» та море, яке хвилюється за корабель, що кинув якір на рейді. Для цього автор використовує словосполучення, вжиті в переносному значенні (хвилювалось море, лащилось до скель, море грає у очах, юний ще платан, море запитань, море з небом обнялось). Уособлення –

це море, яке хвилюється як людина, це платан, який тримає в зеленій голові море запитань і «шелестить (запитує автора) до мене».

Використовуючи синоніми, рими до слів у вірші А.Качана можна у 1, 2, 3, 4, 5 строфах вірша змінити деякі слова, не змінюючи задуму вірша:

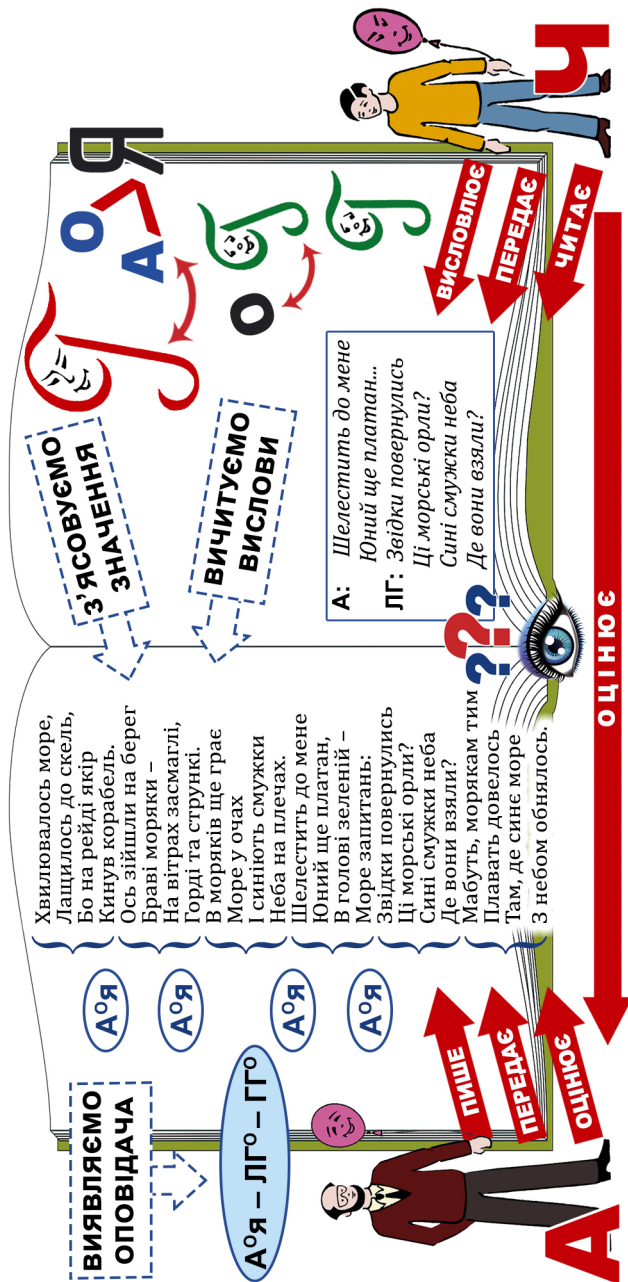
ХВИЛЮВАЛОСЬ МОРЕ

Анатолій Качан

Хвилювалось море,
Лащилось до скель,
Бо на рейді якір
Кинув корабель.
Ось зійшли на берег
Браві моряки –
На вітрах засмагли,
Горді та стрункі.
В моряків ще грає
Море у очах
І синіють смужки
Неба на плечах.
Шелестить до мене
Юний ще платан,
В голові зеленій –
Море запитань:
Звідки повернулись
Ці морські орли?
Сині смужки неба
Де вони взяли?
Мабуть, морякам тим
Плавать довелось
Там, де синє море
З небом обнялось.

Хвилювалось море,
Ніжилось до скель,
Бо на рейді якір
Кинув корабель.
Ось зійшли на берег
Міцні моряки –
На вітрах засмагли
Горді та **стійкі**.
В моряків ще сяє
Море у очах
І синіють смужки
Неба на плечах.
Шелестить до мене
Юний ще **каштан**
В голові зеленій
Море запитань:
Звідки повернулись
Ці морські **кити**?
Сині смужки неба
Де вони взяли?
Мабуть, морякам тим
Плавать довелось
Там, де синє море
З небом обнялось.

Анатолій Качан «ХВИЛЮВАЛОСЬ МОРЕ»

*Забродська Олеся Григорівна,
учитель початкових класів Миколаївської гімназії № 7 Миколаївської міської ради*

I. ІНФОРМАЦІЙНА КАРТКА ЗА ЛІТЕРАТУРНОЮ ТЕМОЮ

(із використанням візуального посібника В. Шуляра)

1. Назва літературної теми для 1–2 кл. (ЛТ)

Чарівні звуки осені. Оксана Чорновіл «Осінній концерт». («Українська мова та читання» підручник для 2 класу закладів загальної середньої освіти (у 2-х частинах) Вашуленко О. В. (Частина 2) Київ: Видавничий дім «Освіта», 2019, с. 34–35).

2. Цільові завдання до ЛТ (ЦЗ_д ЛТ)

- 1) **Виразно прочитати** казку.
- 2) **Визначити** тему і мету, головного героя і другорядних персонажів.
- 3) **Виокремити**, що записане у казці можна побачити, а що – почути.
- 4) **З'ясувати**, які є немовні звуки в тексті.
- 5) **Попрацювати** відтворенням звуків осені з відео.
- 6) **Сконструювати** ментальну карту «Концерт для Осені».
- 7) **Створити** візуальні образи.

3. Літературна компетентність

Навички виразного читання читання казки з відтворенням звуків та візуалізації сюжету.

4. Наскрісні вміння

Читання з розумінням; уміння висловлювати власну думку усно і письмово; творчість.

5. Читацькі вміння

Володіти різними видами читання і відтворення змісту художнього твору.

6. Ціннісне ставлення

Виявляти готовність продукувати нові ідеї, розгортаючи сюжетні лінії в творчому мовленнєвій читацькій діяльності.

7. Ціннісно-етична норма (ЦЕН)

Морально-естетичне виховання.

8. Освітні ситуації до ЦЗ, ЛТ (ОС₁ до ЦЗ₉¹ ЛТ)

СЮЖЕТНІ ЕЛЕМЕНТИ ЗАНЯТТЯ:

- 1) читання казки вчителем;
- 2) висунення припущення учнями щодо змісту казки за назвою;
- 3) визначення типу оповідача і казкового героя;
- 4) з'ясування ролі художніх засобів у творі;
- 5) виразне читання казки учнями;
- 6) робота в парах;
- 7) конструювання ментальної карти;
- 8) читання ланцюжком;
- 9) творення / видозмінювання казки відносно заміни пори року.

II. СЮЖЕТНО-ЗМІСТОВІ ЛІНІЇ ДІАЛОГОВОГО СПІВРОБІТНИЦТВА ВЧИТЕЛЯ-ЛІТЕРАТОРА Й УЧНІВ-ЧИТАЧІВ

1. Читаємо казку і виявляємо тип «оповідача» й «Літературного героя (ЛГ)»

ЦЗ_д¹⁻³ – **ОС**₁₋₃ (цільове завдання –1–3, у відповіднене до освітньої ситуації – 1–3).

Види діалогової читацької діяльності: читання вголос казки вчителем; виявлення припущення змісту за назвою казки; мовчазне перечитування учнями-читачами; виявлення типу оповідача та літературного героя (ЛГ).

Прочитайте назву казки. З'ясуйте, чи є в неї автор. Яке його прізвище? Чи чули вже про цю авторку? Про що буде йти мова?

Завдання і запитання:

- 1) Прослухайте казку.
- 2) Які нові слова траплялись у творі? (робота з словником) Що вони означають?
- 3) Коли відбулась описана подія?

Методична ремарка 1: на даному етапі важливо співнести реальність немовних осінніх звуків з відео.

- 3) Передивіться відео за QR-кодом.
- 4) Виокреміть, що з описаного в казці можна побачити, а що – почути.

5) Створення ментальної карти у парі.

Проміжний продукт читацької діяльності (ПР ЧД): твердження приналежності образів до сезону природи; ментальна карта «Концерт для Осені».

Методична ремарка 2: важливо привчати учнів до читання текстів, розвивати творчу уяву, бачити казкове у буденному

6) Перечитайте казку «Осінній концерт».

7) Хто оповідає читачам (авторка дитячого твору)? Хто є казковим героєм?

Методична ремарка 3: на розгорнутій «книзі» учні-читачі процюють над розгорнутою сторінкою (скріном) казки; аудіосупровід за QR-кодом; поряд з текстом розміщуємо ментальну карту як результат роботи.

2. З'ясовуємо факти, художні засоби, виявляємо «реальне / вигадане», «пряме / переносне значення слова», уособлення, позначаємо символи: ЛГ^о

ЦЗ_о⁴⁻⁶ – ОС₄₋₆ (цільове завдання – 4–5, у відповіднене до освітньої ситуації – 4–6).

Види діалогової читацької діяльності (ВДЧД): робота з казкою; вибіркове висловлювання висловів.

Запитання і завдання:

1) Перечитайте казку. Що відбувається

у зачині казки? Розгляньте сюжетний ланцюжок.

- 2) Прочитайте рядки, які передають стукіт каштанів, пісню вітру, музику дерев, шелестіння листя, музику кленових літачків і дощових крапель. (с. 34). Про що нам розповідає основна частина?
- 3) Виокреміть немовні звуки, які зустрічаються при перечитуванні тексту.
- 4) Робота з епітетами.

Проміжний продукт читацької діяльності (ПРЧД): читання казки за абзацами; робота з художніми засобами, художніми образами.

3. Творимо власний текст із використанням узагальнювальної таблиці, робимо ціннісно-етичний вибір

Види діалогової читацької діяльності (ВДЧД): заповнення мовної карти; виокремлення мовних та немовних звуків; інтонування слів, які вказують на немовні звуки.

ІІІ. ТЕКСТИ ДЛЯ ОПРАЦЮВАННЯ

ОСІННІЙ КОНЦЕРТ

Оксана Чорновіл

Якось їжачок вирішив зробити Осені подарунок. Він дуже хотів віддячити їй за блискучі каштани, золоте листя і смачні грибочки.

– А що коли я влаштую для неї справжній концерт?! – подумав їжачок.

Пихкаючи, він забрався на пеньок і, мов диригент, змахнув гілочками.

– Стук-стук, – застукотіли каштани, уявивши, що грають на барабанах.

– Ш-ш-ш-ш! – зашелестіло пожовкле листячко.

– Д-у-у-у-у! – заспівав вітер, щосили дмухаючи у свою дудку.

– Скрип-скрип, – заграли дерева, повільно погойдуючись під пісню вітру-дударика.

– Тр-р-р, тр-р-р, – і собі підхопили мелодію кленові літачки, весело спускаючись на землю.

Аж раптом...

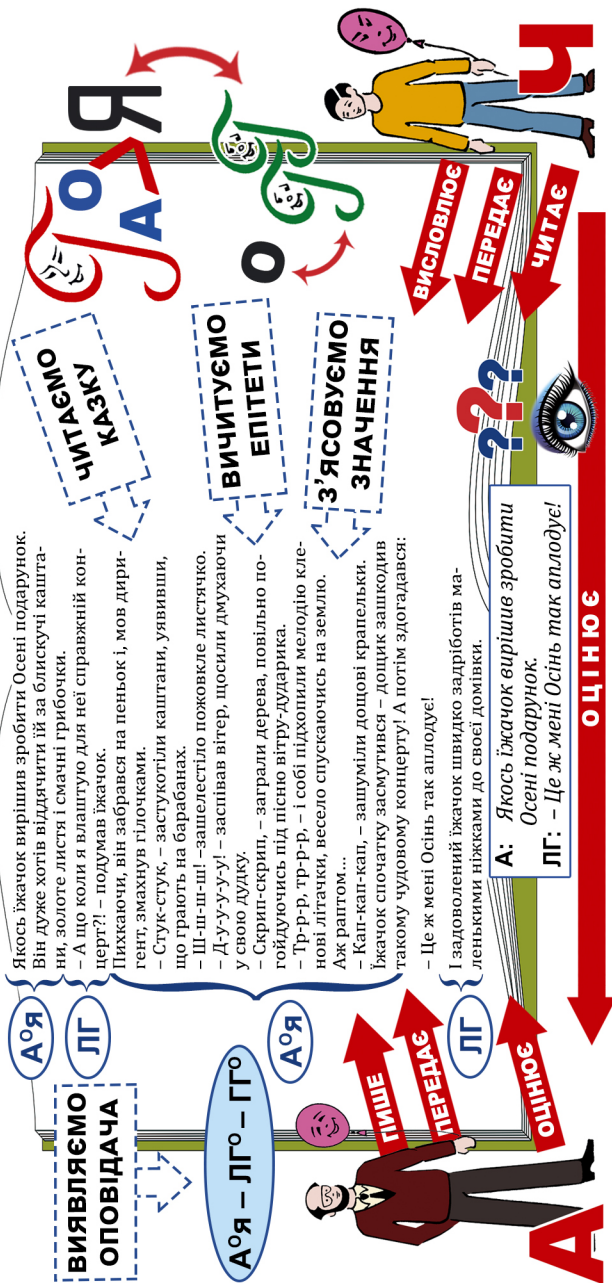
– Кап-кап-кап, – зашуміли дощові крапельки.

Їжачок спочатку засмутився – дощик зашкодив такому чудовому концерту! А потім здогадався:

– Це ж мені Осінь так аплодує!

І задоволений їжачок швидко задріботів маленькими ніжками до своєї домівки.

Оксана Чорновіа «ОСІННІЙ КОНЦЕРТ»

*Захарова Лариса Степанівна,
вчитель початкових класів Чер-
вонодолинського ліцею I-III сту-
пенів Широківської сільської ради
Баштанського району*

I. ІНФОРМАЦІЙНА КАРТКА ЗА ЛІТЕРАТУРНОЮ ТЕМОЮ

(із використанням візуального
посібника В. Шуляра)

1. Назва літературної теми для 1–2 кл. (ЛТ)

**Оксана Іваненко «Дружелюбний Дж-
мелик»** («Українська мова. Буквар» підруч-
ник для 1 класу закладів загальної середньої
освіти (у 2-х частинах) Захарійчук М. Д.,
2018, в-во «Грамота»).

2. Цільові завдання до ЛТ (ЦЗ, ЛТ)

- 1) **Виразно прочитати** казку (вчитель).
- 2) **Визначити** оповідача, ліричного героя,
настрій.
- 3) **Виокремити** зміст назви «дружба» як
поняття.
- 4) **З'ясувати** поняття «дружба», цінува-
ти дружбу та друзів, викликати у них
прагнення бути справжніми друзями.
- 5) **Попрацювати** над терміном «оповідка».
- 6) **Сконструювати** сюжет твору, харак-
тер літературного героя, настроїв, діалог:
читання в особах, «Театр» (інсценізація).
- 7) **Створити** ситуацію дружньої атмосфе-
ри в учнівському колективі.

3. Літературна компетентність

Літературознавча; навички виразного читання вірша; читанням в особах.

4. Наскрізнi вміння

Виявляти проблеми, висувати припущення, практично їх перевіряти та обґрунтовувати.

5. Читацькі вміння

Володіти різними видами читання і відтворення змісту художнього твору (ХТ).

6. Ціннісне ставлення

Виявляти готовність продукувати нові ідеї, розгортаючи сюжетні лінії в творчому мовленнєвій читацькій діяльності.

7. Ціннісно-етична норма (ЦЕН)

Цінності дружби.

8. Освітні ситуації_н до ЦЗ_о ЛТ (ОС₁ до ЦЗ_о¹ ЛТ)

СЮЖЕТНІ ЕЛЕМЕНТИ ЗАНЯТТЯ:

- 1) читання казки вчителем;
- 2) висунення учнями припущень до змісту за назвою;
- 3) визначення типу оповідача і ліричного героя;
- 4) з'ясування лексичних значень слів та словосполучень: запашний, барвистий луг, ліловий дзвіночок; переносних значень слів: хитає голівкою та кличе його, задзеленчав дзвіночок;

- 5) читання казки учнями за особами, відпрацювання навичок передання настрою;
- 6) робота за малюнком, словникова робота;
- 7) конструювання «репліки-оклику» з наступним виразним читанням;
- 8) читання за абзацами учнями, відпрацювання навичок передавання настрою;
- 9) творення / видозмінювання казки (малесенький джмелик, дружелюбний, безкорисливий).

II. СЮЖЕТНО-ЗМІСТОВІ ЛІНІЇ ДІАЛОГОВОГО СПІВРОБІТНИЦТВА ВЧИТЕЛЯ-ЛІТЕРАТОРА Й УЧНІВ-ЧИТАЧІВ

1. Читаємо вірш і виявляємо тип «оповідача» й «ліричного героя (ЛГ)»

ЦЗ_д¹⁻³ – ОС₁₋₃ (цільове завдання –1–3, відповіднення до освітньої ситуації – 1–3).

Види діалогової читацької діяльності (ВДЧД): голосне читання казки вчителем; з'ясування значення слів; мовчазне перечитування учнями-читачами; виявлення типу оповідача та ліричного героя (**ЛГ**); читання за абзацами та виявлення виду настрою.

Завдання і запитання:

- 1) Прочитайте назву казки. З'ясуйте, що таке дружба?
- 2) Прослухайте вірш. Чи розуміння значення слова «дружелюбний» змінилося у вас, учнів-читачів?

Методична ремарка 1: на даному етапі важливо привчати учнів-читачів відстежувати зміну ставлення («точки зору») до назви та описаного автором. Протягом роботи із віршем, етнографічною довідкою, будемо ставити учнів-читачів у ситуацію ціннісно- етичного вибору

- 3) Прочитайте казку напівголосно.
- 4) Виокреміть твердження до вислову «Дружба – це близькі стосунки, в основі яких довіра, спільність захоплень, дружнє тісне спілкування, взаємна підтримка, повага, розуміння».
- 5) Заповнення узагальнювальної таблиці в парі / колективно (на дошці).

Проміжний продукт читацької діяльності (ПР ЧД): твердження «дружба» – це моральне почуття і вид позитивних людських взаємин між двома або більше людьми, соціально-психологічний феномен, що характеризується появою стійких, вибіркових міжособистісних стосунків між партнерами, взаємною прихильністю, посиленням афіліації і взаємним очікуванням відповідних почуттів; узагальнювальна таблиця (1 частина); виявлені символи читацької діяльності (оповідач, ліричний герой).

Методична ремарка 2: важливо привчати учнів опрацьовувати літературно-критичні статті (етнографічні довідки), відбираючи твердження для са-

мовизначення ціннісного-етичного вибору за різними джерелами, думками, твердженнями. Таблицю можна заповнювати вручну — робити записи (якщо темп письма в учнів достатній), або використати «нарізки-твердження» і прикріпити їх до базового поняття «дружба».

- 6) Перечитайте казку «Дружелюбний джмелик».
- 7) Хто розповів читачам про дружбу? (**А** – автор)
- 8) Продовжіть думку: «Друг – це той, хто залишається з вами тоді, коли від вас іде весь світ».

Методична ремарка 3: на розгорнутій «книзі» розміщуємо символ автора. З'ясовуємо, для кого автор написав вірш: розміщуємо символ учня-читача. Виявляємо роль читача і позначаємо символом-стрілкою: **А** «пише» або «складає», завдання читача – **Ч** символ «читає». У будь-якому творі, є герої, персонажі, дійові особи. У вірші героєм, як правило, є **ПРИЧНИЙ** герой. У вірші «Дружелюбний джмелик» автор і є ліричним героєм: **А=ЛГ**

Привчаємо учнів-читачів працювати із узагальнювальними таблицями. Таблиці заповнюються по чергові. Це залежить від видів читацької діяльності. Впливає на це і мета літературного заняття та його тип.

Під час конструювання моделі літературного заняття із вивчення оповідки О. Іваненко «Дружелюбний джмелик» формуватимемо аксіологічну компетентність. У цій ситуації ставимо учнів

читачів у ситуацію ціннісно-етичного персонального вибору.

Кожен/кожна учень-читач/учениця-читачка мають зробити вибір самостійно, зіставляючи із попередніми своїми враженнями / оцінками/ставленнями.

Наша мета: дати можливість кожному-кожній зробити свій вибір і нести персональну відповідальність за прийняте рішення (на сьогодні та в перспективі).

2. З'ясуємо факти, художні засоби, виявляємо «реальне / вигадане», «пряме / переносне значення слова», уособлення, позначаємо символи: ЛГ^о

ЦЗ_о⁴⁻⁶ – ОС₄₋₆ (цільове завдання – 4–5, увідповіднення до освітньої ситуації – 4–6).

Види діалогової читацької діяльності (ВДЧД): робота з казкою; вибіркове вичитування висловів; з'ясування лексичних значень слів та словосполучень: запашний, барвистий ліс, лісовий дзвіночок; переносних значень слів: «хитає голівкою та кличе його», «задзеленчав дзвіночок»; виявлення «Героя-оповідача», колективно визначають символічне позначення.

Запитання і завдання:

- 1) За що автор-оповідач (**А**) дякує дзвіночку? Це вигаданий образ чи реальний? (вигаданий образ дзвіночка). У творі О. Іваненко ці образи узагальнюють описи та події.

- 2) Виокреміть епітет, який луг (*запашний, барвистий*).
- 3) Розгляньте модель «Пряме і переносне значення слова». До образу «лісовий дзвіночок» підберіть ще епітети (*голубий, блакитний, бузковий*). Які названі епітети мають пряме значення, а які вжито в переносному значенні?
- 4) Перечитайте перший абзац (с. 67). Який образ змальовує тут поет? (*луг*) Що він означає поняття «луг»? (*Луг – поросла травою та кущами лука, що використовується як пасовисько й сіножать*). Для учнів-читачів здійснюємо візуалізацію – демонструємо картинки/малюнки/світлинки.
- 5) Прочитайте рядки про дружбу. Назвіть слова/вислови із прямим значенням і переносним.

Проміжний продукт читацької діяльності (ПРЧД): читання за абзацами, виокремлені образні вислови; конструювання мовленнєвої ситуації: «репліка-оклик», читання діалогу в особах (інсценізація).

Методична ремарка 4: під час побудови системи видів читацької діяльності ми намагалися зорієнтувати вчителя на можливі варіанти відповідей; також окреслювали орієнтири роботи із «Книгою див» використання необхідних символів: використання символів сприятиме довготривалому запам'ятовуванню фактів/понять/термінів. Пам'ятайте: ліва півкуля головного мозку «читає», виконує функцію корот-

кочасної пам'яті, а права – довготривалої, сприймає і запам'ятовує образи, символи і допомагає відтворювати інформацію. Треба зважати, що багатократне повторення та активності (дії) також сприятимуть цьому і допомагатимуть формувати літературно компетентних учнів-читачів...

3. Творимо власний текст із використанням узагальнювальної таблиці, робимо ціннісно-етичний вибір

Види діалогової читацької діяльності (ВДЧД): заповнення узагальнювальної таблиці (із двох частин); виокремлення тверджень; вичитування висловів.

КАРТКА УЧНЯ-ЧИТАЧА / УЧЕНИЦІ-ЧИТАЧКИ

Дружелюбний джмелік: вибір за мною

№ з/п	Твердження	Мій ціннісний вибір			
		А=ЛГ	У-У	С=Р	У-Ч
1.	луг				
2.	запашний, барвистий, розлогий, зелененький				
3.	багато квітів				
4.	розмаїття квітів				
5.	лісовий дзвіночок				
6.	голубий, блакитний, бузковий				
7.	як окраса для мого гербарію				

Найважливіший урок життя		Мій коментар (вибери одне із тверджень)
1.	природу треба бачити, дружити з нею та розмовляти	
2.	природу потрібно берегти, як ми бережемо саме життя	
3.	у природи-матері немає нічого некорисного	

*Зельман Галина Дмитрівна,
вчитель початкових класів Чер-
вонодолинського ліцею Широ-
ківської сільської ради Баштан-
ського району*

I. ІНФОРМАЦІЙНА КАРТКА ЗА ЛІТЕРАТУРНОЮ ТЕМОЮ

(із використанням візуального
посібника В. Шуляра)

1. Назва літературної теми для 1–2 кл. (ЛТ)

Легенда про Богдана Хмельницького
(«Українська мова та читання». Підручник
для 2 класу закладів загальної середньої осві-
ти (у 2-х частинах) Богданець-Білоskalен-
ко Н. І., Ч 2, в-во «Грамота», 2019, с.38–39)

2. Цільові завдання до ЛТ (ЦЗ, ЛТ)

- 1) **Виразно прочитати** легенду (вчитель).
- 2) **Визначити** автора і героїв легенди.
- 3) **Визначити** зміст твору за назвою «Ле-
генда про Богдана Хмельницького» –
(висловлення припущень).
- 4) **З'ясувати** факти про українського
гетьмана Богдана Хмельницького.
- 5) **Попрацювати** із підтекстами та їх ви-
дами.
- 6) **Сконструювати** свою історію про ко-
заків.

3. Літературна компетентність

Аксіологічна – оцінювати факти та ді-
яльність історичної особи, її роль в історич-
ному процесі.

4. Наскрізнi вiмннн

Виявляти проблеми, висувати припущення, практично їх перевiряти та обґрунтовувати.

5. Читацькi вiмннн

Володiти рiзними видами читання i вiдтворення змiсту художнього твору розвивати критичне мислення.

6. Цiннiсне ставлення

Виявляти готовнiсть продукувати новi iдeї, розгортаючи сюжетнi лiнii в творчомовленнєвiй читацькiй дiяльностi.

7. Цiннiсно-етична норма (ЦЕН)

Воля

8. Освiтнi ситуацiї_н до ЦЗ_д ЛТ (ОС₁ до ЦЗ_д¹ ЛТ)

СЮЖЕТНІ ЕЛЕМЕНТИ ЗАНЯТТЯ:

- 1) читання легенди вчителем;
- 2) висунення припущень про змiст твору за назвою;
- 3) визначення типу оповiдача i героїв;
- 4) з'ясування фактiв про гетьмана України Богдана Хмельницького;
- 5) мовчазне читання;
- 6) робота за частинами тексту;
- 7) конструювання «репліки-оклику» з наступним виразним читанням;
- 8) читання дiалогу;
- 9) творення своєї iсторії про козаків.

II. СЮЖЕТНО-ЗМІСТОВІ ЛІНІЇ ДІАЛОГОВОГО СПІВРОБІТНИЦТВА ВЧИТЕЛЯ-ЛІТЕРАТОРА Й УЧНІВ-ЧИТАЧІВ

1. Читаємо легенду і виявляємо тип «оповідача» й «ліричного героя (ЛГ)»

ЦЗ_д¹⁻³ – ОС₁₋₃ (цільове завдання –1–3, увідповіднене до освітньої ситуації – 1–3).

Види діалогової читацької діяльності (ВДЧД): голосне читання легенди вчителем; визначити автора і героїв, ознайомлення з поняттям «легенда» на сторінці підручника; мовчазне перечитування учнями-читачами легенди.

Завдання і запитання:

- 1) Прочитайте назву легенди. З'ясуйте, що таке легенда?
- 2) Прослухайте легенду. Чи розуміння значення слова «легенда» змінилося у вас, учнів-читачів?
- 3) Перечитайте з довідки що таке легенда.
- 4) Виокреміть твердження до вислову «легенда – це народне сказання, яке допомагає подивитися на події, факти героїв очима простого народу. Мова йдеться про життя людей в минулому».

Проміжний продукт читацької діяльності (ПР ЧД):

Хміль – рослина яка в'ється.

Гетьман – ватажок козацького війська.

- 1) Читання учнями мовчки тексту «Легенда про Богдана Хмельницького»
- 2) Хто оповів читачам про Богдана Хмельницького? (**А**)
- 3) Хто є автором? (*Народ. Їх складали й передавали «з вуст в уста» наші предки, в легенді немає автора. Це спільне надбання народу*).
- 4) Хто є героями легенди? (*Дід, Баба та хлопчик*)
- 5) Про що ви дізналися з легенди?
- 6) Прочитайте зачин легенди. Де відбулася описана подія?
- 7) Продовжіть думку: Богдан Хмельницький, одна з найважливіших постатей в українській історії...

Методична ремарка 3: на розгорнутій «книзі» розміщуємо символ «автора» З'ясовуємо, для кого автор написав вірш: розміщуємо символ «учня-читача». Виявляємо роль читача і позначаємо символом-стрілкою: **А** – «пише» або «складає», завдання читача – **Ч** – символ «читає». У легенді «Легенда про Богдана Хмельницького» дійовими особами є реальні дід, баба та хлопчик.

2. З'ясовуємо факти, художні засоби, виявляємо «реальне / вигадане», «пряме / переносне значення слова», уособлення, позначаємо символи: ЛГ^О

ЦЗ_д⁴⁻⁶ – ОС₄₋₆ (цільове завдання – 4–5, увідповіднене до освітньої ситуації – 4–6).

Види діалогової читацької діяльності (ВДЧД): робота з легендою; повторне перечитування учнями; вибіркове читання; з'ясування «настрою» із візуалізацією шляхом символічного позначення; виразне читання учнями: за частинами; вправління у читанні прислів'я, розгадування ребусів.

Запитання і завдання:

- 1) Перечитайте основну частину.
- 2) Вправління у вибіркове читання.
- 3) З'ясуйте настрій, який домінує у всій легенді?
- 4) Настрій у цій частині постійний чи змінний? Від чого це залежить? *(настрій змінний; спочатку сумний, а потім – радісний і піднесений).*
- 5) Що викликало вашу тривогу?
- 6) Коли вам було сумно, радісно?
- 7) Перечитайте кінцівку легенди (с. 38).
- 8) Ким став Богдан Хмельницький, коли виріс?
- 9) Якими вчинками запам'ятався людям Богдан Хмельницький?
- 10) Про яке ставлення народу до Богдана Хмельницького свідчить цей твір?

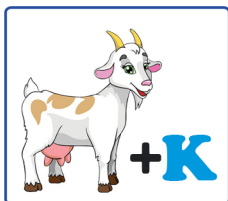
Проміжний продукт читацької діяльності (ПРЧД): читання прислів'я; виокремлення образних виразів та художніх засобів.

- 1) Прочитайте «заховане прислів'я» в листках від найбільшого до найменшого.

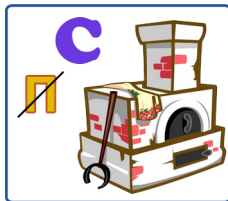
ПЕРЕВОДУ РОДУ НЕМА КОЗАЦЬКОМУ

Поясніть його зміст

2) Розгадайте ребуси

Довідка. Слово козак знають усі, але не всім відомо, що воно означає (козак – це вільна людина, яка понад усе любила свободу, рідну землю, захищала її. А ще вони були розумні, кмітливі, винахідливі. Вони жили за дніпровськими порогами у районі острова Хортиця. Козаки носили широкі шаровари, на оголеній голові мали довгий чуб, зброєю була металева шабля.

3) Вибрати прислів'я, яке узгоджується з ілюстрацією, на с. 38 підручника

Методична ремарка 4: під час побудови системи видів читацької діяльності із «Книги» використовували необхідні символи для кращого сприймання і запам'ятовування образів-символів, які допомагають відтворювати інформацію і формувати літературно компетентних учнів-читачів.

А. Орлюнов.
Богдан Хмельницький

3. Творимо власний текст із використанням узагальнювальної таблиці, робимо ціннісно-етичний вибір

Види діалогової читацької діяльності (ВДЧД): читання в особах; конструювання мовленнєвої ситуації «мій вибір».

- 1) Прочитайте основну частину тексту. Знайдіть діалог.
- 2) Виокреміть слова дійових осіб.
- 3) Попрацюйте в парі з товаришем, читаючи діалог в особах. Зверніть увагу як має вимовлятися речення з окликом.
- 4) Перегляньте в мережі Інтернет мультиплікаційний фільм «Як козаки в футбол грали». Складіть свою історію про пригоди козаків. Намалюйте її.
- 5) Які факти вам необхідно вдома дізнатися?
- 6) Зроби висновок. Можеш прокоментувати свій вибір?

III. ТЕКСТИ ДЛЯ ОПРАЦЮВАННЯ

Богдан Хмельницький – славетний гетьман України. Він очолював Військо За-

порозьке, водив козаків у військові походи, намагаючись здобути волю українському народу. У повсякденному житті гетьман був дуже скромною людиною. Він носив простий козацький одяг і лише під час урочистостей чи дипломатичних прийомів одягав

коштовне вбрання. Гетьманський палац у Чигирині не вирізнявся якоюсь особливою пишністю. Хмельницький вживав ту саму їжу, що й інші козаки. Його захопленням були голуби, у різновидах яких він розбирався досконало. Після смачного обіду чи вечері гетьман міг грати на бандурі.

Джерело: <https://dovidka.biz.ua/tsikavi-fakti-pri-bogdana-hmelnitskogo>

Словник:

Гетьман

- 1). В Україні – найвищий виборний старшина козацького війська Запорозької Січі. *Як череді без личмана, так козакам без гетьмана* (приказка);
- 2). Із XVIIст. до 1764 р. – начальник козацького війська та верховний прави-

тель України. Від Богдана до Івана не було гетьмана (приказка). Не вернуться запорожці, Не встануть гетьмани, Не покрийть Україну Червоні жупани (Т. Шевченко);

- 3). В XVI ст. – виборний ватажок козацького війська Запорізької Січі, з XVII ст. до 1764 р. – начальник козацького війська та верховний правитель України.

Легенда – жанр фольклору і літератури, прозова малосюжетна оповідь міфологічного, апокрифічного чи історико-героїчного змісту з обов'язковою спрямованістю на ймовірність зображуваних подій та специфікою побудови сюжету на основі своєрідних композиційних прийомів (метаморфози, антропоморфізації предметів, явищ природи тощо). В переносному значенні легенда – вигадана чи прикрашена розповідь.

Кожен народ із давніх давен прагнув осмислити власну історію. Саме бачення давніх подій відтворювали в усній народній творчості, що дотепер зберегла для нащадків дух і події далеких років. Художній твір викликає повагу і гордість за український народ, його славетну історію. Не можна без хвилювання читати легени. З їхніх рядків постають перед нами славні герої – самовіддані сини України, які серцем і шаблею боронили рідну землю. Серед них – Богдан Хмельницький, одна з найважливіших постатей в українській історії, видатний гетьман України, засновник козацької держави – війська Запорозького.

Хмінь – рід багаторічних трав'янистих рослин родини коноплевих, найвища трав'яниста рослина в Україні, важлива сільськогосподарська культура.

Інші назви рослини: «винниця», «Гімей», «хмелена», «хмелина», «хмелячник», «хмельник», «хмилина».

Рід хмелю поділяють на два види: звичайний (*H. lupulus* L.), японський (ff. *japonicus* Sieg. et Zuss.) і *Humulus yunnanensis*. Найбільше виробниче значення має хмінь звичайний.

Джерело: <http://surl.li/svvtq>

ВИВЛЯЄМО
ОПОВІДАЧА

ОЦІНЮЄ

ПЕРЕДАЄ

ПИШЕ

ЧИТАЄ

ОЦІНЮЄ

ВИЧИТУЄМО
ВИСЛОВИ

З'ЯСУЄМО
ЗНАЧЕННЯ

А

О

У

ЛГ: – Візьмемо собі цю дитину, це ж нам Бог її дав!
А: Так у цій сім'ї вівріс Богдан Хмельницький,
став хоробрим козаком, а згодом – і гетьманом України

*Іщенко Анастасія Анатоліївна,
вчитель початкових класів Оль-
шанського ліцею Ольшанської се-
лищної ради Миколаївського району*

I. ІНФОРМАЦІЙНА КАРТКА ЗА ЛІТЕРАТУРНОЮ ТЕМОЮ

(із використанням візуального
посібника В. Шуляра)

1. Назва літературної теми для 1–2 кл. (ЛТ)

Ганна Черінь «Пишіть українські листи» («Хрестоматія для початкової школи. Позакласне читання». 1–2 класи / Уклад. Гордієнко Н. М. – Харків: ТОВ «Видавничий дім «Весна» 2017, с. 95)

2. Цільові завдання до ЛТ (ЦЗ^н ЛТ)

- 1) **Виразно прочитати** вірш (вчитель, діти).
- 2) **Визначити** оповідача й ліричного героя.
- 3) **Виокремити** настрій поезії в цілому та ліричного героя.
- 4) **З'ясувати** факти із історії виникнення письма та листування.
- 5) **Попрацювати** фактами, зразками та структурою написання листів.
- 6) **Сконструювати** власний текст («творю», «вірш-текст»), використовуючи опорні мовні конструкції.
- 7) **Створити** віршований текст за римами.

3. Літературна компетентність:

Аксіологічна – здатність практичної ді-

яльності на ціннісній основі, ґрунтуючись на системі аксіологічних знань.

4. Наскрізнi вміння

Виявляти проблеми, висувати припущення, практично їх перевіряти та обґрунтовувати, знаходити вихід.

5. Читацькі вміння

Володіти різними видами виразного читання, відтворювати зміст художнього твору.

6. Ціннісне ставлення

Виявити готовність продукувати нові ідеї, розгортаючи сюжетні лінії в творчо-мовленнєвій читацькій діяльності.

7. Ціннісно-етична норма (ЦЕН)

Листування українською мовою.

8. Освітні ситуації до ЦЗ, ЛТ (ОС₁ до ЦЗ₉¹ ЛТ)

СЮЖЕТНІ ЕЛЕМЕНТИ ЗАНЯТТЯ:

- 1) читання вірша вчителем;
- 2) висунення гіпотез (*припущень*) щодо назви вірша учнями;
- 3) визначення настрою твору, типу оповідача і ліричного героя, мови ліричного героя;
- 4) з'ясування фактів за описом рідних міст;
- 5) читання вірша учнями (*за строфами*);
- 6) робота з етнографічною довідкою;
- 7) конструювання «репліки-оклику» з наступним виразним читанням;

- 8) читання за строфами та в особах (*останню строфу*);
- 9) творення / видозмінювання вірша (*місто-село*)

II. СЮЖЕТНО-ЗМІСТОВІ ЛІНІЇ ДІАЛОГОВОГО СПІВРОБІТНИЦТВА ВЧИТЕЛЯ-ЛІТЕРАТОРА Й УЧНІВ-ЧИТАЧІВ

1. Читаємо вірш і виявляємо тип «оповідача» й «ліричного героя (ЛГ)»

ЦЗ_д¹⁻³ – ОС₁₋₃ (цільове завдання –1–3, у відповіднене до освітньої ситуації – 1–3).

Види діалогової читацької діяльності (ВДЧД): голосне читання вірша вчителем, з'ясування значення слів, мовчазне перечитування учнями-читачами, виявлення типу оповідача та ліричного героя, читання за строфами та виявлення виду настрою.

Завдання і запитання:

- 1) Прочитайте назву вірша. З'ясуйте, що таке «український лист»? З'ясуйте про, що буде йти мова?
- 2) Прослухайте вірш. Чи змінилося у вас, учнів-читачів, розуміння значення слова «український лист»?

Методична ремарка 1: Якщо учні-читачі вже знайомилися із твором Ганни Черінь, тоді доречно дати можливість згадати факти про нього.

- 3) Перечитайте етнографічну довідку про листування.
- 4) Виокреміть твердження до вислову «український лист – це ...».
- 5) Прочитайте першу строфу. Про що в ній ми дізналися?

Проміжний продукт читацької діяльності (ПР ЧД): твердження: «Український лист – це...»; узагальнювальна таблиця, виявлені символи читацької діяльності (оповідач, ліричний герой).

Методична ремарка 2: важливо привчати учнів опрацьовувати літературно – критичні статті (етнографічну довідку) відбираючи твердження для самовизначення.

- 6) Складання «Асоціативного куща» до слова «лист». Які асоціації викликає у вас слово «лист» як поштове повідомлення?
- 7) Вправа «Мікрофон». Для чого потрібні листи? Листи потрібні для того щоб...
- 8) Вправа «Мозкова атака». Хто з вас уже писав або отримував листи? Чи знаєте ви, як лист потрапляє до адресата? Чи приємно, на вашу думку, отримувати листи?

Методична ремарка 3: на розгорнутій «книзі» розмішujemo символ «автора». З'ясовуємо, для кого автор написав вірш: розмішujemo символ «учня-читача».

2. З'ясовуємо факти, художні засоби, виявляємо «реальне / вигадане», «пряме / переносне значення слова», уособлення, позначаємо символи: ЛГ^О

ЦЗ_д⁴⁻⁶ – ОС₄₋₆ (цільове завдання – 4–5, у відповіднене до освітньої ситуації – 4–6).

Види діалогової читацької діяльності (ВДЧД): робота з віршем; вибіркове вичитування висловів; з'ясування фактів із візуалізацією символічного позначення.

Запитання і завдання:

- 1) Перечитайте вірш. З'ясуйте настрій, який домінує у всій поезії.
- 2) Перечитайте першу строфу. Який настрій ліричного героя, автора і ваш?
- 3) Розгляньте модель.
- 4) Перечитайте другу строфу (*додаток-хрестоматія*). Які образи змальовує тут поет? Що вони означають?
- 5) Із другої строфи вчитайте рядки, які розкривають образи «лист», «музика», «сила».
- 6) Прочитайте третю строфу. Настрій у цій строфі постійний чи змінний?
- 7) Цілісне читання вірша. Перечитайте напівголосно вірш, звертаючи увагу на ключові слова-символи (*вони допоможуть вибудувати темп читання і передати настрій вірша та ліричного героя*).

Проміжний продукт читацької діяльності (ПРЧД): читання за строфами та в особах; виокремлені образні вислови; конструювання мовленнєвої ситуації «репліка-оклик».

3. Творимо власний текст із використанням узагальнювальної таблиці, робимо ціннісно-етичний вибір

Види діалогової читацької діяльності (ВДЧД): голосне читання вірша вчителем, читання строфами та в особах; виокремлення тверджень, вичитування висловів, виявлення припущень за назвою вірша; мовчазне перечитування учнями-читачами; виявлення типу оповідача та ліричного героя; з'ясування «настрою» із візуалізацією шляхом символічного позначення.

- 1) Перечитайте вірш за строфами. Виявіть строфу, де «явно прихований» автор і ліричний герой одночасно?
- 2) Виокреміть вислів / вираз / слова автора, й вислів / речення оклик.
- 3) Попрацюйте в парі з товаришем, читаючи останню строфу в особах. Зверніть увагу як має вимовлятися речення з окликом.

III. ТЕКСТИ ДЛЯ ОПРАЦЮВАННЯ

ПИШИТЬ УКРАЇНСЬКІ ЛИСТИ

Ганна Черінь

В словах української мови
Є музика, ласка й привіт,
І гордість, і сила любові,
І слави дзвінкий заповіт.
Ти, хлопчику, виріс, і в школі
Писати вже вивчився ти...
Скрізь друзів у тебе доволі –
Пиши українські листи!
Не буде це легко спочатку,
І витратиш вечір увесь...
Та дружню і радісну згадку
Від тебе отримає Лесь.
Старенька бабуся на фермі
Чекає на перший твій лист...
Виписуй вже літери гарні,
Показуй уміння і хист!
В листах будеш мати розмову
Про поле, що весною і знову
Птахи повернулись назад –
На клені гніздечко вже мостять
І дзвінко приспівують влад...
Як влітку прийдеш у гості,
Побачиш маленьких пташат...

Словник:

Лист – це поширений вид документації, один із засобів обміну інформацією, поштове письмове повідом-

лення. У людей завжди була і залишається потреба спілкуватися, ділитися своїми думками, враженнями, почуттями. Добре, коли друг поруч. а якщо далеко? Тоді ми пишемо листи.

Листування – один із видів спілкування.

Ми живемо в час високих технологій, розвитку всесвітньої інформації суспільства. Багато хто (особливо молодь і ви, школярі) думає, що звичайні листи не треба. Достатньо скористатися СМС-повідомленнями, електронною поштою чи скайпом.

Методична ремарка:

Екскурс в історію письма та листування.

Піктограми – це картинки-символи, які допомагають зрозуміти сенс поняття без слів.

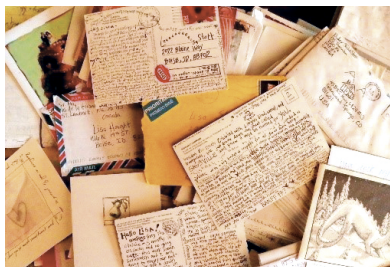
Потреба передавати думки на відстань існувала споконвіку. Для задоволення її існування сигнали, до яких люди на нерідко вдавалися здавна. Наприклад, у часи козацтва для попередження про татарські набіги використовувалася мова сигнальних вогнів – козацька варт: побачивши татар чи почувши тупіт орди, запалювала спеціально підготовлені бочки зі смолою. Мовою знаків у індіанців служив дим, у поселеннях Африки – свист, за допомогою якого «перемовлялись», ділилися новинами сусіди, розділені

горами і проваллями. Для передачі думок на відстані використовувались і предмети. Індіанці, оголошували війну, надсилали супротивникові томагавк (кам'яна або залізна сокира). Сигналом миру служила лялька: її на знак примирення по черзі палили представники ворогуючих племен.

Мова сигналів і предметів не давала змоги передавати думки, повноцінно спілкуватися. Для цього була потрібна писемність. І першим кроком до неї стало малюнкове письмо – піктографія. Поселившись у печері, люди висікали або видряпували фігури тварин, людей та різних предметів. Малюнкове письмо можна побачити й сьогодні. Це всім відомі знаки дорожнього руху. На зміну малюнковому письму згодом прийшли ієрогліфи. У наш час ними пишуть у Японії й Китаї.

Згодом ієрогліфічне письмо змінило буквене. Винайдення літер – невеличких простих фігур, що відтворюють звуковий склад слів, – велике досягнення людства. Вважають, що букви першими створили фінікійці, удосконалили греки. Творцями слов'янської азбуки–кирилиці стали Кирило і Мефодій.

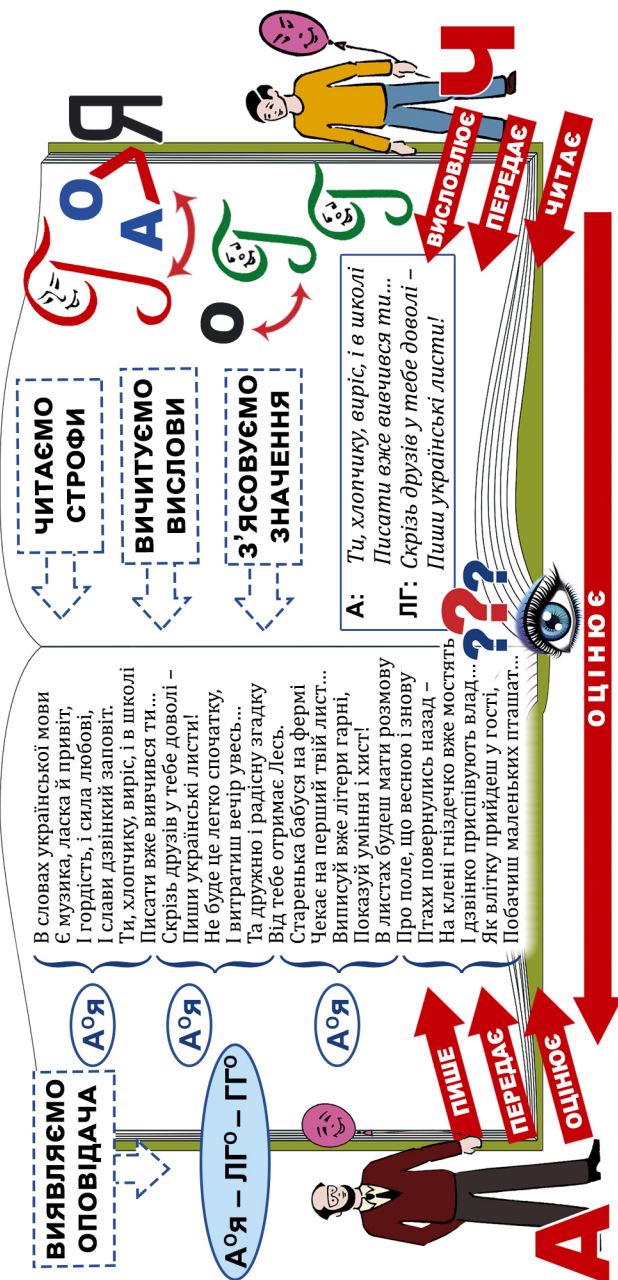
Щодо історії пошти, то вона зародилася у глибоку давнину. Колись у якості листиноші використовували голубів або доручали листи бігунам, котрі передавали

їх ланцюжком з рук у руки. А на кораблях, які тонули, листи за- купорювали у пляшку та кидали просто у відкрите море. Три- валий час люди писа- ли адресу на тому ж аркуші паперу, що й лист. Аркуш склада- ли на зразок солдат-

ського трикутника. У 1820 році в англій- ському місті Брайтоні власник паперової крамниці придумав для листів паперові «мішечки» і почав видавати їх як безкош- товний додаток до купленого в нього па- перу. Новинка сподобалась усім. Упаковки для листів стали називати «конвертами» від англ. слова *cover* – «закривати». Кон- верти почали випускати спеціальні під- приємства, і з Англії вони розійшлися по всьому світу.

*Остапенко Галина Володимирівна,
учитель початкових класів Щербанівського ліцею імені Героя Соціалістичної Праці М. М. Рябошапки Дорошівської сільської ради Вознесенського району*

I. ІНФОРМАЦІЙНА КАРТКА ЗА ЛІТЕРАТУРНОЮ ТЕМОЮ

(із використанням візуального
посібника В. Шуляра)

1. Назва літературної теми для 1–2 кл. (ЛТ)

Всеволод Нестайко «Одиниця з обманом» (уривок). («Українська мова та читання» підручник для 3 класу закладів загальної середньої освіти (у 2-х частинах) Большакова І. О., Пристінська М. С., 2020, в-во «Ранок»)

2. Цільові завдання до ЛТ (ЦЗ,^п ЛТ)

- 1) **Виразно прочитати** оповідання-повість (*вчитель*).
- 2) **Визначити** оповідача й ліричного героя.
- 3) **Виокремити** назву твору, висловити припущення щодо його змісту.
- 4) **З'ясувати** значення слів «повість», «оповідання», «факт», «фейк».
- 5) **Попрацювати** над прямим і переносним значенням у висловах: «об мене можна ноги витирати», «шпінгалет», «згорів би к свиням».
- 6) **Сконструювати власний діалог.**
- 7) **Створити** ситуацію ціннісно-етичного вибору.

3. Літературна компетентність

Виявляти готовність продукувати нові ідеї, розгортаючи сюжетні лінії в творчому мовленнєвій читацькій діяльності

4. Наскрізні вміння

Виявляти проблеми, висувати припущення, практично їх перевіряти та обґрунтовувати.

5. Читацькі вміння

Володіти різними видами читання і відтворення змісту художнього твору (ХТ).

6. Ціннісне ставлення

Моральні якості

7. Ціннісно-етична норма (ЦЕН)

Правда

8. Освітні ситуації_н до ЦЗ, ЛТ (ОС₁ до ЦЗ_о¹ ЛТ)

СЮЖЕТНІ ЕЛЕМЕНТИ ЗАНЯТТЯ:

- 1) читання оповідання вчителем;
- 2) висунення учнями припущень щодо змісту за назвою твору;
- 3) визначення типу оповідача і ліричного героя;
- 4) з'ясування значення слів «повість», «оповідання», «факт», «фейк»;
- 5) читання оповідання-повісті учнями;
- 6) робота з прямим і переносним значенням у висловах: «об мене можна ноги витирати», «шпінгалет», «згорів би к свиням»;

- 7) конструювання власного діалогу;
- 8) читання учнями в особах;
- 9) творення власної розповіді з обраної теми.

II. СЮЖЕТНО-ЗМІСТОВІ ЛІНІЇ ДІАЛОГОВОГО СПІВРОБІТНИЦТВА ВЧИТЕЛЯ-ЛІТЕРАТОРА Й УЧНІВ-ЧИТАЧІВ

1. Читаємо вірш і виявляємо тип «оповідача» й «ліричного героя (ЛГ)»

ЦЗ_д¹⁻³ – ОС₁₋₃ (цільове завдання –1–3, у відповіднене до освітньої ситуації – 1–3).

Види діалогової читацької діяльності (ВДЧД): голосне читання повісті вчителем; виявлення припущення за назвою твору; мовчазне перечитування учнями-читачами; виявлення типу оповідача та ліричного героя (ЛГ).

Завдання і запитання:

- 1) Чи бували у вашому житті моменти, коли ви розповідали про себе те, чого не було насправді? Чому ви це робили? Що з цього вийшло?
- 2) Прочитайте назву твору. Як ви розумієте слово «обман»? З'ясуйте, чи є у твору автор. Яке його прізвище? Чи чули вже про нього? Про що буде йти мова?

Методична ремарка 1: *на якщо учні-читачі вже знайомилися із творами Всеволода Нестайка, тоді доречно дати можливість згадати факти про нього.*

3) Прослухайте першу частину. Хто є ліричним героєм вірша? Позначимо символи в нашій «Книзі див» ($\Lambda\Gamma = \mathbf{A}$).

4) Прослухайте другу частину. Як ви гадаєте, чи правду розповів Спасокукоцький? Як гадаєте, що буде далі?

5) Прослухайте наступну частину. Чи є правдивими розповіді хлопців?

6) Поясніть своїми словами, як ви розумієте, що таке «факт», «фейк», «думка». Наведіть приклади з тексту.

7) Визначте жанр твору. Заповнення узагальнювальної таблиці «повість», «оповідання».

Проміжний продукт читацької діяльності (ПР ЧД): твердження «факт», «фейк», «повість», «оповідання»; узагальнювальна таблиця повість-оповідання; виявлені символи читацької діяльності («оповідач», «ліричний герой»)

Методична ремарка 2: важливо привчати учнів привчати учнів опрацьовувати літературно-критичні статті (довідку), відбираючи твердження для самовизначення, ціннісно-етичного вибору за різними джерелами, думками, твердженнями. Таблицю можна заповнювати вручну – робити записи (якщо темп письма в учнів достатній), або використати «нарізки-твердження» з ключовими словами.

Хто оповів читачам про Спасокукоцького та Кукуєвицького? ($\mathbf{A}$ – автор). Хто є ліричним героєм вірша? ($\Lambda\Gamma = \mathbf{A}$)

Методична ремарка 3: на розгорнутій «книзі» **Методична ремарка 2:** на розгорнутій «книзі» розміщуємо символ «автора». З'ясовуємо, для кого автор написав вірш: розміщуємо символ «учня-читача». Виявляємо роль читача і позначаємо символом-стрілкою: **А** – «пише» або «складає», завдання читача – **Ч** – символ «читає». У будь-якому творі є герої, персонажі, дійові особи.

2. З'ясовуємо факти, художні засоби, виявляємо «реальне / вигадане», «пряме / переносне значення слова», уособлення, позначаємо символи: ЛГ^О

ЦЗ_д⁴⁻⁶ – ОС₄₋₆ (цільове завдання – 4–5, у відповідненні до освітньої ситуації – 4–6).

Види діалогової читацької діяльності (ВДЧД): робота з твором; визначення теми і головної думки твору; вибіркове вичитування висловів; повторне перечитування учнями; з'ясування фактів і фейків; значення висловів: «об мене можна ноги витирати», «шпінгалет», «згорів би к свинням»; виявлення й «ліричного героя» «оповідача» (колективно визначають) символічне позначення.

Запитання і завдання:

- 1) Із скількох частин складається оповідання?
- 2) Перечитайте повість-оповідання в особах. Поясніть пряме і переносне значення висловів «об мене можна ноги витирати», «шпінгалет», «згорів би к свинням».

- 3) Чому хлопці вихвалялися один перед одним? Яка проблема порушується? Як її вирішити?
- 4) Яка тема твору? Яка головна думка?
- 5) Яке ставлення автора до героїв твору? Доведіть це висловами з твору.
- 6) Складемо список «подвигів» хлопчаків, використовуючи ключові слова.
- 7) Що потрібно зробити хлопчикам, щоб порозумітися?
- 8) Які почуття викликали в тебе «подвиги» хлопців?

Проміжний продукт читацької діяльності (ПРЧД): читання за строфами; виокремлені образні вислови; художні засоби; потрактування виявлених значень понять / слів / термінів; вичитування слів **А^о**; виявлення ставлень **А^о – ЛГ – УЧ**.

3. Творимо власний текст із використанням узагальнювальної таблиці, робимо ціннісно-етичний вибір

Види діалогової читацької діяльності (ВДЧД): читання в особах; виокремлення висловів; конструювання мовленнєвої ситуації.

- 1) Прочитайте перші дві частини в особах.
- 2) Як би ви продовжили цей твір? Що б ви відповіли на місці Кукуєвицького?
- 3) Про що б ви хотіли запитати у хлопців?
- 4) Напиши свою думку з обраної теми: «Чи

варто розповідати про себе небилиці?», «Що робити, якщо ти відчуваєш приниження?», «Що означає «уміти дружити?»»

III. ТЕКСТИ ДЛЯ ОПРАЦЮВАННЯ

Всеволод Нестайко – український письменник, який вважається класиком сучасної дитячої літератури. Народився майбутній письменник у Бердичеві 30 січня 1930 року.

Коли маленькому Всеволоду було три роки його батько помер і він був змушений разом з матір'ю переїхати до Києва. У Києві він і закінчив

школу. У дитинстві та тривалий час після мріяв стати капітаном судна й вирушати у далекі плавання та на власні очі побачити далекі краї про які писав його улюблений автор Жюль Верн, але через проблеми із зором не зміг здійснити свою мрію, тому вступає до Київського університету імені Тараса Шевченка на філологічний факультет. Після навчання працював редактором у багатьох українських журналах. А вже у 1956 році почав завідувати дитячим видавництвом «Веселка». Все своє життя письменник жив і працював у Києві. Помер Всеволод Зіновійович 16 серпня 2014 року.

Словник:

Фейк – це подання фактів у спотвореному вигляді або подання завідомо неправдивої інформації.

Факт – поняття, що позначає подію, яка дійсно відбулася.

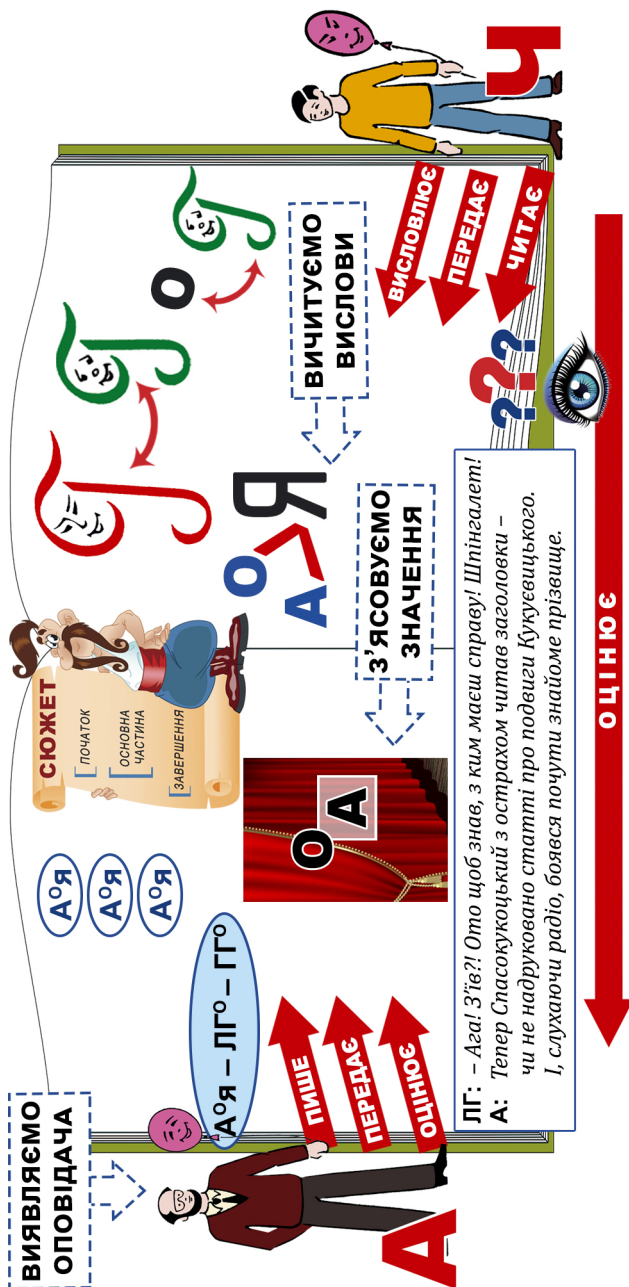
Повість – літературний прозовий твір середньої форми, довший за оповідання, але коротший за роман, під відповідною назвою поширений у слов'янських мовах та країнах.

Оповідання – невеликий за обсягом прозовий твір, у якому зображувалась одна подія з життя одного, або двох сформованих персонажів.

Порівняльна таблиця

	Оповідання	Повість
Про що або про кого?		
Кількість сюжетних ліній		
Кількість дійових осіб		
Тривалість події		
Обсяг		
Форма		

Всеволод Нестайко «ОДИНИЦЯ З ОБМАНОМ»

*Рижак Наталія Василівна,
учитель початкових класів
Курячелозівської гімназії
Кривоозерської селищної ради*

I. ІНФОРМАЦІЙНА КАРТКА ЗА ЛІТЕРАТУРНОЮ ТЕМОЮ

(із використанням візуального
посібника В. Шуляра)

1. Назва літературної теми для 1–2 кл. (ЛТ)

Тарас Шевченко «Встала весна»
(«Українська мова. Буквар» підручник для
1 класу закладів загальної середньої освіти
(у 2-х частинах) Захарійчук М. Д., 2018,
в-во «Грамота»).

2. Цільові завдання до ЛТ (ЦЗдп ЛТ)

- 1) **Виразно прочитати** вірш (вчитель).
- 2) **Визначити** оповідача, настрій.
- 3) **Виокремити** настрої поезії в цілому **відпрацювати** навички виразного читання.
- 4) **З'ясувати** ознаки весни.
- 5) **Відбирати** слова, які характеризують весну.
- 6) **Попрацювати** із творами художників, на яких зображено прихід весни.
- 7) **Створити** власний текст («творю» «вірш-текст»), використовуючи опорні мовні конструкції.

3. Літературна компетентність

Творчо-мовленнєва компетентність:
навички виразного читання вірша, емоційно-ціннісна компетентність, розкриття

естетичної цінності художніх творів, культурологічна компетентність- усвідомлення творів художньої літератури як важливої складової мистецтва.

4. Наскрізнi вiмннн

Читати з розумiнннм, висловлювати власну думку, керувати емоцiями, творчiсть.

5. Читацькi вiмннн

Володiти рiзними видами читання i видтворення змiсту художнього твору (ХТ).

6. Цiннiсне ставлення

Виявляти бажання берегти природу.

7. Цiннiсно-етична норма (ЦЕН)

Цiннiсне ставлення до природи, до прекрасного.

8. Освітнi ситуацiї до ЦЗ, ЛТ (ОС₁ до ЦЗ₉¹ ЛТ)

СЮЖЕТНІ ЕЛЕМЕНТИ ЗАНЯТТЯ:

- 1) читання вiрша вчителем;
- 2) визначення настрою, типу оповiдача i лiричного героя та мови лiричного вiрша;
- 3) з'ясування значення слiв уквiтчала, убрану, ряст;
- 4) читання вiрша учнями: вiдпрацювання навичок передавання настрою;
- 5) робота з картинами художникiв: Лiлiя Бродська «Весна на полях», Борис Єрьомiн «Рання весна»;
- 6) творення / видозмiнювання вiрша.

II. СЮЖЕТНО-ЗМІСТОВІ ЛІНІЇ ДІАЛОГОВОГО СПІВРОБІТНИЦТВА ВЧИТЕЛЯ-ЛІТЕРАТОРА Й УЧНІВ-ЧИТАЧІВ

1. Читаємо вірш і виявляємо тип «оповідача» й «ліричного героя (ЛГ)», «описи» (пейзажні, портретні, інтер'єрні)

ЦЗ_д¹⁻³ – ОС₁₋₃ (цільове завдання – 1–3, увідповіднене до освітньої ситуації – 1–3).

Види діалогової читацької діяльності (ВДЧД): голосне читання вірша вчителем; з'ясування значення слів; мовчазне перечитування учнями-читачами; виявлення типу оповідача та ліричного героя (ЛГ); довідка про автора, читання за строфами та виявлення виду настрою.

Завдання і запитання:

- 1) Прочитайте назву вірша. З'ясуйте, про що буде йти мова?
- 2) Прослухайте вірш «Встала весна». Що оспівує автор з приходом весни?
- 3) Що весна зробила з природою? *(розбудила землю, уквітчала рясом, укрила барвінком, заспівали пташки).*
- 4) Які картини, звуки, виникли у вашій уяві під час слухання вірша?
- 5) Хто оповів читачам? (автор)

Методична ремарка 1: на даному етапі важливо – на розгорнутій «книзі» розміщуємо символ «автора». З'ясовуємо, для кого автор написав вірш

– розміщуємо символ «учня-читача». Виявляємо роль читача і позначаємо символом-стрілкою: **А** – «пише» або «складає», завдання читача – **Ч** – символ «читає». У будь-якому творі є герої, персонажі, дійові особи. У вірші героєм, як правило, є ЛІРИЧНИЙ герой – **ЛГ**.

Примітка: ці рекомендації враховує вчитель, який тільки розпочав використання методу візуалізації літературного матеріалу на своїх заняттях, формуючи компетентних учнів-читачів.

- 6) У вірші «Встала весна» ліричним героєм-оповідачем є ЛГ.
- 7) Хто автор поезії?
- 8) Що ви знаєте про Т. Г. Шевченка?
- 9) Як у народі називали Шевченка? (Кобзарем) Чому?
- 10) Як називається збірка поезії Тараса Шевченка?
- 11) Як народ вшановує пам'ять поета і художника?

Методична ремарка 2: якщо учні-читачі вже знайомилися із творами Тараса Шевченка, тоді доречно дати можливість згадати факти про нього.

2. З'ясовуємо факти, художні засоби, «пряме / переносне значення слова», уособлення

ЦЗ_д⁴⁻⁶ – ОС₄₋₆ (цільове завдання – 4–5, увідповіднене до освітньої ситуації – 4–6).

Види діалогової читацької діяльності (ВДЧД): *робота з віршем; вибіркове вичитування висловів; пояснення незрозумілих слів.*

Запитання і завдання:

- 1) Перечитайте вірш.
- 2) Які слова вам невідомі? Словникова робота. Пояснення лексичного значення слів уквітчала, убрану, ряст.
- 3) Виокреміть епітет, який використав поет до образу «земля». Підберіть ще епітети до цього слова.
- 4) Чи є в цій поезії уособлення? Зачитайте їх.
- 5) Назвіть слова / вислови із прямим значенням і переносним.

Проміжний продукт читацької діяльності (ПРЧД): читання; виокремлені образні вирази та художні засоби; потрактування виявлених значень понять / слів / термінів.

3. З'ясовуємо настрій, візуалізуємо, позначаємо символи: «настрій»; відпрацьовуємо навички виразного читання

Види діалогової читацької діяльності (ВДЧД): робота з віршем; вибіркове читання; з'ясування «настрою» із візуалізацією шляхом символічного позначення; виразне читання учнями: за стрічками, цілісне читання.

- 1) Перечитайте вірш. З'ясуйте настрій, який домінує у всій поезії?
- 2) Цілісне читання вірша. Перечитайте напівголосно вірш, звертаючи увагу на ключові слова-символи (вони допоможуть вибудувати темп читання і передати настрої вірша та **ЛГ^о**(*спокій, замилування; темп читання – повільний. ЛГ^о – зачарована*):
 - а). Яку пору року оспівує поет у своєму вірші?
 - б). З якою інтонацією читається вірш? (*Розмірено, лірично, ніби милуючись чарівними краєвидами.*)
- 3) Аналіз змісту вірша з елементами вибіркового читання:
 - а). Які слова вірша допомагають уявити весну як живу істоту?
 - б). Яких птахів згадує поет у вірші?
 - в). Де він почув жайворонка? Соловейка? Що вони роблять?
 - г). Що зробила весна із землею? Прочитайте.
 - г). Чому земля була ще сонна?
 - д). Чим весна уквітчала землю? Чим накрила?
 - е). Прочитайте, хто радо зустрічає землю, «убрану весною».
- 4) Читання вірша частинами
 - а). Про що йдеться у першому рядку вірша? (*Поет розповідає як проснулася весна.*) Прочитайте цей рядок мовчки, а потім голосно і виразно.
 - б). Про що розповідається у другому рядку вірша?
 - в). Чим уквітчала її весна? (*Рястом*).

- г). Чим весна накрила землю? (Барвінком).
- г). Яка пташка у полі зустрічає весну? (Жайворонок)
- д). Яка пташка у гаї зустрічає весну? (Соловейко)
- е). Коли птахи зустрічають весну? (Вранці).

Паузи слід робити після рядків, де немає розділових знаків. Якщо є кома або двокрапка, то більша пауза.

Методична ремарка 3: жанр вірша – пейзажна лірика. Розміщуємо символ: **пейзаж^о**. Виявляємо ставлення **ЛГ^о** до пейзажу, біля кожної строфи можна позначити символ настрою, наприклад, сонечка або промінці. Учні-читачі спочатку про себе, а потім на клас продемонструють свою виконавську майстерність.

4. Творимо «вірш-текст», використовуємо мовні конструкції, підбиваємо підсумки

Види діалогової читацької діяльності (ВДЧД): читання незакінчених рядків; підбір конструкцій, які будуть римуватися; вичитування висловів.

ВЕСНА

Катерина Перелісна

- Що з весною настає?
- Сніг у полі (розтає).

- А чому то так буває?
- Сонце його (*пригріває*).
- Що ж синіє на землі?
- Ніжні проліски (*малі*).
- А що пнеться з-під листа?
- То травичка (*вираста*).
- А над полем що бринить?
- Любий жайворон (*дзвенить*).

Попрацюй із картинами

Розглянь репродукції картин. Познайомся з їх назвами та художниками. Чим схожі картини? Зверни увагу на кольорову гаму. Спробуй пояснити відмінності. Яка картина найбільше передає настрій вірша?

Борис Єрмолін. Рання весна

Джерело: <http://surl.li/srqkh>

Лідія Бродська. Весна на полях. 1983 р.

Джерело: <http://surl.li/srqjo>

ІІІ. ТЕКСТИ ДЛЯ ОПРАЦЮВАННЯ

Тарас Шевченко, біографія для дітей

Народився Тарас Григорович Шевченко 9 березня 1814 року в селі Моринцях на Черкащині у сім'ї кріпаків. Жили вони в злиднях, багато працювали, щоб прогодувати сім'ю, а сім'я була чималенька – п'ять сестричок Тарасових і двоє братів. А звали їх: Катерина, Ярина, три Марії, Микита і Йосип. Старша сестра Катерина була Тарасові за няню.

З дитинства був допитливим, любив малювати, співати. Тарасові було дев'ять років коли він залишилися без матері. Батько одружився вдруге. Мачуха мала трьох своїх дітей, і життя в хаті стало нестерпним.

Коли ж через два роки помер і батько, хлопець пішов у найми. Тарасові дуже хотілося вчитися. Але шкільний дяк, до якого найнявся малий за можливість навчатися, виявився п'яницею і змушував його крас-

ти. Хлопець знайшов собі нового вчителя – маляра, але Тараса приставили козачком до пана. Це була нудна робота: цілими днями чекати, поки господар забажає люльку чи склянку води, яка стоїть поряд з ним на столі.

Нехтуючи заборону, Тарас таємно перемальовував картини зі стін панського будинку. За це його одного разу дуже покарали. Але й помітили неабиякі здібності кріпака і вирішили віддати його до майстра вчитися на «кімнатного живописця».

Коли Тарасові минуло 17 років, він опинився зі своїм паном у Петербурзі.

У 24 роки друзі викупили Тараса з кріпацтва. Він з великим завзяттям узявся за науку. Навчаючись у Петербурзькій академії художеств, він водночас здобував знання із мови, літератури, історії, географії, навіть математики, і незабаром став освіченою людиною. Друзі-земляки посприяли виходу у світ першої книги його віршів – «Кобзаря».

Поезія Шевченка не просто зачаровувала: вона будила прагнення до волі, національну гідність українців. Тому поет був небезпечним для царського уряду, і його було заслано рядовим солдатом на довгих десять років із заборону писати й малювати.

Серед небагатьох прижиттєвих видань Тараса Шевченка особливе місце посідає остання його книжка – «Буквар південноруський», складена із кращих зразків фоль-

клору та частково з власних творів. Ця книжка для учнів недільних шкіл була першою дитячою демократичною читанкою в Україні. 10 тисяч примірників книжки було видано власним коштом поета. Продавалися вони лише по 3 копійки, щоб їх могли купити й найбідніші селяни. «Буквар» став найкращим дарунком для дітей, яких поет щиро любив.

Шевченкові поезії «Маленькій Мар'яні», «Мені тринадцятий минало», «І золотої й дорогої...», «На Великдень на соломі», «Дівча любе, чорноброве!», «Тече вода з-під явора» та десятки інших стали улюбленими творами багатьох поколінь дітей.

Мріяв поет написати й інші підручники для початкової школи, викладати малювання в Київському університеті. Однак передчасна смерть не дала йому здійснити своїх планів.

Помер Тарас Шевченко 10 березня 1861 року. Поховали його на Смоленському кладовищі в Петербурзі. У травні того ж року домовину поета перевезено в Україну й поховано, як він сам заповідав, на Чернечій горі над Дніпром біля Канева.

Тарас Шевченко, будучи талановитим художником, учнем великого Брюллова, добре заробляв живописом, замість того, щоб робити собі професійну кар'єру, писав вірші рідною українською мовою, за які, за його словами, йому ніхто ні копійки не заплатив, і за які його неодноразово ув'язнювали.

Джерело: <http://surl.li/srqkw>

Словник:

Ряст – багаторічна трав'яниста лікарська рослина, що цвіте рано навесні білими, жовтими, червонуватими або фіолетовими квіточками, зібраними в китиці.

Джерело: <http://surl.li/srqlh>

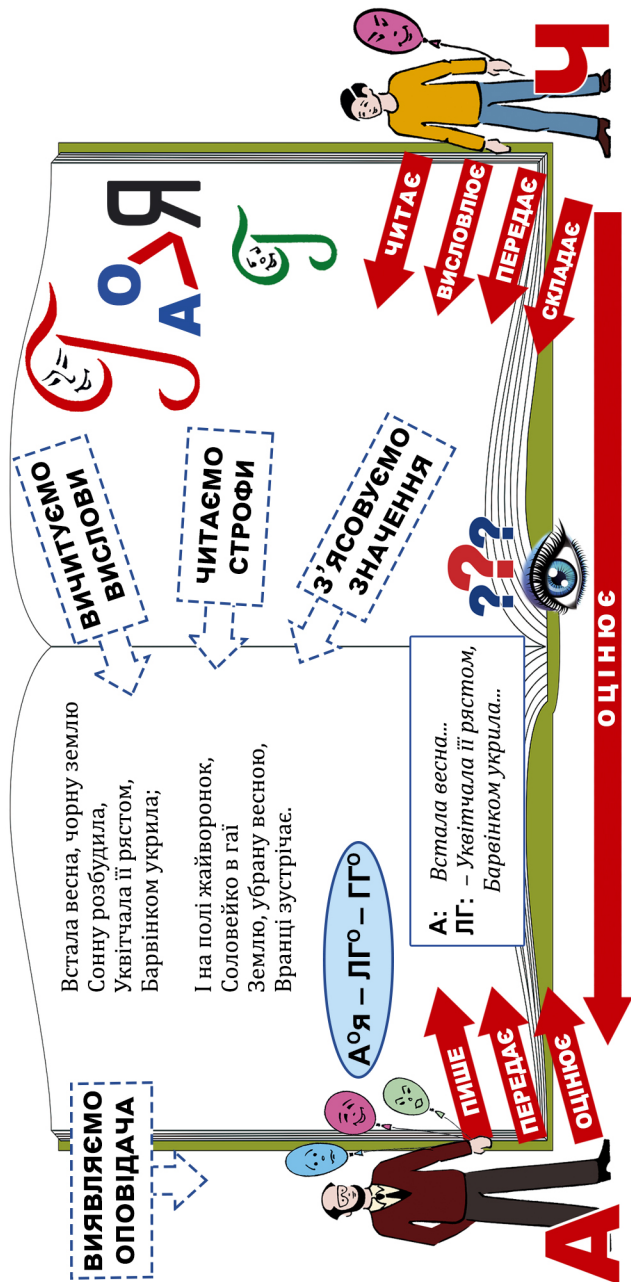
Убраний – 1) який має на собі той чи інший одяг; який убрався певним чином; 2) який вкрився чим-небудь (*листом, снігом, інеєм тощо*).

Джерело: <http://surl.li/srqlt>

Уквітчувати, уквітчати – прикрашати квітками, зіллям, зеленню.

Джерело: <http://surl.li/srqmj>

Тарас Шевченко «ВСТАЛА ВЕСНА»

*Позднякова Наталія Василівна,
учитель початкових класів Чер-
вонодолинського ліцею Широків-
ської сільської ради Баштанського
району*

I. ІНФОРМАЦІЙНА КАРТКА ЗА ЛІТЕРАТУРНОЮ ТЕМОЮ

(із використанням візуального
посібника В. Шуляра)

1. Назва літературної теми для 1–2 кл. (ЛТ)

Богдан Бойко «По телефону» («Укра-
їнська мова. Буквар» підручник для 1 кла-
су закладів загальної середньої освіти (у
2-х частинах) Большакова І. О., Пристін-
ська М. С., 2018, в-во «Ранок»).

2. Цільові завдання до ЛТ (ЦЗ_л ЛТ)

- 1) **Виразно прочитати** вірш (вчитель).
- 2) **Визначити** оповідача, ліричного героя.
- 3) **Виокремити** назву твору, за якою ви-
словити припущення щодо змісту.
- 4) **З'ясувати** головну думку твору.
- 5) **Попрацювати** над вичитуванням ре-
плік ліричного героя.
- 6) **Сконструювати** репліки із викорис-
танням ввічливих слів.
- 7) **Створити** діалог (телефонну розмову) з
мамою, з другом.

3. Літературна компетентність

Літературознавчі-навички: виразне чи-
тання вірша, читання в особах.

4. Наскрізнi вiння

Виявляти проблеми, висувати припущення.

5. Читацькi вiння

Володiти рiзними видами читання.

6. Цiннiсне ставлення

Виявляти готовнiсть продукувати новi iдeї у створеннi дiалогiв телефонних розмов, розгортаючи сюжетнi лiнii в творчомовленнєвiй читацькiй дiяльностi.

7. Цiннiсно-етична норма (ЦЕН)

Чемнiсть як цiннiсть.

8. Освітні ситуації до ЦЗ_о ЛТ (ОС₁ до ЦЗ_о¹ ЛТ)

СЮЖЕТНІ ЕЛЕМЕНТИ ЗАНЯТТЯ:

- 1) читання вірша вчителем;
- 2) висунення припущень щодо назви вірша за малюнком;
- 3) визначення типу ліричного героя-оповідача;
- 4) з'ясування значення ввічливих і чемних слів, як треба вітатися з дорослими, як треба спілкуватися по телефону;
- 5) читання вірша учнями за строфами;
- 6) робота з медіа;
- 7) конструювання реплік із використанням ввічливих слів, складання прислів'їв та приказок з розсипаних слів;
- 8) читання за строфами та в особах;
- 9) творення / видозмінювання вірша.

II. СЮЖЕТНО-ЗМІСТОВІ ЛІНІЇ ДІАЛОГОВОГО СПІВРОБІТНИЦТВА ВЧИТЕЛЯ-ЛІТЕРАТОРА Й УЧНІВ-ЧИТАЧІВ

1. Читаємо вірш і виявляємо тип «оповідача» й «ліричного героя (ЛГ)»

ЦЗ_д¹⁻³ – **ОС**₁₋₃ (цільове завдання –1–3, у відповіднене до освітньої ситуації – 1–3).

Види діалогової читацької діяльності (ВДЧД): виявлення припущення назви вірша за малюнком; голосне читання вірша вчителем; мовчазне перечитування учнями-читачами; з'ясування, які правила телефонної розмови порушив герой вірша; обговорення правил спілкування по телефону; виявлення типу оповідача та ліричного героя (ЛГ).

Завдання і запитання:

- 1) Розгляньте малюнок на с. 64 і висловіть своє припущення, про що йтиме мова у вірші? Як би ви його назвали?
- 2) Прослухайте вірш. Чи виправдалися ваші припущення щодо назви вірша? Про що йшла мова у вірші?
- 3) Перечитайте мовчки.
- 4) З'ясуйте які правила телефонної розмови порушив герой вірша?
- 5) Обговорення правил спілкування по телефону:
 - Із чого потрібно розпочинати розмову по телефону?
 - Як треба звертатися до людини, з якою ти розмовляєш?
 - Чим треба закінчувати розмову?

б) Виявлення типу оповідача та ліричного героя (ЛГ):

- Хто оповів читачам про Іванкову розмову по телефону? (автор)
- Хто є ліричним героєм вірша? (Іванко)

Проміжний продукт читацької діяльності (ПР ЧД): твердження; узагальнювальна таблиця.

3. З'ясовуємо факти, художні засоби, виявляємо «реальне / вигадане», «пряме / переносне значення слова», уособлення, позначаємо символи: ЛГ^о

ЦЗ⁴⁻⁶ – ОС₄₋₆ (цільове завдання – 4-5, відповіднене до освітньої ситуації – 4-6).

Види діалогової читацької діяльності (ВДЧД): робота з віршем; вибіркове вичитування висловів.

Запитання і завдання:

- 1) Перечитайте першу строфу вірша. З'ясуйте хто є оповідачем?
- 2) Перечитайте вірш за строфами. Виокреміть ввічливі слова.
- 3) Перечитайте другу та третю строфу. Із цих строф вичитайте рядки розмови по телефону. Чи чемний наш Іванко? Чи можна так розмовляти по телефону?

Проміжний продукт читацької діяльності: читання за строфами; виокремлені образні вислови.

3. Творимо власний текст із використанням узагальнювальної таблиці, робимо ціннісно-етичний вибір

Види діалогової читацької діяльності (ВДЧД): виокремлення ввічливих та чемних слів під час розмови по телефону; вичитування реплік ЛГ; складання діалогів – телефонних розмов на різну тематику.

Примітка-коментар для учасника творчої групи: *необхідне копіюємо і вставляємо; цю процедуру проробляємо стільки, скільки буде освітніх ситуацій або окремо, або об'єднані ситуації із наступною системою запитань і завдань.*

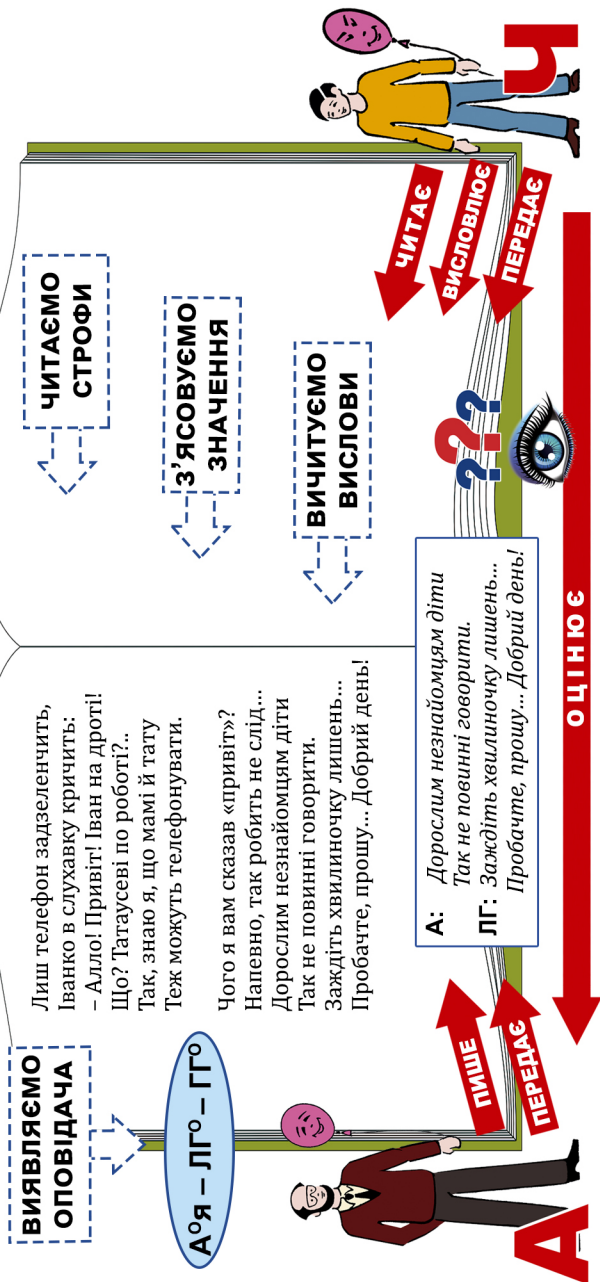
ІІІ. ТЕКСТИ ДЛЯ ОПРАЦЮВАННЯ ПО ТЕЛЕФОНУ

Богдан Бойко

Лиш телефон задзеленчить,
Іванко в слухавку кричить:
– Алло! Привіт! Іван на дроті!
Що? Татусеві по роботі?..
Так, знаю я, що мамі й тату
Теж можуть телефонувати.

Чого я вам сказав «привіт»?
Напевно, так робить не слід...
Дорослим незнайомцям діти
Так не повинні говорити.
Заждіть хвилиночку лишень...
Пробачте, прошу... Добрий день!

Богдан Бойко «ПО ТЕЛЕФОНУ»

*Сапсай Альона Іванівна,
учитель початкових класів
Червонодолинського ліцею
Широківської сільської ради
Баштанського району*

**І. ІНФОРМАЦІЙНА КАРТКА
ЗА ЛІТЕРАТУРНОЮ ТЕМОЮ**
(із використанням візуального
посібника В. Шуляра)

**1. Назва літературної теми для 1–2
кл. (ЛТ)**

Тарас Шевченко. «Встала весна»
(«Українська мова та читання» підручник
для 2 класу закладів загальної середньої
освіти (у 2-х частинах) Большакова І. О.;
Пристінська М. С., 2019, в-во «Ранок»).

2. Цільові завдання до ЛТ (ЦЗ^н ЛТ)

- 1) **Виразно прочитати** вірш (вчитель).
- 2) **Визначити** оповідача, ліричного героя,
настрій.
- 3) **Виокремити** настрої поезії в цілому, та
ЛГ зокрема; відпрацювати навички ви-
разного читання.
- 4) **З'ясувати** факти про явища природи,
рослин, птахів.
- 5) **Попрацювати** над прямим і перенос-
ним значенням висловів «Встала весна»,
«Чорну землю сонну розбудила»
- 6) **Сконструювати** опорний текст із твер-
джень про красу природи рідного краю,

про весну, рослини (ряст, барвінок),
птахів (жайворонка, соловейка).

7) **Створити** віршований текст за римами.

3. Літературна компетентність

Літературознавча – навички виразного читання вірша.

4. Наскрізнi вміння

Виявляти проблеми, висувати припущення, практично їх перевіряти та обґрунтовувати.

5. Читацькі вміння

Володіти різними видами читання і відтворення змісту художнього твору (ХТ).

6. Ціннісне ставлення

Виявляти готовність продукувати нові ідеї, розгортаючи сюжетні лінії в творчомовленнєвій читацькій діяльності.

7. Ціннісно-етична норма (ЦЕН)

Краса природи.

8. Освітні ситуації до ЦЗ₉ ЛТ (ОС₁ до ЦЗ₉¹ ЛТ)

СЮЖЕТНІ ЕЛЕМЕНТИ ЗАНЯТТЯ:

- 1) читання вірша вчителем;
- 2) висунення припущень щодо назви вірша учнями;
- 3) визначення типу оповідача і ліричного героя;

- 4) з'ясування фактів про явища природи, рослин, птахів;
- 5) читання вірша учнями (за строфами);
- 6) робота зі схемою «Моя прогулянка на природу»;
- 7) конструювання опорного тексту із тверджень про красу природи рідного краю. Про весну, рослини (ряст, барвінок), птахів (жайворонка, соловейка);
- 8) читання за строфами;
- 9) творення / видозмінювання вірша (весна – зима).

II. СЮЖЕТНО-ЗМІСТОВІ ЛІНІЇ ДІАЛОГОВОГО СПІВРОБІТНИЦТВА ВЧИТЕЛЯ-ЛІТЕРАТОРА Й УЧНІВ-ЧИТАЧІВ

1. Читаємо вірш і виявляємо тип «оповідача» й «ліричного героя (ЛГ)»

ЦЗ_д¹⁻³ – ОС₁₋₃ (цільове завдання –1–3, у відповіднене до освітньої ситуації – 1–3).

Види діалогової читацької діяльності (ВДЧД): голосне читання вірша вчителем; виявлення припущення за назвою вірша; мовчазне перечитування учнями-читачами; виявлення типу оповідача та ліричного героя (ЛГ).

Завдання і запитання:

- 1) Прочитайте назву вірша. З'ясуйте, чи є в нього автор. Яке його прізвище? Чи чули вже про нього?

- 2) Про що буде йти мова? З'ясуйте, що таке весна?
- 3) Прослухайте вірш. Чи розуміння значення слова «весна» змінилося у вас, учнів-читачів?

Методична ремарка 1: якщо учні-читачі вже знайомилися із творами Тараса Шевченка, тоді доречно дати можливість згадати факти про нього.

- 4) Чи виправдалися ваші сподівання, про зміст вірша?
- 5) Хто оповів читачам про весну, про красу природи? (А – автор).
- 6) Хто є ліричним героєм вірша? (**ЛГ = А**).

Методична ремарка 2: на розгорнутій «книзі» розміщуємо символ «автора». З'ясовуємо, для кого автор написав вірш: розміщуємо символ «учня-читача». Виявляємо роль читача і позначаємо символом-стрілкою: А – «пише» або «складає», завдання читача – Ч – символ «читає». У будь-якому творі є герої, персонажі, дійові особи. У вірші героєм, як правило, є ЛІРИЧНИЙ герой. У вірші «Встала весна» ліричним героєм є ВЕСНА: А – ЛГ.

Проміжний продукт читацької діяльності (ПР ЧД): робота з віршем; повторне перечитування учнями за строфами; з'ясування фактів і візуалізація (рослини, ряс і барвінок, які вони, як вони пахнуть; які птахи зображені у вірші, розглянути намальовані учнями малюнки птахів), вияв-

лення «ліричного героя», «оповідача» (колективне визначення), символічне позначення.

- 1) Перечитайте вірш «Встала весна» за строфами.
- 2) З'ясуйте хто є оповідачем у поезії, хто оповів читачам про прихід весни.
- 3) Перегляньте відеоматеріали про рослини і птахів.
- 4) Перечитайте вірш «Встала весна» за малюнками.
- 5) Розкажи про свою прогулянку на природі користуючись схемою:

Методична ремарка 3: учні-читачі працюють на розгорнутій «Книзі див», поряд із текстом вірша розміщуємо символи: А, ЛГ, **«риторичні фігури»**. Біля кожної строфи позначаємо символ настрою, наприклад, сонечка або промінці; можна ключові слова, які зорієнтують учнів-читачів до враху-

вання під час виконавської діяльності. Можна спроектувати вірш на екран із відповідними символами-рекомендаціями до темпу та настрою. Учні-читачі спочатку про себе, а потім на клас продемонструють свою виконавську майстерність.

2. З'ясовуємо факти, художні засоби, виявляємо «реальне / вигадане», «пряме / переносне значення слова», уособлення, позначаємо символи: ЛГ^о

ЦЗ_д⁴⁻⁶ – ОС₄₋₆ (цільове завдання – 4–5, у відповіднене до освітньої ситуації – 4–6).

Види діалогової читацької діяльності (ВДЧД): робота з віршем; вибіркове вичитування учнями образних висловів; з'ясування фактів із візуалізацією (з'ясування фактів і візуалізація (рослини ряс і барвінок, які вони, як вони пахнуть); які птахи змальовані у вірші, розглянути малюнки птахів); виявлення «ліричного героя», «оповідача» (колективне визначення), символічне позначення.

Запитання і завдання:

- 1) Перечитайте першу строфу вірша.
- 2) Виокреміть епітет, який використав поет до образу «землі» (*чорну, сонну*). Чи відчутне ставлення автора-оповідача до героїні (*весни*)? Позначимо на «книзі див» відповідні засоби, які використав автор-оповідач у вірші: настрій, почуття, краса.

- 3) Конкретизуємо загальний символ «реальним ставленням»: «весна – краса заквітчаної землі», яку щиро зустрічають жайворонки та соловейко.
- 4) Розгляньте модель «Пряме і переносне значення слова». До образу землі підберіть ще епітети (*родюча, тепла, убрана*). Які названі епітети мають пряме значення, а які вжито в переносному значенні?
- 5) Перечитайте другу строфу. Які образи змальовує тут поет? Для учнів-читачів здійснюємо візуалізацію – демонструємо картинку / малюнки / світлини.
- 6) Із другої строфи вичитайте рядки, які розкривають образ землі. Назвіть слова / вислови із прямим значенням і переносним.
- 7) Запишіть словосполучення слів – назв предметів і слів – назв дій: весна (*що зробила?*) встала, весна (*що зробила?*) розбудила.

Проміжний продукт читацької діяльності (ПРЧД): читання за строфами; виокремлені образні вирази та художні засоби; потрактування виявлених значень понять / слів / термінів; вичитування слів АО; виявлення ставлень АО – ЛГ – УЧ

3. Творимо власний вірш-текст використовуємо мовні конструкції, підбиваємо підсумки

Види діалогової читацької діяльності (ВДЧД): читання за строфами; «читан-

ня» вірша за мнемотаблицями; виокремлені образні вирази та художні засоби; читання незакінчених рядків; підбір конструкцій, які будуть римуватися.

- 1) Перечитайте заготовлені мовні конструкції. Чи зміниться місце перебування **ЛГ^о** ?
- 2) Скласти вірш за поданими конструкціями. Моделювання ситуації: конструювання оновленого тексту вірша за поданими конструкціями:
Від холоду мерзне ... (земля),
Зима люта ... (кружля).
Соловейко уже не ... (співає)
Зима снігом землю ... (засинає).

ІІІ. ТЕКСТИ ДЛЯ ОПРАЦЮВАННЯ

ВСТАЛА ВЕСНА...

Тарас Шевченко

Встала весна, чорну землю
Сонну розбудила,
Уквітчала її рястом,
Барвінком укрила;

І на полі жайворонок,
Соловейко в гаї
Землю, убрану весною,
Вранці зустрічає.

Мнемотаблиці

Джерело: <https://www.youtube.com/watch?app=desktop&v=xA4Yf9lp9EY>

*Встала весна, чорну землю
Сонну розбудила,*

ВСТАЛА

ВЕСНА

ЧОРНУ ЗЕМЛЮ

СОННУ

РОЗБУДИЛА

*Уквітчала її рястом,
Барвінком укрила;*

УКВІТЧАЛА ЇЇ

РЯСТОМ

БАРВІНКОМ

УКРИЛА

*І на полі жайворонки,
Соловейко в гаї*

І НА ПОЛІ

ЖАЙВОРОНОК,

СОЛОВЕЙКО

В ГАЇ

*Землю, убрану весною,
Вранці зустрічає.*

ЗЕМЛЮ,

УБРАНУ ВЕСНОЮ,

ВРАНЦІ ЗУСТРІЧАЄ.

Довідка:

Жайворонки – це дрібні птахи, що належать до сімейства Жайворонкових (Alaudidae) ряду Горобцеподібних (Passeriformes) підряду Співочих птахів (Passeri).

Зазвичай вони не стрибають по землі, як, наприклад, горобці, а ходять. Для цього сімейства характерним є витягнутий ніготь на нозі.

Вони ведуть переважно наземний спосіб життя. Харчуються дрібними безхребетними, комахами, черв'яками та насінням різноманітних рослин.

Жайворонка по праву називають співаком полів, адже це його дім і природне середовище проживання. Існує повір'я, що саме пісні цих птахів пробуджують землю до життя після довгого зимового сну. І це не дивно, адже саме трелі цих маленьких пташок нагадують нам, що на календарі весна. Дзвінки переливи чутні з перших сонячних березневих днів і до пори, коли у пташиної пари з'являється потомство.

Люди звикли чути маленьких непримітних співочих пташок практично всюди, тому не особливо виділяють їх серед інших пернатих. А тим часом у світі налічується 21 рід і 98 видів жайворонків (за даними на лютий 2018 року). І кожен з них володіє індивідуальними рисами. На території України зустрічається 8 видів.

Співом **СОЛОВ'ІВ** з давніх часів захоплювалися люди.

Солов'їні пісні звучали вже 12 мільйонів років тому. Такий приблизний вік знайдених в Угорщині викопних останків прародителя сучасного солов'я.

Мабуть, найбільша знаменитість серед співочих птахів – це соловей, невеликий птах з сімейства мухоловкові загону горобцеподібні. Незважаючи на чудовий голос, зовнішньою красою солов'ї не відрізняються. Існує кілька видів солов'їв, які розрізняються за зовнішніми даними і співочим здібностям.

Види солов'їв: звичайний або соловей східний, північний або південний соловей, соловей-червоношийка, червоногрудий соловей, синій соловей, білобровий соловей.

Статевий диморфізм у солов'їв відрізняється в залежності від виду. Так, наприклад, самки і самці східного і південного солов'я практично між собою не відрізняються. А ось у синього, червоногрудого і солов'я-червоношийки самці відрізняються яскравим і помітним оперенням.

Соловей – маленька пташка. Її розміри трішки більше розмірів горобця. Колір птиці непримітний: бурувато-коричневий, буро-сірий. Досить довгий і закруглений хвіст.

Солов'ї досить швидкі птахи. У середньому, їхня швидкість може досягати до 50 км/год. Звичайно, це не порівняти зі швидкістю іглохвостих стрижив (116 км/год), але для звичайної маленької пташки швидкість солов'я захоплює.

Ряст – широко поширена декоративна рослина з сімейства Дим'янкові. Садівники люблять її за рідкісну невибагливість і велику різноманітність форм рослин. До безперечних переваг рясту відноситься також морозостійкість, стійкість до шкідників і хвороб, раннє цвітіння, легке розмноження. Крім того, рослина ще й застосовується в медицині.

Найбільш невибагливі – лісові види рясту, що розповсюдженні майже по всій лісовій території України. Єдина умова – хороший дренаж, так як рослина не любить застою вологи, особливо в холодний зимовий період. Трохи більш вимогливий до умов вирощування ряст, що привезений з пустель і гір Центральної Азії.

Різноманітна форма і забарвлення листя і квітів рясту. Красиві суцвіття можуть радувати око сніжно-білими, насичено-червоними, рожевими, бузковими, жовтими та іншими квітами. Існує також поділ на бульбові і кореневищні форми. Є і вічнозелені види.

В народі навіть існує вислів (фразеологізм), пов'язаний з цією квіткою – «топтати ряст», що означає – ходити по землі або жити. Не жити – **не топтати ряст**.

Барвінок – символ радісної життєвої сили, вічності усталеного буття, провісника весни та емблема викривальних сил; невмирущої пам'яті про покійних; взаємо-

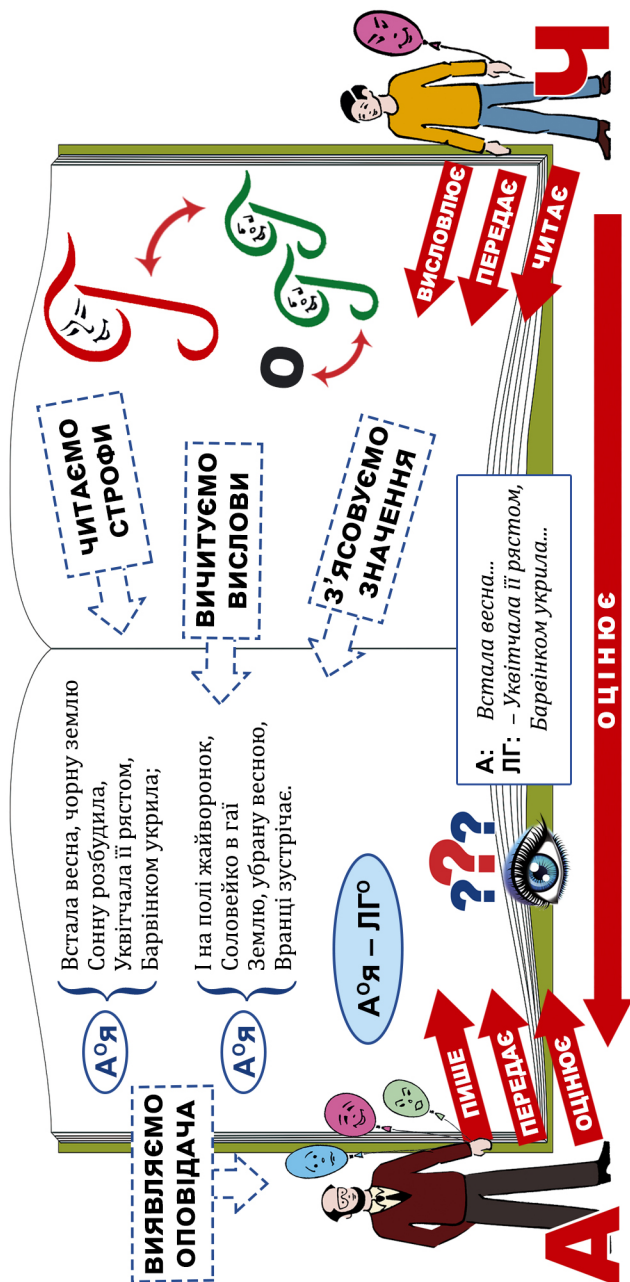
зв'язку смерті і життя та його продовження, дівочтва, молодого козака.

За українськими народними уявленнями, барвінок символізує трійцю: дитинство, зрілий вік, старість; батька, матір, дитя; весну, літо, осінь; вічне нев'януче кохання, нестаріюче життя, пам'ять, а тому з барвінком українці віками сплітали весільні вінки, робили косиці, плели вінки й на могили, що символізувало вічну пам'ять, барвінок садили й садять на могилах.

Збирання барвінку перед весіллям, коли з нього плели вінки-силимени (долю) на стіну, сволок чи стелю, на голову княгині – молодій, – було цілим ритуалом. Дружки з дівчатами йшли в городець, де спеціально садили барвінок чи в сад, парк або до лісу, особливо грабово-букового, де були барвінкові місця, зістригали листя, співаючи пісні-ладканки й балади.

Тарас Шевченко «ВСТАЛА ВЕСНА»

I. ІНФОРМАЦІЙНА КАРТКА ЗА ЛІТЕРАТУРНОЮ ТЕМОЮ

(із використанням візуального
посібника В. Шуляра)

1. Назва літературної теми для 1–2 кл. (ЛТ)

Анатолій Костецький «Ранок» («Українська мова та читання» підручник для 3 класу закладів загальної середньої освіти (у 2-х частинах) Большакова І. О., Пристінська М. С., 2020, в-во «Ранок»).

2. Цільові завдання до ЛТ (ЦЗ^н ЛТ)

- 1) **Виразно прочитати** вірш.
- 2) **Визначити**, хто є оповідачем.
- 3) **Виокремити** слова, що створюють риму.
- 4) **З'ясувати** чи є у вірші сполучення слів, вжиті в переносному значенні.
- 5) **Попрацювати** над інтонацією.
- 6) **Сконструювати** загадку про сонце.
- 7) **Створити** віршований текст за римами.

3. Літературна компетентність

Літературознавча – навички виразного читання вірша.

4. Наскрізні вміння

Висловлює власну думку; творчість.

5. Читацькі вміння

Володіти різними видами читання і відтворення змісту художнього твору (ХТ).

6. Ціннісне ставлення

Виявляти готовність продукувати нові ідеї, розгортаючи сюжетні лінії в творчому мовленнєвій читацькій діяльності.

7. Ціннісно-етична норма (ЦЕН)

Рідний край.

8. Освітні ситуації до ЦЗ_д ЛТ (ОС₁ до ЦЗ_д¹ ЛТ)

СЮЖЕТНІ ЕЛЕМЕНТИ ЗАНЯТТЯ:

- 1) читання вірша вчителем;
- 2) виявлення оповідача, визначення настрою;
- 3) визначення слів, що створюють риму;
- 4) з'ясування дієслів, які вжито в переносному значенні;
- 5) читання вірша напівголосно (учні читають виразно і повільно);
- 6) конструювання загадки про сонце;
- 7) створення віршованого тексту за римами.

II. СЮЖЕТНО-ЗМІСТОВІ ЛІНІЇ ДІАЛОГОВОГО СПІВРОБІТНИЦТВА ВЧИТЕЛЯ-ЛІТЕРАТОРА Й УЧНІВ-ЧИТАЧІВ

1. Читаємо вірш і виявляємо тип «оповідача» й «ліричного героя (ЛГ)»

ЦЗ_д¹⁻³ – ОС₁₋₃ (цільове завдання –1–3, у відповіднене до освітньої ситуації – 1–3).

Види діалогової читацької діяльності (ВДЧД):

голосне читання, визначення типу оповідача, визначення слів, що створюють риму, з'ясування значень окремих висловів, виразне читання, розвиток уяви, створення віршованого тексту за римами.

Завдання і запитання:

- 1) Прочитайте назву вірша. З'ясуйте, чи є в нього автор. Яке його прізвище? Чи чули вже про нього? Про що буде йти мова?
- 2) Прослухайте вірш. Які емоції та почуття виникають під час прослуховування вірша?

Методична ремарка 1: якщо учні-читачі вже знайомилися із творами Анатолія Костецького, тоді доречно дати можливість згадати факти про нього.

- 3) Прочитайте вірш. Хто є оповідачем? Що в ньому автор описав? (**А**; природа рідного краю).
- 4) Визначте слова, що створюють риму (ліс – беріз, луги – навкруги, мовчав – почав, лопотить – веселить, до вікна – дивина, у віконце – сонце).
- 5) З'ясуйте значення слова «лопотить», використовуючи словник (ударяти, ударятися чим-небудь по поверхні, видаючи глухі звуки).
- 6) Придумайте власні рими до поданих слів (ліс – ніс, луги – береги, мовчав –

кричав, лопотить – тремтить, до вікна – весна, сонце – оце)

2. З'ясуємо художні засоби, виявляємо «пряме / переносне значення слова», уособлення, позначаємо символи: ЛГ^о

ЦЗ_д⁴⁻⁶ – ОС₄₋₆ (цільове завдання – 4–5, увідповіднене до освітньої ситуації – 4–6).

Види діалогової читацької діяльності (ВДЧД): робота з віршем; повторне перчитування учнями; з'ясування «настрою» із візуалізацією; виразне читання учнями: цілісне читання.

Запитання і завдання:

- 1) Перечитайте вірш. Визначте дієслово, яке вжито в переносному значенні (сміється поле, річка, ліс; сміються гілочки беріз; сміються квіти; ставок сміятися почав). Подумай, якими словами в прямому значенні його можна було б замінити (поле зеленіє, річка дзюрчить, ліс шумить, гілочки погойдуються, квіти розпускаються, ставок виблискує).
- 2) Виразне читання вірша. Знайдіть в тексті риторичний оклик (Надворі сходить сонце!). Зверніть увагу, як має вимовлятися речення з окликом.
- 3) Визначте, який настрій вірша? (радісний, піднесений) Що постає перед вашою уявою, коли ви читаете цей вірш? (річка біля лісу, поле квітів, каченятка радісні плавають на ставку).

- 4) Складіть загадку про сонце (Не садили, не поливали, а зійшло).

3. Творимо власний текст за римами

Види діалогової читацької діяльності (ВДЧД): читання незакінчених рядків; підбір конструкцій, які будуть римуватися; конструювання мовленнєвої ситуації: «репліка-оклик».

- 1) Створіть вірш за римами (*граються, зійшло, усміхаються, принесло*):

*Вранці сонечко ... (зійшло).
Радість всім нам ... (принесло)!
Дерева в лісі ... (усміхаються),
А каченятка ... (граються)*

- 2) Моделювання тексту вірша за поданими конструкціями: *зійшло – принесло, усміхаються – граються*.

- 3) Прочитайте створений вірш. Які емоції та почуття виникають у вас під час читання вірша?

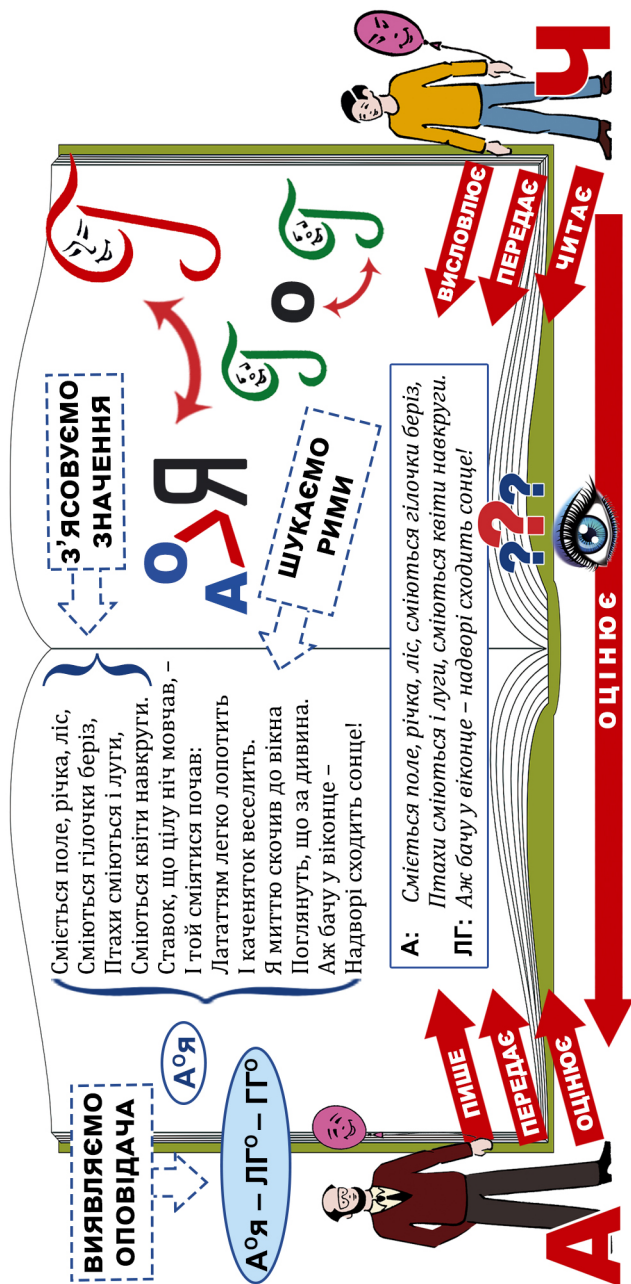
- 4) Попрацюйте в парі з товаришем, читаючи вірш напівголосно. Зверніть увагу, як має вимовлятися речення з окликом.

ІІІ. ТЕКСТИ ДЛЯ ОПРАЦЮВАННЯ

РАНОК

Анатолій Костецький

Сміється поле, річка, ліс,
Сміються гілочки беріз,
Птахи сміються і лути,
Сміються квіти навкруги.
Ставок, що цілу ніч мовчав, –
І той сміятися почав:
Лататтям легко лопотить
І каченяток веселить.
Я миттю скочив до вікна
Поглянуть, що за дивина.
Аж бачу у віконце –
Надворі сходить сонце!

ЛІТЕРАТУРА

1. Державний стандарт початкової освіти [Електронний ресурс]. – 2019. – Режим доступу до ресурсу: <http://surl.li/gaqyj>
2. Концепція «Нова українська школа» [Електронний ресурс]. – 2016. – Режим доступу до ресурсу: <http://surl.li/hoha>
3. Ліпчевська І. Візуалізація навчальної інформації: робота з науково-пізнавальним текстом у початковій школі [Електронний ресурс] / І. Ліпчевська. – 2022. – Режим доступу до ресурсу: <http://mir.dspu.edu.ua/article/view/268469>
4. Малихін О. Педагогічна майстерність учителя початкових класів: візуалізація навчальної інформації в початковій школі [Електронний ресурс] / О. Малихін, І. Ліпчевська. – 2023. – Режим доступу до ресурсу: <https://undip.org.ua/wp-content/uploads/2023/10/Obklad.-Posibnyk-O.Malykhin-I.Lipchevska-2.jpg>.
5. Навчальні програми для 1–4 класів [Електронний ресурс] / Міністерство освіти і науки: <http://surl.li/szexp> (дата звернення: 01.05.2023).
6. Нова українська школа: poradnik dla vchytelja / Pid zag. red. Bibik N. M. [Електронний ресурс]. – 2018. – Режим доступу до ресурсу: <http://surl.li/szezm>.

7. Пометун О. І. Сучасний урок. Інтерактивні технології навчання: наук.-метод. посіб. / О. І. Пометун, А. В. Пироженко; за ред. О. І. Пометун. – К. : Видавництво А.С.К., 2004. – 192 с.
8. Старагіна І. П. Нова українська школа: розвиток читацької компетентності в учнів початкової школи в системі інтегрованого навчання : навч.-метод. посіб. / І. П. Старагіна, В. М. Терещенко, А. О. Панченков – Х. : Соняшник, 2020. – 176 с. : іл. Сучасні методи групової роботи з учнями : наук.-метод. посіб. / уклад. О. О. Буряк, О. О. Кечик. – Х. : Друкарня Мадрид, 2020. – 103 с.
9. Про схвалення Стратегії розвитку читання на період до 2032 року «Читання як життєва стратегія» та затвердження операційного плану її реалізації на 2023-2025 роки [Електронний ресурс]. – 2023. – Режим доступу до ресурсу: https://zakononline.com.ua/documents/show/516500__728879
10. Шуляр В. І. Абетка літературознавства : для учнів початкової Нової української школи / Василь Шуляр. – Миколаїв: Іліон, 2018. – 30 с. – (Серія «Від літературознавчої пропедевтики до теорії літератури»).
11. Шуляр В. І. Вивчення лірики Д. Кременя в початковій школі: практико орієнтована монографія/В. І. Шуляр. – Миколаїв : центр редакційно-видавничої діяльності МОППО, 2023. – 232 с.

12. Шуляр В. І. Формування компетентного школяра Нової української початкової школи (із використанням візуального посібника «Абетка літературознавства») : опорний матеріал до занять: навчал. посібник / В. І. Шуляр. – Миколаїв : ОІППО, 2019. – 24 с.

Навчальне видання

**Від творчого вчителя –
до компетентного
учня-читача
початкової школи**

Збірник матеріалів

Упорядник – О. А. Рибачук

Загальне редагування – О. О. Сокурєнко

Відповідальна за випуск – В. В. Стойкова

Технічна верстка – І. О. Шатура

Підписано до друку 19.06.2024.

Формат 60х84¹/₁₆. Умовн. друк. арк. 10,11.

Наклад 100 пр. Зам. № 26

ВИДАВЕЦЬ І ВИГОТОВЛЮВАЧ

Центр редакційно-видавничої діяльності

Миколаївського обласного інституту післядипломної педагогічної освіти

54001, м. Миколаїв, вул. Адміральська, 4-а,

тел./факс 37 85 89, e-mail: moippro@moippro.mk.ua

<http://www.moippro.mk.ua>

Свідоцтво про внесення до Державного реєстру

Серія ДК № 7459 від 28.09.2021р.

ISBN 978-617-8265-59-5

9 786178 265595